

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА**

**ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ
АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ**

*Збірник тез доповідей
VI Міжнародної науково-практичної конференції
(24 квітня 2024 року)*

Ірпінь – 2024

УДК 351.713
ББК 67.301.141.1
Ф 63

Редакційна колегія:

Топчій Василь Васильович – Директор Навчально-наукового інституту права, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України.

Глух Марина Василівна – завідувач кафедри фінансового та податкового права, кандидат юридичних наук, професор.

Мельник Олена Петрівна – доцент кафедри фінансового та податкового права кандидат юридичних наук, доцент.

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту права (протокол № 16 від 07 травня 2024 р.)

Тези подано в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, назв, назв підприємств, установ, організацій та іншої інформації, поданої в тезах доповідей, несуть автори матеріалів та їх наукові керівники. Висловлені думки авторів можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї жодних зобов'язань. Переклади і передруки дозволяються лише за згодою авторів.

Ф 63 Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки: Збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки», 24 квітня 2024 р. / Державний податковий університет, Навчально-науковий інститут права. Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. 261 с.

ISBN 978-966-924-650-9 УДК 351.713 ББК 67.301.141.1

© Навчально-науковий інститут права Державного податкового університету, 2024 ISBN 978-966-924-650-9

ЗМІСТ

Didkivska Galyna

Professional activities of journalists in preventing financial crime..... 8

Ohorodnyk Vira

Sustainable Finance Framework in Expediating Recovery of Ukraine Through Support of Regional Development and Local Communities..... 13

Topchiy Vasyl

Digitization in the system of determinants of financial crime..... 17

Анісімова Марина, Мухін Ігор

Податкова система України під час війни: чи можливо забезпечити соціальну справедливість?..... 22

Атаманчук Наталія

Особливості податкової політики в умовах воєнного стану в Україні..... 27

Балишев Микола

Юридична особа у податкових правопорушеннях..... 32

Батрин Олеся

Правові аспекти забезпечення обігу біоцидних продуктів у сфері охорони здоров'я: досвід Фінляндії..... 35

Бесчастний Віктор

Зміст фінансової політики як складової економічної функції держави..... 41

Боднарчук Оксана

Зміни в оподаткуванні на період воєнного стану в Україні..... 44

Гаврилюк Руслана

Принцип рівності як ключова засада податкової недискримінації за правом ЄС..... 47

Денисюк Світлана

Фінансова політика закладів вищої освіти в Україні: шляхи наповнення бюджету..... 52

Дерлюк Василь

Зарубіжний досвід досудової санації..... 55

Дутчак Остап

Особливості реалізації принципу публічної мети в податковому праві України в умовах воєнного стану..... 59

Іванський Андрій

Окремі питання щодо визначення терміну «платіжна система» за європейським та українським законодавством..... 64

Ільницький Олег

Воєнний стан як фактор впливу на системи управління бюджетними коштами..... 70

Касьяненко Любов

Механізм фінансово-процесуального регулювання суспільних відносин..... 75

Коваль Віталій

Концептуальні засади надання електронних адміністративних послуг та їх роль у фіскальній політиці держави..... 80

Коваль Ольга, Шевчук Олександр

Вплив цифрових валют на міжнародне фінансове управління..... 85

Ковбас Ігор

Електронне адміністрування податків – один з ключових напрямків фінансової політики держави..... 89

Кононенко Валерій

Фінансова політика в умовах воєнного стану..... 94

Косиця Ольга

Розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері адміністрування місцевих податків і зборів: проблеми та перспективи..... 101

Косілова Ольга, Старостюк Алла

Роль правової ідеології в процесі реалізації фіскальної функції держави.... 106

Костенко Ірина

Правове регулювання адміністрування податків в умовах дії воєнного стану..... 110

Красько Васирина

Проблематика ефективного впливу податкової політики на податкову систему України в умовах європейської інтеграції та воєнного стану..... 114

Латковська Тамара

До питання дотримання принципу стабільності податкового законодавства в умовах воєнного стану крізь призму правової позиції судового органу..... 117

Латковський Павло

Пріоритетні напрями бюджетної політики країни в умовах тривалої повномасштабної війни..... 121

Маркіна Марія

Економічний механізм сталого фінансового забезпечення просторового планування на місцевому рівні..... 125

Мацелик Тетяна

Трансформація податкового законодавства з питань контролю під час воєнного стану..... 128

Ніщимна Світлана

Державний зовнішній борг України як результат запозичень країни..... 136

Новицький Андрій, Наталія Новицька

Діджиталізація податкових відносин: фінансово-правовий аспект..... 140

Омельчук Віктор

Умови виконання деліктних зобов'язань у адміністративному судочинстві від теорії до практики..... 144

Пацурківський Петро

Методологічні засади застосування прецедентного податкового права суду ЄС в Україні..... 149

Пожидаєва Марія

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки: перипетії українського законодавства..... 154

Прасолова Крістіна

Смарт спеціалізація регіонів: передумови впровадження та можливості фінансування..... 160

Пришва Надія

Способи захисту прав платників податків..... 166

Пунда Олександр, Арзянцева Дар'я

Альтернативні системи оподаткування «малого бізнесу» та перспективи їх застосування..... 171

Рядінська Валерія

У пошуках нових джерел наповнення бюджету: не повторити помилки..... 175

Сабадаш Наталія

Реалізація органами місцевого самоврядування своїх повноважень у податкових правовідносинах: погляд крізь практику застосування..... 183

Сакалюк Дмитро

Фінансова безпека, як важливий чинник фінансової політики..... 188

Сирко Дмитро

Проблемні питання міжнародного обміну податкової інформації в Україні... 191

Скользнєва Валерія

Банки, як суб'єкти адміністративних правовідносин. Військовий стан: проблеми та рішення..... 196

Скрипкар Ярослав

Виконавчі комітети місцевих рад об'єднаних територіальних громад як суб'єкт реалізації фінансової політики..... 200

Сластьоненко Оксана

Особливості державної митної політики України на сучасному етапі..... 205

Солдатенко Оксана

Теоретико-правові засади громадського бюджету (на прикладі м. Ірпінь)... 208

Трофімова Лариса

Урахування судової практики під час формування фінансової політики:
виклики та перспективи..... 212

Фокін Ярослав

Фінансова система України в умовах воєнного стану: виклики та стратегії
адаптації..... 218

Харченко Ярослав

Види кіберзагроз у фінансовій політиці України..... 221

Цимбалюк Анатолій

Регулятивний потенціал податків та його реалізація в фінансовій політиці
держави..... 226

Чернецька Олена

Адміністрування податків як ключовий напрям участі України у програмі
ЄС «Fiscalis»..... 229

Чеховська Ірина, Юлія Мороз

Фінансово-правові аспекти забезпечення працевлаштування ветеранів в
Україні..... 235

Шевченко Анатолій, Санжаров Валерій

Цифровізація фінансових ринків та банківсько-фінансової сфери: вплив на
майбутнє фінансового права ЄС..... 241

Шевченко Анатолій, Старостюк Алла

До питання здійснення фінансової політики держави: історична
ретроспектива та сьогодення..... 246

Мащенко Ольга

Оподаткування доходів у вигляді вартості успадкованого чи отриманого у
дарунок майна у період дії воєнного стану..... 250

Кирій Олег

Визначення вимог до застосування процедури досудового врегулювання
адміністративно-правових спорів..... 255

Galyna DIDKIVSKA,
Doctor of Law, Professor
Professor of the Criminal Department
of Law and Process of the State University of Ukraine

PROFESSIONAL ACTIVITIES OF JOURNALISTS IN PREVENTING FINANCIAL CRIME

Today, the issue of hindering the professional activity of journalists and the issue of adequate protection of freedom of mass information is impossible without a comprehensive reform of criminal legislation and legislation on mass media. There is a need to reform law enforcement practice with mandatory consideration of the requirements of international standards. Protection of the professional activity of journalists and the right of citizens to receive important information in a timely manner is possible only on the basis of a system of interrelated norms of criminal legislation, legislation on mass media and laws providing for citizens' access to information. Although, currently, during martial law, this is a somewhat complicated issue to solve comprehensively.

Article 171 of the Criminal Code of Ukraine currently provides for "illegal seizure of materials and technical means collected, processed, prepared by a journalist, which he uses in connection with his professional activities, illegal denial of a journalist's access to information, illegal prohibition of coverage of certain topics, exposure of individuals, criticism of a subject of authority, as well as any other deliberate obstruction of a journalist's legitimate professional activity - is punishable by a fine of up to fifty tax-free minimum incomes of citizens or arrest for a term of up to six months, or restriction of freedom for a term of up to three years" [1].

According to many scientists and practitioners, it is believed that the structure of the article is such that it does not meet the modern requirements of our society. Therefore, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the law "On Amendments to the Criminal Code of Ukraine on Strengthening Liability for Criminal Offenses Against Journalists" (draft law No. 3633). This is stated on the website of the parliament. 341

deputies voted for this decision, according to the website of the Verkhovna Rada. The law was adopted in February 2021.

How "The draft law is aimed at strengthening the protection of journalists, their close relatives and members of their families against the use of threats or violence in connection with journalists' legitimate professional activities, as well as in the event of obstruction of their legitimate professional activities," the explanatory note says.

According to the document, responsibility in the form of deprivation of liberty for a period of seven to fourteen years is imposed for violence against a journalist or members of his family, committed repeatedly or with a prior conspiracy by a group of persons or an organized group.

The law increases the sanctions of Article 171 of the Criminal Code of Ukraine (Obstructing the legitimate professional activity of journalists). In particular, the following changes have been made to this article: illegal seizure of journalistic materials "is punishable by a fine of five hundred to one thousand non-taxable minimum incomes of citizens or by arrest for a term of up to six months, or restriction of freedom for a term of up to three years"; influencing a journalist with the aim of hindering professional activity "is punishable by a fine of one thousand to two thousand non-taxable minimum incomes of citizens or by arrest for a term of up to six months, or restriction of freedom for a term of up to four years"; obstructing the work of journalists by officials "is punishable by a fine of two thousand to three thousand tax-free minimum incomes of citizens or restriction of freedom for a period of up to five years, with or without deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities for a period of up to three years." At that time, the authors of the draft law believed that the adoption of the law would contribute to strengthening the protection of journalists, their close relatives and members of their families against threats or the use of violence during journalists' legitimate professional activities [2].

In order to understand the need to make changes to the legislation, it is advisable to cite several examples of obstacles to the professional activities of journalists.

Yes, it is documented that security guards periodically did not allow journalists to enter the building of the Zakarpattia Regional State Administration during regional

council sessions. "This is selective admission of journalists, non-admission of a separate part to the meeting of the regional council session, which is and should take place on the basis of the principles of openness and publicity," said journalist Stanislav Danko, who was not admitted to the Zakarpattia Regional State Administration due to the lack of an invitation. He said that from 2017 to 2020, this was the fifth case of obstructing journalistic activity in his practice. One of them happened while working with my colleague Olena Mudra. The journalist noted, "We and our colleagues discovered that 1.5 million hryvnias on two projects are questionable in the use of the services we bought," said Olena Mudra. answered my questions, and then stopped, so I filed a complaint with the law enforcement authorities".

Cases of interference with journalistic activity were recorded during the all-Ukrainian project "Barometer of Freedom of Speech".

The regional representative of the Institute of Mass Information in Transcarpathia, Yaroslav Gulan, said that in just one year, approximately 229 possible violations are detected in Ukraine: starting from admission to the session and ending with frank physical obstruction - beating.

"According to official information from the Zakarpattia Regional Prosecutor's Office, in 2020, 9 criminal proceedings were initiated under Art.171 of the Criminal Code of Ukraine "Interference with the lawful professional activity of journalists", of which 5 cases were closed, and 4 cases are cases that are still being investigated - as noted by Yaroslav Gulan [3].

As we can see, the motives and goals of obstructing the legitimate professional activity of journalists are very diverse: personal hostility, careerism, misunderstood interests of the service, fear of losing the position, reluctance to disclose information about the work of the headed institution, etc. In particular, PERSON_1 was convicted under Art. 171 of the Criminal Code of Ukraine, in connection with the fact that she illegally created obstacles to the journalist's receipt of information regarding the establishment or refutation of the fact of cruelty to animals on the territory of the headed KP "High-Speed Tram", thereby obstructing the journalist's legal activity [4].

An important element for the correct qualification of the actions of guilty persons under Art. 171 of the Criminal Code of Ukraine, the victim of this criminal offense speaks. After all, the further criminal responsibility of the guilty person depends on the correct qualification. Please note that according to Art. 1 of the Law of Ukraine "On State Support of the Mass Media and Social Protection of Journalists", a journalist is a creative worker who professionally collects, receives, creates and prepares information for the mass media, performs editorial duties in the mass media (in the state or on a freelance basis) in accordance with the professional job titles (jobs) of a journalist, which are specified in the state classifier of professions of Ukraine [5, p. 302].

According to the note to Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine under the professional activity of a journalist in Article 171, 345-1, 347-1, 348-1 of the Criminal Code of Ukraine should be understood as the systematic activity of a person related to the collection, receipt, creation, distribution, storage or other use of information with the purpose of its distribution to an indefinite circle of persons through print mass media, television and radio organizations, information agencies, the Internet. The status of a journalist or his affiliation with the mass media is confirmed by an editorial or service certificate or other document issued by the mass media, its editorial office, or a professional or creative union of journalists [1, p. 131].

As a basis for defining such an approach, the legislator included in the Criminal Code of Ukraine the functional criterion of the profession of a journalist, that is, the status of a journalist directly related to the activity, with the features specified in the footnote to Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine, and not by position. Next, the legislator in the note to Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine was not limited to the dissemination of information only through mass media, which includes print media (press) (Part 1 of Article 1 of the Law of Ukraine "On Printed Media (Press) in Ukraine), audiovisual (electronic) media (Art. 1 of the Law of Ukraine "On Television and Radio Broadcasting"), information agencies (Article 1 of the Law of Ukraine "On Information Agencies"), but also included the Internet in the specified list.

So, as we can see, legislative inaccuracies regarding the definition of the victim, different approaches to the definition of concepts and terms, lists lead to certain

inconsistencies in the qualification of criminal offenses related to obstructing the professional activities of journalists, which leads to problems of bringing guilty persons to criminal responsibility. We note once again that the protection of the professional activity of journalists and the right of citizens to receive important information in a timely manner is possible only on the basis of a system of interrelated norms of criminal legislation, legislation on mass media and laws providing for citizens' access to information. In our opinion, such activities will need to be strengthened after martial law.

References:

1. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 04/05/2011 No. 2341-III. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2001. No. 25-26. 131 p.;
2. Radio Liberty: <https://www.radiosvoboda.org/a/news> ;
3. Suspilne media: <https://suspilne.media> ;
4. Verdict of the Saksagan District Court of Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk Region dated March 29, 2019 in case No. 214/4970/18.URL: <http://www.reyestr> ;
5. On state support of mass media and social protection of journalists: Law of Ukraine dated September 23, 1997 No. 540/97-VR. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1997. No. 50. 302 p.

Vira OHORODNYK,
ScD in Economics, Professor
Department of Regional Studies and Tourism
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Associate member of Agricultural Economics and Policy Group
ETH Zurich (Switzerland)

**SUSTAINABLE FINANCE FRAMEWORK IN EXPEDIATING RECOVERY
OF UKRAINE THROUGH SUPPORT OF REGIONAL DEVELOPMENT
AND LOCAL COMMUNITIES**

Currently, under the conditions of active military actions on the territory of Ukraine, the country faces multiple impediments when securing its existing economic potential (agricultural sector, local business, and local communities in particular).

In my opinion, for the sustainable recovery of Ukraine, it is necessary to ensure effective consistent interaction among all stakeholders, including authorities at all levels, international partners, local communities, and businesses. The attention of these stakeholders should be directed towards all spheres of the regional economy.

Actively utilizing existing institutional documents, we should implement the Plan of economic recovery and develop practical mechanisms for its realization at the regional and local levels.

The future sustainable recovery of Ukraine and the development of all regions, focusing on resilient urban and rural communities, relies on existing institutional documents.

We analyse two major document groups: a) strategies and policies (at both macro and regional levels), and b) regulatory and administrative plans (at both macro and regional levels). These documents created in 2021 (after decentralization reform in Ukraine). However, they do not consider recent events like active hostilities in various regions.

Understanding the vitality of the expeditious post war economic recovery of the country, Ukrainian government in close cooperation with international partners have been creating a plan for future sustainable social and economic recovery of Ukraine.

`Plan of the National Council for Recovery of Ukraine from the War`, which was presented at the international Ukraine Recovery Conference in Lugano, Switzerland, July 4-5, 2022, is intended to contribute to the revival of Ukraine's social and economic development [1].

The Ukraine Recovery Plan is a unique opportunity not only to compensate for the losses inflicted by the war but also to accelerate economic growth and improve the quality of life in Ukraine. This plan involves a gradual integration of Ukraine into the EU and encompasses a set of key implementation directions, outlined on the slide. Simultaneously, the national recovery plan lays the groundwork for the development and implementation of regional / local recovery plans and projects.

The next step in implementing sustainable economic recovery in Ukraine involves the development and implementation of comprehensive recovery programs at the regional and local levels. These programs should encompass spatial and socio and economic priorities, along with a set of measures to ensure the recovery of territories and communities affected by hostilities.

It's important to note that the directions of the recovery program include urgent reconstruction of damaged objects, compensation for minor and major repairs, and comprehensive post-war reconstruction following the principle of "Build it even better".

Let's highlight that the immediate priority for Ukrainian regions is the development of a comprehensive recovery program at the regional level. The statements from the approved regional program serve as foundational data for lower-level recovery programs at the city, town, village, and local communities.

Note that many regions are actively working on the approval of regional recovery programs, and some local communities, supported by international initiatives such as USAID-DOBRE and U-LEAD, have already initiated the development of comprehensive recovery plans.

Considering the importance of funding for the economic recovery of Ukraine and its local communities, let me turn to the second part of the research. This research project aims to address the gaps in Ukraine banking system and investigate whether

and how state-owned banks can contribute to the resilient finance framework and regional development in Ukraine. The project aims to identify the potential relevance of state-owned banks and international development banks for post-war reconstruction of Ukraine. Moreover, it aims to develop a proposition for sustainable finance framework for Ukraine which can allow to identify entry points for efficient regional development policy with the focus on local communities' viability.

Ukrainian banking system faces dramatic challenges due to the Russian invasion and requires re-structuring under the conditions of financial instability. State-owned banks can be a major backbone of the country resilient finance framework and can promote sustainable regional development with the emphasis on rural areas and local communities. State-owned banks can be a key element in the implementation of essential investment projects for sustainable regional development [2], [3].

Previous research revealed the significant potential of state-owned banks in Ukraine, which in recent years have taken on numerous functions typically associated with development banks. State-owned banks in Ukraine are an important part of the country banking system which have the potential to perform the functions of multilateral development banks.

State-owned banks in Ukraine have already been in the focus of the scholars' attention. And I have my monograph about state-owned banks in Ukraine, but it was published in 2019 and should be actualised [4]. However, it must be stated that none of those studies covers the questions of the state-owned banks' role in the post-war recovery of Ukraine. In addition, those investigations do not concentrate on how state-owned banks can promote regional development and support viability of local communities.

Sustainable recovery of regions is an important strategic task for Ukraine, especially in the current and the post-war period. The military conflict, provoking a wave of refugees to other countries, has also created a dramatic wave of internally displaced people within Ukraine, mainly from urban to rural areas. For this reason, it is crucially important to offer timely financial support for local communities which can provide for sustainable regional development.

Under the conditions of political and financial instability in Ukraine against the background of its dynamically developing banking system it is vital to carry out an investigation into how Ukrainian state-owned banks and multilateral development banks can provide for sustainable regional development and viability of local communities [5], [6].

Special attention should be devoted to the principles underlying the activities of multilateral development banks, i.e. their consistency, optimality, flexibility, social orientation, integrity, openness, long-term relationships, adequacy, rationality, subordination, complexity.

Comparative comprehensive analysis of the state-owned banks in Ukraine and the development banks all over the world will allow to reveal isomorphic and allomorphic features of those banks. It will give possibility to single out lacunae in these systems with further concentration on possible ways of how international experience can help fill in the gaps in Ukrainian banking system. This will make it possible to rethink and substantiate the existing concept of Ukrainian state-owned banks future development; highlight the priorities of sustainable finance framework and public investment for future regional economic development.

To conclude, I would like to tell that Ukraine needs to recover. For this reason we need to overcome the existing gaps in Ukrainian banking system, e.g., updating the concept of the state-owned banks development and creating efficient sustainable finance framework, increasing trust in the financial sphere, promoting regional development of the country.

Bibliography

1. Economic Recovery and Development, Plan of the National Council for Recovery of Ukraine from the War, National Council for Recovery of Ukraine. 2022. [WWW Document]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/eng/economic-recovery-and-development-eng.pdf>. (accessed 20.08.22).

2. Ohorodnyk V. (2020). Comparative analysis of the state-owned banks in Ukraine and worldwide. *Black Sea Economic Studies*. (57). p. 108-114. URL: <https://doi.org/10.32843/bses.57-20>. (accessed 20.03.24)
3. Ohorodnyk V. Demko I., Kozmuk N. (2018). State-owned banks in Ukraine: origins and functions. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. № 3 (26). p. 54–63 URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i26.127196> (accessed 15.03.24)
4. Ohorodnyk V. (2019a). *State-owned banks in Ukraine: theory, methodology, and practice: monograph* / Banking University. Kyiv, 319 p.
5. Bortnikov G., Lyubich O. Ohorodnyk V. (2021). The impact of the global COVID-19 pandemic on the banking sector. *Scientific papers of the Research Financial Institute*. № 1. p.65-82 URL: <https://doi.org/10.33763/npndfi2021.01.065>. (accessed 07.04.24)
6. Ohorodnyk V. (2018e). Specifics of the activity of state-owned banks in Ukraine. *Scientific and Production Journal "State and Region" (series "Economics and Entrepreneurship")*. № 6 (105). c. 98-104 URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2018/6_2018/6_2018.pdf#page=9. (accessed 25.03.24)

Vasyl TOPCHYY,
Doctor of Laws, Professor,
Professor of the Criminal Department
law and process of DPU
honored lawyer of Ukraine

DIGITIZATION IN THE SYSTEM OF DETERMINANTS OF FINANCIAL CRIME

Today, in modern society, digital technologies that provide digitization of all spheres of public and private life are usually promoted as extremely progressive, such that they will provide a breakthrough in all areas of social life, making it more efficient, pleasant and easy, freeing people from routine actions (in particular, searching for

information about goods, work, training, potential contractors/partners, etc.). However, every social phenomenon has two sides: favorable (conditionally positive) and risky (conditionally negative). This is also true for digital technologies and digitized processes. The situation with the spread of the coronavirus and the shock associated with it led to the spread of the use of digital technologies in all spheres of life. Businessmen, their employees and clients/consumers, investors, educational institutions, other state and private institutions go online to work [1].

Unfortunately, crime is also moving into virtual space. At the same time, covering almost all types of crime.

In addition, the virtual space is transnational, and therefore it is possible to act in it regardless of the place of actual stay, which, moreover, is often difficult to determine, if the person interested in this does not name himself or provides distorted information, wanting to avoid liability for abuse of privacy to the detriment to other participants in the relationship. The identification of such persons requires the participation of competent authorities of various states, which necessitates the establishment of appropriate rules for their interaction at the transnational level [2]. Regarding the reasons for the slowdown in productivity, there are disputes in scientific circles. There is no generally accepted explanation for the slowdown. From the point of view of international scholars, one of the most plausible explanations is that by this point the potential of the computer revolution had largely been exhausted. Since then, there have been no technological breakthroughs in the world that could be compared to the impact of modern IT technologies in terms of the degree of impact on productivity in particular and on the way of life of people in general. Digitization, the creation of artificial intelligence, the use of unmanned vehicles, etc., are considered to be the new driver of growth after the era of the computer revolution. Organizations that have managed to overcome the pilot stage of innovation and scale solutions have achieved unprecedented efficiency gains with minimal staff reductions. In the report presented in 2019 at the World Economic Forum, it was emphasized that currently many companies are trying to implement the technologies of the "Fourth Industrial

Revolution in production, but few manage to do it on a scale that allows to achieve a significant financial and economic effect" [3].

Currently, there are two scenarios for the development of the digital economy in Ukraine. The first is the baseline scenario, which assumes an innovative continuation of innovation adoption trends. The second is a forced scenario, which involves the elimination of legislative, institutional, fiscal and tax, currency and monetary barriers that prevent the development of "digitalization" innovations. Also, overcoming the digital divide in society can be attributed to the main areas of development of digitalization in Ukraine [4].

So, when examining the positive and negative aspects of digitalization, it is worth noting: for example, digitalization in the virtual space is significantly ahead of industry in the state. At the same time, in the process of digitalization of business, in addition to technological advantages, there are also negative aspects. With the great profitability brought by digitalization of the national economy, one should not forget that its goal should be the socialization of the economy, its performance, first of all, of social functions, increasing the level of prosperity of private farms and society as a whole, precisely because of the effective application of digitalization.

Analyzing the events taking place in our society, attention is drawn to the rapid development of digitization. It is digitalization that becomes a source not only of new opportunities, but also of serious threats and problems for all segments of the population, especially for the younger generation. Thus, in the report provided by the OECD for Germany's presidency of the "Group of Twenty", it is emphasized: "... digital technologies can be destructive in nature, which will negatively affect productivity, employment, well-being and stability in the future" [5].

This is just one of the many warnings expressed at the international level that a digitalized society already generates certain risks and social determinants of work and increases disparities in the level of their availability and use, which leads to the formation of a new digital divide and the growth of an already high level of crime. However, in conditions where half of the world's wealth is concentrated in the hands of 1% of the population [6], inequality has reached enormous values. It contributes to

the strengthening of populist and anti-globalist sentiments in many countries. "One can even ask whether the pathetic business speeches about digitalization are justified" [7]. The UN also recognizes digitalization as one of the four main threats to humanity. Despite the huge advantages, new technologies are used to commit crimes, incite hatred, falsify information, oppress and exploit people, and interfere in private life [8].

It is worth noting that one of the reasons for the increase in the crime rate among minors can be singled out the rapid development of information and telecommunication technologies, which at the same time forms the digitalization of society, which is characterized by new opportunities: "virtuality" - as something that happens outside the real world; "globality" - as the existence of single, universal for the entire system of social relations, in various spheres of interaction; "fragmentation" is a certain property characterized by only a partial perception of an event of a separate direction.

At present, the general factor leading to the commission of criminal offenses is the demoralization of the individual, which, in turn, is the result of the demoralization of society in general. And such demoralization mostly "captured" the Internet space. The devaluation of morality based on universal human values, the striking difference between the declarations made by the authorities and the everyday reality of a crisis society, especially during the period of military aggression, which is extremely far from high ethical ideals, create conditions under which the criminal potential of a person is revealed and at the same time such a person remains in cyberspace unidentified. Criminogenic significance is the imperfection of legislative acts that regulate the use of cyberspace. We draw your attention to the fact that along with political-legal, organizational-management and cultural-psychological determinants, you can also consider digitalization, which together cause the spread of crime in Ukraine.

So, we can agree with the opinion that crime in the digital environment will continue to grow. This is due to the constant rapid development of digitalization as a source of not only new opportunities, but also serious threats and dangers. In addition, with the development and evolution of digitalization, in our opinion, crime will change and acquire new qualities. This, in turn, requires the development and implementation

of modern crime prevention measures in the digital society, which in turn requires the formation of modern, highly effective personnel potential.

Considering the above, we believe that digitization and digital society as a whole can be attributed to modern determinants of crime.

In our opinion, digitalization as a determinant of crime is the introduction of digital technologies with the shortcomings of the organizational component of general uncontrolled access to the use of digitalization technologies with antisocial motivation.

Currently, all users of the Internet space have personally encountered cyber crimes to one degree or another. As mentioned above, cybercrime includes various types of crimes committed with the help of IT technologies. The object of cybercrimes can be personal data, bank accounts, passwords, and personal information of any field of activity. Therefore, other scientists also believe that cybercrime poses a threat not only to our state, but also at the international level, covering almost the entire world.

References:

1. The coronavirus is changing business: the world's bankers are abandoning traditional rules. URL: <https://ua.news/ua/koronavirus-menyat-byznesbankyry-myra-otkazyvayutsya-ot-tradytsionnyhpravyl/>
2. Entrepreneurship, economy and law. URL: <http://pgp-journal> ;
3. The fourth industrial revolution. Target guidelines for the development of industrial technologies and innovations. Information document. - World Economic Forum, January 2019, URL: <http://www.weforum.org/docs/WEF>
4. Scientific conference "Zhytomyr Semi-Technical" State University. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/347.pdf>
5. Key Issues for Digital Transformation in the G20. Report Prepared for a Joint G20 German Presidency. - OECD, 12 January 2017, URL: <https://www.oecd.org/g20/key-issues-for-digital-transformation-in-the-g20.pdf>.
6. Global wealth report 2019. - Credit Suisse. URL: <https://worldwea>
7. Piketty T. Capital in the XX century. - Marginem Press, 2015.

8. Forum Digital: business in Ukraine is ready for a digital breakthrough. – Delo.ua, February 7, 2019, URL: <https://delo.ua/business/forum-digital-biznes-v-ukraine-gotov-k-cifrovom-349977>.

Марина АНІСІМОВА,
кандидат історичних наук,
кандидат юридичних наук, доцент,
Державний податковий університет
Ігор МУХІН,
кандидат філософських наук, доцент,
Державний податковий університет

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЧИ МОЖЛИВО ЗАБЕЗПЕЧИТИ СОЦІАЛЬНУ СПРАВЕДЛИВІСТЬ?

Ефективність та усталеність податкової системи – це одна з умов стабільності розвитку економіки країни та запорука добробуту її населення, бо саме на податки припадає лєвова частка бюджетних надходжень. А будь-які перекоси у податковій політиці – один із відчутних дестабілізуючих факторів розвитку, що може обернутися катастрофічними наслідками для держави навіть у мирний час. Під час війни, коли формування бюджету відбувається в умовах суттєвого структурного дефіциту та величезної залежності від допомоги міжнародних партнерів, його руйнівний вплив збільшується на порядок. В найгіршому випадку він може призвести навіть до втрати економічної незалежності держави. З огляду на це, із запровадженням будь-яких податкових змін, при всій їх нагальній необхідності, варто бути дуже обережними. Але й зволікання з пошуком механізмів розв’язання цієї ділеми є не менш небезпечним.

У 2024 році економіка України вочевидь наблизилася до межі своїх можливостей у справі фінансування армії. Ті потреби оборони, які протягом минулих двох років війни владі з великим напруженням вдавалося задовільняти за рахунок усіх надходжень, що збиралися всередині країни, тепер не покриваються ними. А отже у владних колах чимдалі активніше обговорюються різні ідеї щодо

суттєвого збільшення джерел внутрішніх надходжень у державну скарбницю. Палітра варіантів коливається в амплітуді від екзотичних – сплачувати гроші за бронювання працівників від мобілізації – до традиційних пропозицій – підвищувати ставки існуючих та запроваджувати нові податки.

Однак варто пам'ятати, що як під час війни, так і після її завершення, одним з ключових завдань трансформації суспільства є вибудовування справедливої соціальної системи, зменшення ступеня нерівності, створення солідарної моделі держави. Саме на ньому буде фокусуватися запит суспільства й має акцентуватися політика держави. Звідси цілком зрозуміло, що вже зараз, намагаючись віднайти нові ресурси для стабільного поповнення державного бюджету в умовах воєнного стану, влада має балансувати між завданням задоволення потреб ЗСУ, що тримають фронт, збереження та підтримки бізнесу та інтересами пересічних громадян–платників податків, що поповнюють бюджет, забезпечуючи його видатки.

Зважаючи на це, видається доцільним поділитися деякими міркуваннями щодо загальної картини, яку маємо у цій чутливій сфері суспільного життя натепер. Більшість тих, хто переймається пошуками варіантів вирішення проблем з наповненням бюджету під час війни за рахунок податкових змін (і представники владних структур, і науковці), чомусь розгортають свої дискусії переважно у площині підтримки бізнесу в умовах воєнного стану з метою допомогти суб'єктам господарювання вистояти в умовах війни.

Не заперечуючи проти важливості цього фактору, пропонуємо детальніше розглянути податкове навантаження з точки зору виокремлення суб'єкта, який є кінцевою ланкою виконання податкових платежів. Інакше кажучи, подивитися, хто реально витягує на собі основний податковий тягар.

В Україні не розділяють оподаткування праці, споживання і капіталу. А це дуже показово і ось чому. При оподаткуванні праці мова йде про прибутковий податок і єдиний соціальний внесок (ЄСВ), який не є класичним податком. У другому випадку – при оподаткуванні споживання – маємо справу з акцизами, що включаються до вартості товару і сплачуються кінцевим споживачем, тобто

знову ж таки населенням. Як видно, податки на працю і споживання сплачуються пересічними громадянами, тому що база цих платежів – праця працівника і його ж витрати на придбання товарів і послуг. Це означає, що компанія, перераховуючи ПДВ і акцизи в бюджет, просто виконує функцію податкового агента, тобто є лише управлінським фінансовим інструментом, що за дорученням держави виконує це завдання і спрощує їй процедуру своєчасного збирання грошових коштів у скарбницю.

Звернемо увагу й на те, що при підході до оцінки важливості податкових надходжень до бюджету за таким критерієм, як капіталомісткість, на першому місці серед усіх податків у довоєній моделі вітчизняної економіки був і лишається досі прибутковий податок з фізичних осіб. Він майже у три рази перевищує податок на прибуток підприємств. Це de-facto означає, що бізнес в Україні платить до бюджету зі свого прибутку майже в три рази менше, ніж населення зі своїх доходів, оскільки на відміну від західного світу, поки що податок на майно у нашій державі не відіграє ключової ролі. До того ж, якщо виокремити з загального списку податки на працю та споживання, то за бізнесом залишається обов'язок сплати лише одного суттєвого податку з капіталу, а саме – податку на прибуток. А для випадків, коли мова йде про малий бізнес, – єдиного податку.

Отже, складається парадоксальна ситуація: у своїх пошуках способів «латання дірок у бюджеті» фокус уваги урядовців щодо зниження фіскального тиску концентрується не на населенні, бо про зменшення податків говорять лише для бізнесу*. Для прикладу, можна навести пропозиції стосовно заміни податку на прибуток підприємств** податком на виведений капітал. На нашу думку, життєздатні наслідки може дати й система диверсифікованих ставок податку на прибуток, яку вже почали створювати в Україні [1].

Зауважимо, що зацікавлене вивчення зарубіжного досвіду оподаткування прибутку підприємств та його адаптація до вітчизняних реалій може дати відчутні позитивні результати, особливо, якщо позбутися нічим не виправданого одностороннього фокусування на фіскальній ефективності податку на прибуток

і використовувати його на повну потужність – в якості регулятора соціально-економічних відносин [2]. Саме такі підходи й застосовують наші зарубіжні партнери, що дозволяє їм здійснювати вплив на обсяги виробництва, конкурентоспроможність їх підприємств, інвестиційний клімат та економіку країни в цілому [3]. В Україні ж регулюючий потенціал цього податку залишається практично не реалізованим та й рівень його фіскальної ефективності теж має певний ресурс для зростання за умови створення більш ефективного механізму адміністрування податків і усунення інших негативних причин.

В контексті проблеми, яка аналізується, зазначимо, що вочевидь здолати виклики сьогодення, з якими стикається Україна, є можливим за умови виваженого комплексного системного підходу до реформування. Відносно податкової сфери це означає, що такі трансформаційні зміни в ній мають бути фронтальними й стосуватися якщо не всіх, то принаймні тієї частини податків, чия питома вага у структурі доходів бюджету є суттєвою. Такими на сьогодні, крім вже розглянутого податку на прибуток, є: ПДВ, податок на доходи населення та єдиний соціальний внесок (ЄСВ), хоч він і не є класичним податком. Підходи щодо запровадження змін стосовно кожного з них, безумовно, відчутно різняться: для ПДВ – це диференціація ставок в межах від 5 до 40% залежно від типу товарів; для податку на доходи фізичних осіб – зниження його загальних ставок до 15–18% для зменшення фіскального тиску на робітників з низькими доходами; для ЄСВ – скасування максимальної бази його нарахування, а замість цього варіативно чи введення регресивної шкали оподаткування, чи запровадження спеціального податку солідарності.

Таким чином, в умовах воєного стану, коли проведення радикальної податкової реформи призупинено, але необхідність її впровадження лише посилилася у зв'язку з нагальною потребою одночасної підтримки бізнесу, обороноздатності, забезпечення всім необхідним і армії, і громадян, дотримання розумного балансу в розподілі податкового тягаря між різними групами населення є тим ключем, що дозволить вирішити перелічені завдання і створити надійне підґрунтя для досягнення перемоги й післявоєного відродження України

на засадах соціальної справедливості.

Список використаних джерел

*) Детальніше про це див.: Гордієнко М.І. Огляд змін податкового законодавства в період військового стану. *Молодий вчений*. 2023. №1 (113). С. 158–162.

***) До речі, це єдиний податок, який до останнього часу майже не зазнав змін. Пояснюється це тим, що він здебільшого регулюється Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, ніж Податковим кодексом України. Схоже тепер черга дійшла і до нього.

1. Про ставки податку на прибуток підприємств в 2023 році URL: <https://medoc.ua/blog/pro-stavki-podatku-na-pributok-pidprimstv-v-2023-roci-> ;
Податок на прибуток: що зміниться для платників у 2024 році URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/roboata/podatok-na-prybutok-shho-zminytsya-dlya-platnykiv-podatkov-u-2024-roczy/>

2. Якімова А.М., Прищепя О.В. Вітчизняний та зарубіжний досвід справляння податку на прибуток підприємств. *Економіка і регіон*. 2012. № 3. С. 211-215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2012_3_41

3. Шумський Р. В. Зарубіжний досвід побудови системи прибуткового оподаткування юридичних осіб URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=33570>

Наталія АТАМАНЧУК,
доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу дослідження
проблем правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Початок повномасштабної війни на території нашої держави, а також введення в Україні воєнного стану як особливого правового режиму, зумовили зміни у всіх сферах суспільного життя, в тому числі у формуванні та реалізації податкової політики в Україні.

Тому, слушною є думка Ю. Іванова та В. Карпової про те, що «необхідність ефективної протидії широкомасштабній агресії РФ проти України об'єктивно потребує адекватної перебудови всієї системи державного регулювання економіки, в тому числі й її податкової складової, яка не тільки має відповідати на всі сучасні виклики, але й створювати передумови для створення реальних стимулів післявоєнної відбудови України» [1, с. 46].

В період війни надзвичайно важливою є адаптація податкового законодавства до нових реалій, а також фінансовий захист та підтримка в бізнесу, вітчизняних споживачів, українських військових та інших категорій осіб, які цього потребують. Зауважимо, що парламентом України ухвалено низку законодавчих змін, метою яких було спрощення ведення бізнесу, сприяння системній сплаті податків, зменшення податкового навантаження та стимулювання ефективної економічної діяльності платників податків у воєнний час. Зокрема, в період із 24.02.2022 р. до сьогодні лише до ПК України внесені зміни і доповнення 50 законами України, а саме: у 2022 р. – 28, у 2023 р. – 20, у 2024 р. – 2 [2]. Однак, значна кількість податкових інструментів дерегуляційного характеру, запроваджених на початку воєнного стану поступово скасовується.

Аналізуючи існуючі проблеми сфери податкової політики, Ю. Іванов та В. Карпова сформулювали наступні принципи її перебудови у воєнний та післявоєнний періоди, зокрема:

«1. Податкова політика воєнного стану має сприяти вирішенню невідкладних завдань протидії агресії за умови забезпечення мінімально допустимих бюджетних надходжень. Тобто на перший план виходить реалізація регулюючої функції податків, а фіскальна виконує роль своєрідного обмеження. При цьому основну роль у збалансованості бюджету мають відігравати боргові інструменти.

2. При прийнятті рішень щодо преференційного оподаткування в період дії воєнного стану слід враховувати необхідність дотримання певного балансу втрат надходжень державного та місцевих бюджетів. Надання податкових пільг за податками, що є джерелами формування місцевих бюджетів, суттєво змінює умови фінансування ОТГ, що обмежує їх можливості щодо стимулювання розвитку бізнесу та реалізації бізнес-проектів.

3. Фокус податкового стимулювання під час активних військових дій має бути зосереджений на створенні необхідних умов для вирішення першочергових проблем саме цього періоду, до яких відносяться:

– зменшення податкового навантаження, і, в першу чергу, на підприємства, що випускають продукцію оборонної спрямованості. Проте суттєвим ризиком при цьому є необґрунтоване поширення преференцій у випадку викривлення або нечіткого визначення їх цільового призначення;

– здешевлення товарів, зокрема товарів критичного імпорту, що забезпечується звільненням таких товарів від обкладення митом, імпортним ПДВ, а також акцизним податком з імпортних товарів;

– створення нових робочих місць в регіонах, в яких воєнні дії не ведуться, для забезпечення ефективної зайнятості переміщених осіб;

– зменшення податкового навантаження на операції з надання, транспортування та отримання благодійної допомоги.

4. Податкова політика воєнного часу має обмежений період застосування, що має бути по-перше, детально регламентоване відповідними законодавчими актами, а по-друге – чітко реалізоване органами виконавчої влади. Це потребує й певної стійкості законодавчої влади, яка має витримати встановлений порядок.

5. При переході до періоду післявоєнного відновлення економіки баланс між фіскальною та регулюючою функцією податків має буди зміщений в бік збільшення ролі фіскальної функції при одночасній переорієнтації регулюючої з податкової підтримки на сфокусоване податкове стимулювання відродження економіки. При цьому основними пріоритетами має бути стимулювання: інвестицій (та особливо інвестицій в інновації), створення нових робочих місць та енергозбереження.

6. Поступове перенесення фокусу податкової підтримки та стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу із загальнодержавного рівня на рівень територіальних громад з урахуванням пріоритетів їх розвитку, що сприятиме створенню умов для їх саморозвитку за рахунок збільшення власних податкових баз» [1, с. 46-48].

Про потребу податкових стимулів та дерегуляції для економіки, а також нової податкової моделі зазначає і О. Генсецька, на думку якої «запорукою того, що державний бюджет буде наповнюватися, а населення зберігатиме платоспроможність є налагодження роботи національного бізнесу, а ключовим фактором посилення економічної стійкості держави, а отже, і її здатності ефективно протистояти агресору – активізація бізнес-діяльності» [3, с. 55].

Зауважимо, що державними програмами щодо підтримки підприємництва в Україні є: програма з релокації українських виробництв, які знаходяться у зоні активних бойових дій; програма «Робота», яка передбачає надання грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання, спрямована на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць; програма «Доступні кредити 5–7–9%» та програма «Доступний факторинг»; державна компенсація за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб тощо [4, с. 328].

Здійснюючи огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні, Національний інститут стратегічних досліджень зауважує, що громадяни та бізнес сумлінною сплатою податків до бюджету фінансово підтримують обороноздатність і соціально-економічну стійкість України, зокрема, за січень – березень 2024 р. до загального фонду державного бюджету надійшло 468,9 млрд грн. Серед платежів, справляння яких контролюють податкові та митні органи, основні надходження отримано за рахунок: ПДВ з ввезених на митну територію України товарів – 109 млрд грн; податку на прибуток підприємств – 96,7 млрд грн (із них 49,7 млрд грн сплатили банки); ПДВ з вироблених в Україні товарів – 69 млрд грн (зібрано 101,7 млрд, відшкодовано – 32,7 млрд грн); податку на доходи фізичних осіб та військового збору – 44,9 млрд грн; дивідендів від підприємств з державною часткою власності – 32,2 млрд грн; акцизного податку – 39,3 млрд грн; ввізного та вивізного мита – 12,2 млрд грн; рентної плати за користування надрами – 9,4 млрд грн [5].

Важливим пріоритетом податкової політики в умовах воєнного стану вважаємо і формування інвестиційного середовища, яке б стимулювало економічний розвиток нашої держави. Поділяємо думку С. Савіцької, що «податкова політика у сфері інвестиційної діяльності має бути максимально адаптована й спрямована на впровадження законодавчих та організаційних новацій для створення комфортних умов введення бізнесу в Україні» [6, с. 121].

Зауважимо, що 27 грудня 2023 року Урядом було затверджено Національну стратегію доходів на 2024–2030 роки (далі – Стратегія), яка має стати ключовим елементом для зміцнення економіки та фінансової системи в Україні. Візія та цілі Стратегії щодо податкової політики визначені як: передбачувана та прогнозована, фіскально-нейтральна податкова система, яка враховує вимоги до інтеграції України у світову економіку у якості надійної податкової юрисдикції та забезпечує платникам податків можливості для виконання їх обов’язків, що необхідно для відновлення й сталого розвитку країни [7].

Отже, удосконалення податкової політики в умовах воєнного стану має бути спрямоване на вирішення таких завдань, як: побудова стабільної та ефективної податкової системи задля забезпечення збалансованості загальнодержавних і приватних інтересів, сприяння розвитку підприємництва, активізації інвестиційної діяльності; забезпечення ефективної взаємодії усіх учасників податкових правовідносин; удосконалення податкового законодавства; поліпшення адміністрування податків та зборів; протидія ухиленню від сплати податків; удосконалення діяльності органів Державної податкової служби України тощо.

Список використаних джерел

1. Іванов Ю., Карпова В. Податкова політика в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України: загальнодержавний та регіональний аспекти. *Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах війни та післявоєнної відбудови України*: матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Тернопіль, 31 травня 2022 року). С. 46-50.
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n5748>.
3. Генсецька О.М. Особливості системи оподаткування в Україні під час воєнного стану. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22-23 березня 2022 р. Ч. 2. Львів: ЛНУП, 2022. С. 55-57.
4. Атаманчук Н.І. Правове регулювання фінансової державної підтримки малого підприємництва в Україні в умовах фінансової кризи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 326-329.
5. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні (березень - квітень 2024 р.). Офіційний веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari->

ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-u-period-voyennoho-5.

6. Савіцька С. І. Вплив податкової політики на інвестиційні процеси в Україні. *Економічний простір*. 2020 № 153. С. 118-122.

7. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.

Микола БАЛИШЕВ,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
Пенітенціарна академія України

ЮРИДИЧНА ОСОБА У ПОДАТКОВИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ

Вивчення питання деліктної природи юридичних осіб як суб'єктів податкових правопорушень є актуальним вектором податково-правових досліджень.

Юридичні особи є лиш одним із числа інших суб'єктів податкових відносин. Згідно п. 15.1. ст. 15 Податкового кодексу України платниками податків визнаються фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів [1]. Зазначена класифікація юридичних осіб представлена за ознаками резидентства та материнської компанії, що впливає на встановлення юридичної відповідальності такої особи.

Юридичні особи-платники податків незалежно від статусу чи організаційно-правової форми, наділені податковою правосуб'єктністю момент якої настає із взяттям на податковий облік в контролюючих органах. Конструкція податкової правосуб'єктності передбачає податкову деліктоздатність, тобто, здатність платника податків нести податкову відповідальність за невиконання

або неналежне виконання податкового обов'язку, зокрема у формі вчинення податкового правопорушення.

Згідно п. 109.1 ст. 109 Податкового кодексу України, податковим правопорушенням є протиправне, винне (в окремих випадках) діяння (дія чи бездіяльність) платника податку, контролюючих органів та/або їх посадових (службових) осіб, інших суб'єктів [1]. Як і для будь-якого іншого складу правопорушення, для податкового правопорушення характерна класична конструкція (об'єкт, об'єктивна сторона; суб'єкт, суб'єктивна сторона).

Основною особливістю, яка ідентифікує юридичних осіб як учасників податково-деліктних правовідносин є те, що юридична особа-платник податку несе фінансову відповідальність за вчинення податкових правопорушень її відокремленими підрозділами.

Можна виокремити наступні ознаки податкових правопорушень, які закріплені в Податковому кодексі України:

- за вчинення накладається штрафна санкція (фінансова санкція, штраф), що являє собою плату у вигляді фіксованої суми та/або відсотків (пп. 14.1. 265 п. 14.1. ст. 14 Податкового кодексу України);

- притягнення юридичної особи до фінансової відповідальності за податкове правопорушення не звільняє посадових (службових) осіб юридичної особи у передбачених законом випадках від юридичної відповідальності інших видів (п. 111.3. ст. 111 Податкового кодексу України);

- недопущення автоматичної дії презумпції вини службових осіб юридичної особи (у разі встановлення такої в ході податкового аудиту) щодо інших видів юридичної відповідальності. В кожному окремому випадку, контролюючі органи зобов'язані доводити вину в порядку встановленому законодавством про застосування відповідальності (п. 111.3. ст. 111 Податкового кодексу України);

- наявна кваліфікована ознака повторності та триваючої події податкового правопорушення (п. 111.4., п. 111.5. ст. 111 Податкового кодексу України);

- необхідність доведення вини навіть щодо пасивного обов'язку. Тобто, якщо юридична особа-платник податків мала можливість для дотримання правил та норм, за порушення яких передбачена відповідальність, проте не вжила достатніх заходів щодо їх дотримання, платник податків не може бути притягнутий до відповідальності за таке порушення (п. 112.7. ст. 112 Податкового кодексу України);

- можливість надання пояснень/документів платником, що підтверджують його невинуватість або дотримання норм податкової обачності (пп. 17.1.16. п. 17.1. ст. 17 Податкового кодексу України);

- податкове повідомлення рішення прийняте за результатами документальної перевірки за вчинення податкового правопорушення є процесуальною підставою притягнення особи до фінансової відповідальності (пп. 58.1.2. п. 58.1. ст. 58 Податкового кодексу України) [1].

Отже, застосування податкової відповідальності до юридичних осіб прослідковується у такій логіко-теоретичній конструкції: учасник податкових правовідносин - податкова правосуб'єктність - податкова деліктоздатність - суб'єкт податкової відповідальності.

Набуття податкової правосуб'єктності юридичних осіб фактично розпочинається одразу із їх реєстрацією у фіскальних органах із присвоєнням податкового коду. Втім застосування податкової відповідальності та вчинення податкового правопорушення це події, які практично ніколи одночасно (одночасно) не перетинаються у часі (на відміну від адміністративного процесу). Така особливість є характерною саме для специфічного процесу, яким є податковий процес. Ситуацію ускладнює і не остаточно сформований понятійний апарат, що застосовується для регулювання податкових відносин. Наслідком цього є виникнення чисельних правових прогалини, що породжує низку проблем ідентифікації суб'єктів податкових правовідносин з метою прогнозування та попередження вчинення податкового правопорушення, у тому числі й юридичними особами.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 12.03.2024).

Олеся БАТРИН,

кандидат юридичних наук,
суддя Печерського районного суду

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ БІОЦИДНИХ ПРОДУКТІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ДОСВІД ФІНЛЯНДІЇ

У країнах Європейського Союзу (надалі – ЄС) правове регулювання обігу біоцидних продуктів здійснюється відповідно до Регламенту про біоцидні продукти (ЄС) 528/2012 [1]. Метою Регламенту є покращення функціонування ринків біоцидних продуктів в ЄС та забезпечення високоякісного захисту здоров'я людей і навколишнього середовища.

Оскільки Фінляндія є країною-членом ЄС, процедура авторизації біоцидів визначена у Регламенті про біоцидні продукти 528/2012 (надалі - Регламент про біоцидні продукти) [1].

Біоцидні продукти, що продаються та використовуються у Фінляндії, потребують дозволу Фінського агентства з безпеки та хімічних речовин (Tukes), оскільки біоциди повинні бути схвалені в кожній країні-члені, де вони будуть використовуватися.

Існує декілька процедур отримання дозволу для біоцидних продуктів.

(1) *Дозвіл, який видається на рівні Європейського Союзу:* дозвіл ЄС на продукцію певних категорій - це загальноєвропейський дозвіл, який ЄС видає на продукцію з подібними умовами використання на всій території ЄС. Подачі заявки передуює попередня заявка, спрямована на оцінку подібності умов використання в межах ЄС.

(2) *Національна авторизація*: національний дозвіл надає компаніям дозвіл на продаж біоцидного продукту в тій країні ЄС, від якої запитується дозвіл. Заявка та відповідні додатки подаються за допомогою програми R4BP3 [2] (інформаційна система ЕСНА). Фінське агентство з безпеки та хімічних речовин розглядає продукт відповідно до Регламенту про біоцидні продукти та надає дозволи тільки для Фінляндії. Якщо активна речовина є кандидатом на заміну, Фінське агентство з безпеки та хімічних речовин проводить порівняльну оцінку і перевіряє наявність іншого дозволеного біоцидного продукту або нехімічного методу, який представляє значно менший загальний ризик для здоров'я людей і тварин та навколишнього середовища.

Фінське агентство з безпеки та хімічних речовин забороняє або обмежує використання продукту, для якого запитується національний дозвіл, якщо існує інший достатньо ефективний і вже дозволений продукт, який не спричиняє інших значних економічних або практичних недоліків і не сприяє розвитку резистентності у відповідного організму.

(3) *Паралельне взаємне визнання*: це дозвіл, за допомогою якого компанія може продавати свою продукцію також в іншій країні ЄС на додаток до країни, в якій було подано заявку на отримання національного дозволу. Компанія може подати заявку на паралельне взаємне визнання одночасно з подачею заявки на отримання національного дозволу. Взаємне визнання дозволяє обробляти дозволи одночасно в різних країнах-членах ЄС. Після того, як країни досягли згоди щодо критеріїв затвердження, продукти можуть бути авторизовані одночасно в усіх країнах, де була подана заявка на авторизацію.

(4) *Послідовне взаємне визнання*: якщо компанія вже має національний дозвіл в одній країні-члені ЄС, але бажає продавати свою продукцію також в інших країнах ЄС. Компанія може подати заявку на послідовне взаємне визнання національних дозволів у тих країнах ЄС, де продукт ще не має дозволу.

(5) *Спрощена процедура авторизації*: можна подати заявку на отримання дозволу для продуктів, які містять активні речовини, перелічені в Додатку I до Регламенту про біоцидні продукти, і які відповідають критеріям, викладеним у статті

25 Регламенту про біоцидні продукти [1]. Авторизація за спрощеною процедурою авторизації подається в одній країні ЄС. Після отримання дозволу компанія може подати повідомлення в інші країни ЄС про початок маркетингової діяльності за допомогою заявки R4BP 3. Після подання повідомлення компанія може продавати свій продукт в інших країнах ЄС.

Існує декілька важливих правил, щодо подання заявки на введення в обіг біоцидного продукту:

- заявку на авторизацію може подати виробник або продавець продукту (власник дозволу повинен бути з Європейського Союзу, Норвегії або Швейцарії);

- з метою початку процедури сертифікації потрібно подати заповнену форму запиту до Фінляндії діяти у якості референтної держави. Заявки на отримання дозволів відповідно до Закону про хімічні речовини подаються безпосередньо до Фінського агентства з безпеки та хімічних речовин;

- обов'язкові додатки при подачі заявки на взаємне визнання: (1) коротка характеристика продукту (SPC) фінською мовою; (2) етикетка фінською та шведською мовами; (3) паспорти безпеки фінською та шведською мовами; (4) лист про доступ до діючої речовини та матеріалу продукту; (5) при послідовному поданні заявки на взаємне визнання, заявка повинна також включати звіт з огляду продукту; 3) рішення національного уповноваженого органу про видачу дозволу, перекладені англійською мовою.

Процедура отримання національного дозволу займає близько 18 місяців.

З метою початку процедури розгляду документів особа, яка подала заявку повинна оплатити збір. Термін дії дозволів на біоцидні продукти, як правило, становить 10 років.

Згідно зі статтею 30 Закону про хімічні речовини, продукт повинен бути класифікований, упакований і маркований відповідно до статті 69 Регламенту щодо біоцидних продуктів [1].

Зокрема, відповідно до статті 69 Регламенту щодо біоцидних продуктів власники дозволів повинні забезпечити, щоб етикетки не вводили в оману щодо ризиків, які несе продукт для здоров'я людини, тварин або навколишнього

середовища, або щодо його ефективності, і в будь-якому випадку не згадували позначення «біоцидний продукт з низьким рівнем ризику», «нетоксичний», «нешкідливий», «натуральний», «екологічно чистий» або подібні позначення [1].

Крім того, на етикетці повинна бути чіткою і незмивною наступна інформація:

- (1) ідентичність кожної діючої речовини та її концентрацію в метричних одиницях;
- (2) наноматеріали, що містяться в продукті, якщо такі є, та будь-які специфічні ризики, пов'язані з ними, а після кожного посилання на наноматеріали - слово «нано» в дужках;
- (3) номер дозволу, присвоєний біоцидному продукту компетентним органом або Комісією;
- (4) назву та адреса власника дозволу;
- (5) тип препарату;
- (6) види використання, для яких дозволено біоцидний продукт;
- (7) вказівки щодо застосування, частоти застосування та дози, виражені в метричних одиницях, у спосіб, який є зрозумілим для користувача, для кожного виду використання, передбаченого умовами дозволу;
- (8) відомості про ймовірні прямі або непрямі несприятливі побічні ефекти та будь-які вказівки щодо надання першої медичної допомоги у разі необхідності;
- (9) якщо продукт супроводжується листівкою, речення «Прочитайте інструкцію, що додається до продукту, перед використанням», а також, якщо це необхідно, застереження для вразливих груп населення;
- (10) вказівки щодо безпечної утилізації біоцидного продукту та його упаковки, включаючи, де це доречно, будь-яку заборону на повторне використання упаковки;
- (11) номер або позначення партії препарату та термін придатності, що відповідає нормальним умовам зберігання;
- (12) у відповідних випадках, період часу, необхідний для досягнення біоцидного ефекту, інтервал, якого слід дотримуватися між застосуваннями біоцидного засобу або між застосуванням і наступним використанням обробленого продукту, або наступним доступом людей чи тварин до зони, де застосовувався біоцидний засіб, включаючи відомості про засоби і заходи знезараження та тривалість необхідної вентиляції оброблених зон; відомості про належне очищення обладнання; відомості про застережні заходи під час використання та транспортування;
- (13) у разі необхідності, категорії користувачів, для яких використання біоцидного продукту обмежений;
- (14) у разі необхідності, інформацію про будь-яку специфічну небезпеку для навколишнього середовища,

особливо щодо захисту нецільових організмів та уникнення забруднення води; (15) для біоцидних продуктів, що містять мікроорганізми, вимоги до маркування відповідно до Директиви 2000/54/ЄС [3].

Відповідно до статті 46 Закону про хімічні речовини, якщо оператор не дотримується положень Закону або законодавства про хімічні речовини Європейського Союзу, відповідний наглядовий орган може заборонити оператору продовжувати свою діяльність, заборонити оператору повторення процедур, що порушують положення законодавства, або може зобов'язати оператора виконати покладені на нього зобов'язання [4]. У вищевказаних випадках Агентство з безпеки та хімічних речовин Фінляндії може видавати розпорядження щодо хімічної речовини або виробу, що містить хімічну речовину, стосовно заборони їхнього розміщення на ринку або може розпорядитися зробити хімічну речовину нешкідливою шляхом вжиття відповідних заходів. В певних випадках, заходи вищевказаного характеру вживаються Фінським інститутом навколишнього середовища.

Наглядовий орган може забезпечити виконання заборони або припису, виданого відповідно до Закону, шляхом видачі повідомлення про умовний штраф, інформування оператора про те, що захід, який залишився невиконаним, буде виконаний за рахунок оператора, або шляхом видачі повідомлення про призупинення діяльності.

Відповідно до статті 59 Закону про хімічні речовини будь-яка особа, яка навмисно або з необережності нехтує обов'язком подати заявку на отримання дозволу на біоцидний продукт або обов'язком подати повідомлення про проведення випробувань біоцидних продуктів, порушує обов'язок використання біоцидних продуктів за призначенням підлягає покаранню у вигляді штрафу за хімічне порушення, за умови, що більш суворе покарання не передбачено в іншому законі [4].

Підсумовуючи звертаємо увагу на те, що в Україні обіг біоцидних продуктів у сфері охорони здоров'я потребує правового врегулювання. Міністерством охорони здоров'я України у 2023 році було розроблено проект

Закону України «Про надання на ринку та використання біоцидних продуктів» [5]. Однак Закон «Про надання на ринку та використання біоцидних продуктів» в Україні відсутній. У зв'язку з цим доцільним є використання досвіду Фінляндії в частині правового регулювання обігу біоцидних продуктів у сфері охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. REGULATION (EU) No 528/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 22 May 2012 concerning the making available on the market and use of biocidal products. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012R0528> (дата звернення 10.03.2024)

2. The Register for Biocidal Products. URL: <https://r4bp.echa.europa.eu/r4bp-web-industry/index.xhtml> (дата звернення 14.03.2024)

3. Directive 2000/54/EC of the European Parliament. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32000L0054>

4. Chemicals legislation. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. Chemicals - European Commission. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/chemicals/chemicals-legislation_en
<https://r4bp.echa.europa.eu/r4bp-web-industry/index.xhtml> (дата звернення 28.03.2024)

5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про надання на ринку та використання біоцидних продуктів». URL: [https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F/2023/10-2023/02-10-2023/%D0%BF%D1%80%D0%9F%D0%BE%D1%8F%D1%81%D0%BD%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20\(3\).pdf](https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F/2023/10-2023/02-10-2023/%D0%BF%D1%80%D0%9F%D0%BE%D1%8F%D1%81%D0%BD%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20(3).pdf) <https://r4bp.echa.europa.eu/r4bp-web-industry/index.xhtml> (дата звернення 28.03.2024)

Віктор БЕСЧАСТНИЙ,
доктор юридичних наук, професор,
Конституційний Суд України

ЗМІСТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Сутність держави зазвичай розкривають за допомогою її функцій, що дозволяє характеризувати державу в динаміці, констатуючи, що ця організація функціонує, змінюється та розвивається.

Тематика функцій держави не є новою в юридичній літературі, проте останнім часом спостерігається посилення уваги науковців до неї. Для України проблематика значного переосмислення функцій держави набула особливої актуальності у 1991 році, що зумовлено здобуттям незалежності, відмовою нової держави від тоталітарних та авторитарних засобів управління суспільством та спробою запровадження реальної демократії, формуванням правової держави. Вказані обставини не могли не позначитися на основних напрямках діяльності публічної влади [1, с. 20]. Переосмислення функціональної спрямованості держави також було обумовлене переходом до ринкових відносин та обранням Україною євроінтеграційного курсу.

На сьогодні значна кількість наукових праць присвячена висвітленню поняття функцій держави як наукової категорії, та їх видам. Найбільш значущими вважаються ті функції держави, що виділяють за сферами суспільства: політична, економічна, соціальна, культурна та інші. Усі функції держави тісно взаємопов'язані між собою, однак у сучасних умовах зростає значення саме економічної функції, оскільки вона забезпечує реалізацію інших суспільних функцій.

Економічна функція – це обумовлений об'єктивними умовами соціального розвитку напрям державної діяльності в економічній сфері. Належачи до основних функцій держави, економічна функція характеризується тим, що: має

постійний характер (реалізується протягом усього періоду існування держави); має особливу соціальну значущість, у

зв'язку з чим здійснюється усією системою державних органів [2, с. 14-15].

Здійснюючи економічну функцію, держава через сукупність правових засобів та інструментів впливає на фінансові, податкові, бюджетні, валютні, цивільні, банківські правовідносини, тобто на динамічну складову економіки [3, с. 31]. Фінансові відносини, що виникають між економічними, політичними, правовими та іншими інститутами у процесі організації фінансової системи, є економічною сутністю фінансової політики держави.

Зазвичай під фінансовою політикою держави розуміють сукупність заходів стратегічного і тактичного характеру, які здійснює держава через фінансову систему [4, с. 46].

Зміст фінансової політики держави включає такі ланки:

– вироблення науково обґрунтованих концепцій (системи поглядів) розвитку фінансів. Вони формуються на основі вивчення вимог економічних законів, всебічного аналізу розвитку господарства, перспектив розвитку економічних відносин, потреб населення;

– визначення основних напрямів використання фінансів на перспективу та на поточні потреби, при цьому враховують шляхи досягнення поставлених цілей, передбачених економічною політикою, а також міжнародні фактори, можливості зростання фінансових ресурсів;

– здійснення практичних дій для досягнення поставлених цілей [5, с. 31].

Актуальними питаннями фінансової політики є проблеми забезпечення динаміки зростання, конкурентоспроможності економіки України, утвердження оновленої моделі фінансового розвитку. Саме такий шлях дозволить Україні зберегти і найефективніше використовувати наявний науково-технічний потенціал для здійснення структурних змін та зайняти належне місце у світовому просторі [5, с. 32].

З цією метою у розділі II „Стратегічний курс економічної політики до 2030 року “Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України „Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року“ від 3 березня 2021 року № 179, запропоновано створення ефективного фінансового сектору, основними шляхами досягнення якого є:

– забезпечення стабільності фінансової системи (основними завданнями є забезпечення інституційної спроможності та координації зусиль регуляторів ринку і фонду гарантування вкладів фізичних осіб; очищення усіх сегментів фінансового ринку від проблемних установ, відновлення довіри до фінансового сектору; підвищення прозорості фінансового сектору та публічного доступу до інформації; запровадження системи державних гарантій на портфельній основі);

– забезпечення розвитку усіх елементів фінансового сектору країни (основними завданнями є забезпечення розвитку ринку страхових послуг; створення віртуального фінансового центру; створення сучасної інфраструктури ринку капіталів; приєднання до міжнародного стандарту з автоматичного обміну інформацією; удосконалення інструментів для забезпечення стійкості фінансового сектору до викликів; підвищення якості корпоративного управління та управління ризиками у фінансовому секторі; розроблення та запровадження стратегії для державних банків; здійснення ряду заходів, спрямованих на підтримку банківського кредитування економіки; підвищення рівня захисту прав кредиторів та інвесторів; посилення регулювання в напрямі захисту прав споживачів фінансових послуг; запровадження проведення інформаційно-освітніх заходів для різних цільових аудиторій з метою підвищення рівня фінансової грамотності населення; створення в місті Києві міжнародного фінансового центру; запровадження регулювання ринку криптовалют тощо) [6].

Таким чином, проведення послідовної фінансової державної політики, спрямованої на європейський та євроатлантичний курс, має на меті створення умов для зростання економіки, побудову держави з ефективними публічними

фінансами та розвинутим фінансовим сектором, що матиме наслідком підвищення рівня добробуту населення.

Список використаних джерел

1. Завгородня Ю.С. Функції держави в сучасних умовах: пропедевтичний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С.20-22. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/5.pdf (дата звернення 19.04.2024 р.)
2. Литвин Н., Мацелюх І. Форми реалізації економічної функції держави. *Юридичний вісник. Методологія теорії і практики юриспруденції*. 2022. № 4. С.14–21.
3. Лоцихін О. Економічна функція у системі функцій сучасної держави: деякі питання теорії. *Право України*. 2006. № 8. С. 29–34.
4. Сидор І. Фінансова політика держави: теоретичні аспекти та практична реалізація в Україні. *Світ фінансів*. 2009. №.4 (21). С. 44–53.
5. Сіташ Т.Д. Фінансова політика держави: прагматика та проблематика. *Академічний огляд*. 2015. № 1 (42). С.29–34.
6. Про Національну економічну стратегію на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021> (дата звернення 22.04.2024 р.)

Оксана БОДНАРЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент,
Державний податковий університет

ЗМІНИ В ОПОДАТКУВАННІ НА ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Підтримка функціонування держави – одна з головних функцій податків, адже загалом вони є основним джерелом державного доходу та пов’язані з усіма ланками фінансової системи. податки впливають на рівень фінансової безпеки у

країні і сприяють розвитку фінансової системи за умови соціально-економічної стабільності суспільства, держави, регіонів, підприємств та громадян. Через вторгнення росії основне завдання державного керівництва змінилося, і тепер основним є не покращення економіки, а її збереження [1, с. 259].

Відповідно, для збереження економіки та підтримання підприємств було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [2], змін багато, але ключовими з них, які стосуються саме оподаткування є наступні [3]:

1. Єдиний податок в 2 % без ПДВ майже для всіх. Це рішення про надання на період з 1 квітня 2022 до припинення/скасування дії воєнного стану права на використання спрощеної системи оподаткування бізнесу (ФОП та юридичним особам) з оборотом до 10 мільярдів гривень.

2. Звільнення від сплати єдиного податку платників 1 та 2 груп. Звільнення з від сплати єдиного податку «спрощенців» 1 та 2 груп. Такі платники матимуть право не сплачувати єдиний податок. Декларацію за період несплати податку їм не потрібно буде заповнювати.

3. Звільнення від сплати ЄСВ, штрафів, пені та перевірок по ЄСВ. Для ФОПів (всіх, не лише «спрощенців»), осіб, що здійснюють незалежну професійну діяльність, та для членів фермерських господарств є рішення про звільнення їх від сплати ЄСВ за себе.

4. Звільнення від плати за землю та екологічного податку. На територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або які були тимчасово окуповані збройними формуваннями російської федерації (перелік таких територій буде визначати Кабмін) додатково встановлені податкові пільги.

5. Відновлення фактичних та «відшкодувальних» перевірок та санкцій за виявлені в ході їх проведення порушення. Новими змінами було вирішено відновити проведення фактичних перевірок, а також камеральних перевірок7. декларацій чи уточнюючих розрахунків до них, до яких подано заяву про повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ.

6. Зменшення податків на пальне та товари для оборони. На період дії воєнного стану такі операції звільняються від оподаткування акцизним збором, а ставка ПДВ на такі операції зменшується до 7 %.

7. Розширення податкових пільг при наданні благодійної допомоги. Операціям з надання благодійної допомоги також було надано ряд податкових преференцій. Зокрема, звільнено від оподаткування ПДФО благодійну допомогу, надану учасникам бойових дій, працівникам сил цивільного захисту та фізичним особам, що мешкають (мешкали) на території населених пунктів, де проводяться (проводилися) бойові дії, та/або які вимушено покинули такі місця внаслідок бойових дій.

8. Полегшено формування податкового кредиту з ПДВ. На період дії правового режиму воєнного стану Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [2], дозволено формування податкового кредиту за рахунок операцій з придбання товарів/послуг, за якими в Єдиному реєстрі податкових накладних постачальниками не зареєстровано податкові накладні та/або розрахунки коригування до них. ПДВ, сплачений по таким операціям, може включатись до складу податкового кредиту за умови наявності у платника відповідних первинних (розрахункових) документів.

Дослідивши зміни у податковому законодавстві, можна впевнено зазначити, що український уряд робить усе можливе задля забезпечення стійкості економіки, підтримки бізнесу та злагодженого функціонування податкового механізму [1, с. 261].

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що зміни в оподаткуванні в період воєнного стану в Україні є необхідними для збереження економіки держави.

Список використаних джерел

1. Чернюк Т. В., Юрчишена Л. В. Система оподаткування в умовах війни: правовий та фінансовий аспект. Вісник студентського наукового товариства

Донецького національного університету імені Василя Стуса. Том 2. № 14. 2022. С. 258-262. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/12853-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%%82%D1%96-25549-1-10-20221130.pdf> (дата звернення: 03.04.2024).

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 03.04.2024).

3. Даниленко Є. Топ-10 податкових змін на період воєнного часу: веб-сайт. URL: https://biz.ligazakon.net/analytys/210071_top-10-podatkovikh-zmn-na-period-voynogo-chasu (дата звернення: 03.04.2024).

Руслана ГАВРИЛЮК,
докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри публічного права,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПРИНЦИП РІВНОСТІ ЯК КЛЮЧОВА ЗАСАДА ПОДАТКОВОЇ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ПРАВОМ ЄС

Вступ. Властивість рівності належить до базових цінностей демократичних суспільств. Саме рівність стала однією із підвалин створення і функціонування Євросоюзу. Це знайшло своє безпосереднє втілення у всьому праві ЄС, передусім в його первинному праві. Зокрема, про це прямо йдеться у ст. 2 Договору про заснування Європейського Союзу (далі – ДЄС) [1], статті 8 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) [2] та Преамбулі Хартії основоположних прав ЄС (далі Хартія) [3]. Природно, що принцип рівності поширюється і на податкове право Євросоюзу. Це є однією з постійних фундаментальних цілей цього права, а також інструментів його реалізації. Однак на різних етапах еволюції ЄС і його права розуміння природи

цієї рівності було різним. У європейській доктрині податкового права ЄС виділяють зазвичай два таких періоди та відповідних їм підходи.

Мета дослідження полягає у визначенні хронологічних рамок цих періодів та основних рис доктринального розуміння принципу рівності як ключової засади податкової недискримінації за податковим правом ЄС у межах кожного із цих періодів.

За основу пізнавального інструментарію взято антропосоціокультурний підхід.

Виклад основних результатів дослідження. Від початку створення Європейського Співтовариства до середини восьмидесятих років минулого століття у податковому праві ЄС розуміння податково-правової рівності зводилося головним чином до його формального тлумачення. До такого висновку дійшов, зокрема, Суд ЄС [4], а також ряд представників європейської доктрини податкового права Євросоюзу [5, Р. 887]. Це не було випадковим явищем, адже правова модель формальної рівності була на той час пріоритетною для всього права ЄС. Її світоглядні і методологічні витoki сягають ще аристотелівської формули розуміння природи рівності як явища симетричного. Суть цієї формули полягає в тому, що у рівних ситуаціях до осіб-платників податків необхідно ставитися однаково, а в нерівних ситуаціях – по-різному (диференційовано). До речі, саме у цьому світоглядному і методологічному ключі тлумачить явище формальної рівності і сучасна європейська пізнавальна традиція. Принагідно зазначимо також, що у цій пізнавальній традиції постійно наголошується на наявності атрибутивного взаємозв'язку явищ рівності і недискримінації. Причому цей їх взаємозв'язок настільки сутнісний, що як недискримінація, так і рівність виступають одночасно негативним та позитивним втіленням одних і тих же основоположних цінностей.

Вищезазначена формальна модель розуміння цінностей рівності і недискримінації знайшла своє відображення в базовому податковому законодавстві Євросоюзу. Його квінтесенція полягала в забезпеченні рівності у конкуренції суб'єктів внутрішнього ринку Євросоюзу, з одного боку, та

всебічної реалізації його свобод, з іншого боку. Досягненню цих цілей у максимальній мірі сприяв Митний союз держав-членів. До речі, в парадигмальних межах моделі формальної рівності також розглядалася в податковому праві ЄС і свобода руху працівників між державами-членами. Інакше кажучи, вона оцінювалася лише з економічної точки зору – як гарантія вільного переміщення «економічного фактора виробництва». Людина як самодостатня, більше того, як найвища цінність з позицій формально-позитивістського розуміння рівності та недискримінації до уваги не бралася.

Одним з найпоширеніших проявів принципу формальної рівності в податковому праві ЄС (принципу недискримінації) виявився також принцип фіскального нейтралітету. Це атрибут первинного права Євросоюзу, який у податково-правовій практиці застосовується з метою максимізації економічної ефективності внутрішнього ринку. Суд ЄС систематично вдається до застосування цього принципу, особливо під час вирішення спорів, що стосуються ПДВ [6; 7]. У європейській доктрині податкового права обґрунтовано звертають увагу на такі недоліки принципу фіскального нейтралітету як його статичність і пов'язану з цим пасивність, що зазвичай унеможлиблює належне врахування динамічності податково-правових відносин.

Початок другого періоду еволюції розуміння принципу рівності як ключової засади податкової недискримінації за правом ЄС веде відлік свого часу з 1986 р., коли в Європейському Союзі було вперше кодифіковано у Єдиному Європейському Акті, а також внесено до Установчих Договорів «принцип поваги до основоположних прав людини як загальний принцип права ЄС» [8]. Цим самим було започатковано трансформацію Євросоюзу із суто економічного Співтовариства, яке де-факто було зоною вільної торгівлі, в спільноту, у якій основоположні людські права не тільки проголошуються, але й гарантуються та дотримуються.

Епіцентром цих парадигмальних змін у ставленні до основоположних прав людини в Європейському союзі стали Лісабонський договір держав-членів Євросоюзу, а також ухвалення Хартії основоположних прав Європейського

Союзу, яка за своєю юридичною силою була прирівняна до Установчих Договорів. Це кардинальним чином вплинуло в ЄС на зміну суспільного розуміння і значення явищ рівності і нерівності у праві Союзу, в тім числі й у податковому праві ЄС. Правова модель формальної податкової рівності почала поступатися її змістовній (субстантивній) моделі. Витоки цієї тенденції сягають ще 1969 р., коли Суд ЄС ухвалив рішення у справі Штаудера. Зокрема, у ньому зазначалося, що економічна мета, яку переслідує принцип рівності у податковому праві, де-факто є вторинною по відношенню до соціальної мети, яка є безпосереднім вираженням основоположного права людини [9].

Повної сили ця тенденція набула з кінця 80-х – початку 90-х років ХХ ст. Це й зумовило остаточний світоглядний і методологічний перегляд принципу формальної рівності платників податків за правом ЄС та заміну його принципом їх реальної рівності. Адже платники податків держав-членів мають право не тільки на юридично рівне ставлення до себе з боку цих держав, але й на розумну і справедливу їх диференціацію відповідно до критеріїв парадигмально нової ціннісної матриці права ЄС в цілому та його податкового права зокрема.

Наразі податкова дискримінація позиціонується у податковому праві ЄС як переважно економічна проблема, яка пов'язана лише із внутрішнім ринком та порушенням правил конкуренції. Суд ЄС пояснює це тим, що за нинішнього стану права ЄС пряме оподаткування як таке не належить до його компетенції [10]. Однак це не змінює природи податкової дискримінації платників податків як порушення їх реальної рівності між собою, незалежно від того, які чинники таку нерівність породжують. Особливої актуальності останнє набуває із ухваленням Хартії основоположних прав ЄС.

Висновки. Відповідно до первинного права Євросоюзу та прецедентного податкового права Суду ЄС принцип рівності є ключовою засадою податкової недискримінації за правом ЄС. Законодавець та судова практика виробили дві моделі такої рівності: модель формальної рівності платників податків і модель їх субстантивної (реальної) рівності. Перша з них була домінуючою з часу створення Співтовариства до середини 80-х років ХХ ст., друга модель набула

цієї якості, починаючи з другої половини 80-х років ХХ ст. В основі цієї інновації лежить ціннісна еволюція природи ЄС із Співтовариства переважно економічного характеру в Союз, який поставив людину в епіцентр своєї діяльності та цінностей.

Список використаних джерел

1. Treaty on European Union. Protocols // *Official Journal C 326*, 26/10/2012 P. 0001 – 0390.
2. Treaty on the Functioning of the European Union of 13 December 2007 — consolidated version // *Official Journal C 202*, 7.6.2016, pp. 47-360.
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union // *Official Journal of the European Communities C 364/01*. 18.12.2000.
4. Case 26-62 NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration, ECLI:EU:C:1963:1.
5. A. von Bogdandy. The Legal Case for Unity: The European Union as a Single Organization with a Single Legal System // *Common Market Law Review*. 1999. №36.
6. Case C-498/03 Kingscrest Associates Ltd and Montecello Ltd v Commissioners of Customs & Excise, ECLI:EU:C:2005:322, para 54;
7. Case C-309/06 Marks & Spencer plc v Commissioners of Customs & Excise, ECLI:EU:C:2008:211, para 49.
8. Single European Act // *Official Journal L169/1*. 1987.
9. Case 29-69 Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt. Reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Stuttgart – Germany, ECLI:EU:C:1969:57.
10. Case C-279/93 Finanzamt Köln-Altstadt v. Roland Schumacker, judgment of 14 February 1995. (n 39) para 21.

Світлана ДЕНИСЮК,
доктор політичних наук, професор,
Державний податковий університет

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ

В умовах воєнного стану, законодавчого регулювання та обмежень державного фінансування закладів вищої освіти (ЗВО), високої конкуренції у пошуку додаткових ресурсів надзвичайно важливими є пошук шляхів наповнення бюджету закладу освіти.

Під фінансовою політикою ЗВО розуміється цілеспрямована діяльність управлінської команди, що направляється на прийняття ефективних фінансових рішень для досягнення та збереження фінансової стійкості і сталого розвитку університету, досягнення сформульованих стратегічних цілей і виконання поточних завдань, що заснована на розробці альтернативних алгоритмів дій з чітким розподілом повноважень та відповідальності [1].

Нині багатьма університетами активно реалізується фінансова політика, що спрямована на розширення фінансової автономії ЗВО, пошук шляхів наповнення бюджету, підвищення його конкурентоспроможності, зменшення фінансових ризиків, гарантування соціальної відповідальності та доброчесності, підвищення рівня ефективності управління фінансами, та, загалом, підвищення якості освітніх послуг [2].

У Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021-2031 рр. зазначалось, що українські ЗВО мають низький рівень фінансової автономії. Зокрема, однією із причин такого рівня можна вважати, насамперед, низьку ефективність управління фінансовими ресурсами університетів та неготовність самостійно примати фінансові рішення [3].

За нинішніх умов досягти фінансової стійкості та розвитку ЗВО можна, лише ефективно виконуючи поточні завдання. Одним із таких завдань є набір іноземних студентів на навчання в університет. Це досить складне завдання в

умовах російсько-української війни, проте можливою є реалізація навчання онлайн.

Чому іноземні студенти важливі для ЗВО? По-перше, це потужні систематичні фінансові інвестиції до бюджетів університету, який запрошує на навчання студентів з інших держав. Наприклад, лише на підготовчому відділенні за навчання один іноземний слухач сплачує від 30 000 до 70 000 грн за курс, а медична освіта для іноземців в Україні коштує понад 140 000 грн на рік [4].

По-друге, навчання іноземних студентів є можливістю для прискорення інтеграції української освіти у світовий освітній простір. Україна має понад 20 міжнародних договорів про співпрацю у сфері освіти і навіть надає стипендії на навчання іноземним студентам, відповідно до цих угод. Згідно із законодавством України, така можливість передбачена і для закордонних українців (тобто тих, хто немає громадянства України, але має українське етнічне походження або є походженням з України).

Стосовно регіону і держави, в цілому, то іноземний студент витрачає значні фінанси на проживання, на участь у культурному житті держави, що, в кінцевому рахунку, сприяє розвитку і наповненню бюджету певної країни. Наприклад, орієнтовні щорічні витрати станом на 2020 рік на проживання склали щонайменше 800 доларів США, на вартість оформлення посвідки на тимчасове проживання та підготовку всіх документів для вступу – приблизно 100-150 доларів США, на страхування та медичний огляд – 100 доларів США, на харчування та розваги – 2,5 000 доларів США, на авіаквитки в період канікул – близько 600 доларів США тощо. Виходячи з цього розрахунку, у середньому іноземний студент закладу вищої медичної освіти витрачає в Україні від 8,3 000 доларів США щороку, іншої спеціальності – від 6 000 доларів США щороку [5].

Тому це один із важливих та можливих шляхів наповнення бюджету країни, регіону і університету. Як же привернути увагу іноземців до українських ЗВО? За результатами дослідження, інформацію про можливості навчання в Україні іноземні студенти отримують, зазвичай, трьома шляхами: рекомендації

тих, хто вже тут навчався, інформація від освітніх агентств та з сайтів посольств [4].

Далі починаються процеси адаптації та власне навчання іноземців. На цьому етапі часто виникає низка проблем, що призводить до відрахування студентів. Тут оптимальною може стати певна система організації підтримки, адаптації та супроводу іноземних студентів. Така система повинна мати центр прийняття рішень, який може бути на базі певних університетів, і реалізована за допомогою громадських організацій, які мають досвід в цій галузі. На базі цього центру повинно бути добре організована юридична, психологічна, культурна допомога, яка ґрунтуватиметься на між культурні комунікації. Йдеться не лише про мовну проблему, але й про досягнення взаєморозуміння між учасниками комунікативного процесу, толерантність та демократизацію відносин.

Одним із особливих моментів є те, що багато іноземних студентів хотіли б і повинні навчатись та працювати. Звичайно, розв'язання цього питання залежить від політичної та економічної кон'юнктури.

Отже, сьогодні одним з важливих фінансових питань, які постають перед закладами вищої освіти України, є збільшення кількості іноземних студентів, які допомагають університетам як фінансово, так і в процесах інтеграції, розвитку міжкультурної взаємодії та покращенню іміджу держави.

Список використаних джерел

1. Фролова Н. Фінансова політика закладів вищої освіти. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2022. 13, 70-80. URL: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-70-80>
2. Гроабовенко Н. Міжнародні стандарти імплементації автономії закладів вищої освіти. *Аспекти публічного управління*. 2021. Том 9. № 1, 44-50. URL: <https://doi.org/10.15421/152103>
3. Стратегія розвитку вищої освіти України на 2021-2031 рр. Київ. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

4. Шаповалова О. Вступ-2023: навіть під час війни іноземні студенти вступають до українських університетів. 19.07.2023. URL: https://lb.ua/blog/olena_shapovalova/565964_vstup2023_navit_pid_chas_viyni.html

5. Дохід України від іноземних студентів за період їх навчання становить понад 3 мільярди доларів США – український державний центр міжнародної освіти. *Міністерство освіти і науки України*. 17 листопада 2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/dohid-ukrayini-vid-inozemnih-studentiv-za-period-yih-navchannya-stanovit-ponad-3-milyardi-dolariv-ssha-ukrayinskij-derzhavnij-centr-mizhnarodnoyi-osviti>

Василь ДЕРЛЮК,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
Державний податковий університет

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДОСУДОВОЇ САНАЦІЇ

Досудова санація, що передбачена КУзПБ, є системою заходів щодо відновлення платоспроможності боржника [1]. Вона має багато спільного з превентивною реструктуризацією, що регламентується Директивою ЄС 2019/1023 Європейського Парламенту та Ради від 20 червня 2019 року про превентивну реструктуризацію, погашення заборгованості та дискваліфікацію, а також про заходи щодо підвищення ефективності процедур, пов'язаних з реструктуризацією, неплатоспроможністю та погашенням заборгованості, та про внесення змін до Директиви (ЄС) 2017/1132 (Директива про реструктуризацію та неплатоспроможність) [3]. Обидві процедури здійснюються до відкриття провадження у справі про банкрутство, мають на меті запобігти банкрутству та відновити платоспроможність боржника, передбачають участь кредиторів та боржника в переговорах щодо плану оздоровлення. Тобто, фактично, в Україні вже використовується інструмент, який за своїми характеристиками можна порівняти з превентивною реструктуризацією. Проте, ступінь його відповідності

Директиві ЄС про превентивну реструктуризацію 2019/1023 стане остаточно зрозумілим лише після імплементації цього документа в національне законодавство, при здійсненні якої надзвичайно важливо врахувати критичні зауваження експертів з країн, де Директива вже впроваджена [2].

У 2024 році минає п'ять років від дня прийняття Директиви ЄС про превентивну реструктуризацію 2019/1023. За цей час більшість держав-членів ЄС вже впровадили Директиву, а в низці інших європейських держав вона стала каталізатором реформ.

Превентивна реструктуризація, як досудова процедура відновлення платоспроможності компаній, здобуває все більшої популярності в багатьох країнах світу завдяки низці суттєвих переваг. Цей інструмент дозволяє компаніям, які стикаються з фінансовими труднощами, уникнути банкрутства та зберегти свою діяльність. Достатньо м'які добровільні форми досудових процедур неплатоспроможності застосовуються в Австралії, Австрії, Великобританії, Ірландії, Сінгапурі та Японії, а більш жорсткі - в Канаді, Італії, Франції, Новій Зеландії та США. Важливо зазначити, що превентивна реструктуризація є добровільним процесом. Це означає, що боржник ініціює процедуру за власною згодою, а кредитори не можуть її примусити. Добровільне досудове врегулювання проблем між боржником і кредитором використовується повсюдно, хоча воно тільки заохочується, але у жодному разі не нав'язується [4].

Однією з перших країн, які успішно впровадили комплекс запропонованих Єврокомісією заходів, стали Нідерланди: 1 січня 2021 року набрав чинності Закон про затвердження позасудових планів реструктуризації [4].

Превентивна реструктуризація в Нідерландах характеризується наступним: план затверджується поза формальною процедурою банкрутства, повноваження керівника боржника зберігаються, контроль із боку суду мінімальний; план може зачіпати всіх або частину кредиторів та/або учасників боржника, але неспроможний змінювати права його працівників; є два варіанти процедури — публічний та конфіденційний, які мають аналогічний набір інструментів, але різні правила щодо міжнародної юрисдикції судів; доступ до

процедури має проблемний бізнес, який перебуває у ситуації, коли можна розумно припустити, що він не зможе продовжувати відповідати за своїми зобов'язанням (неплатоспроможність, що насувається) [5].

Іншою країною, яка успішно впровадила механізм превентивної реструктуризації у законодавство стала Німеччина, де також у 2021 році набрав чинності Закон про подальший розвиток регулювання санації та неспроможності (нім. SanInsFoG), який виступає «надбудовою» до чинного Закону про стабілізацію та реструктуризацію підприємств (Нім. StaRUG). Закон SanInsFoG за своєю суттю нагадує голландський закон про превентивну реструктуризацію та дає можливість провести санацію у досудовому порядку під контролем суду за участю запрошеного консультанта (або без нього), встановлює аналогічні правила голосування за план, тобто забезпечує гнучкість процесу запобігання банкрутству [6].

Таким чином, адаптована вказаними країнами Директива Єврокомісії з превентивної реструктуризації як модельний закон визначає напрямок перетворення систем управління банкрутством, що робить запобігання банкрутству рівнозначно важливим поряд з удосконаленням судових механізмів та дозволяє суб'єктам корпоративного управління застосувати їх, поки бізнес ще можна врятувати.

При аналізі застосування Директиви ЄС про превентивну реструктуризацію в різних країнах стає зрозумілим, що її імплементація в різних країнах відрізняється своїми особливостями, хоча загалом вона відповідає політичним цілям PRD 2019. Мінімальні вимоги до гармонізації PRD 2019 фактично призвели до мінімальної гармонізації в Європі.

Наразі сумнівно, що мета законодавця ЄС щодо зменшення правової невизначеності у сфері (превентивної) реструктуризації була успішно досягнута. Незважаючи на те, що PRD 2019 встановлює базовий рівень для превентивної реструктуризації, національні законодавства демонструють значні відмінності, наприклад, у критеріях доступу до рамок превентивної реструктуризації (PRF),

можливості участі фахівців, тривалості процедури та стандартах прийняття та затвердження плану реструктуризації.

Ключові поняття, такі як «неплатоспроможність», «ймовірність неплатоспроможності» та «адміністратор», не були гармонізовані, що дає національним законодавцям можливість обирати з широкого спектру політичних варіантів при формуванні своїх PRF. Це заважає досягненню мети ефективного усунення правової невизначеності в (превентивній) реструктуризації транскордонних інвестицій [4].

Зарубіжна практика відрізняється від української, по-перше, наявністю законодавчо закріплених механізмів, які уніфікують процес, що створює обізнаність учасників ринку про можливість запобігання неплатоспроможності; по-друге, системністю надання консультативної допомоги учасникам санації з будь-якої галузі: на відміну від розрізнених структур в Україні, там створюються вузькопрофільні центри антикризового управління, професійні асоціації, спеціалізація яких включає медіацію, аналіз фінансового стану проблемного бізнесу, розробку плану фінансового оздоровлення, управління процесом.

Список використаних джерел

1. Кодекс України з процедури банкрутства URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
2. Європейські тренди в сфері неплатоспроможності крізь призму КУзПБ – аналіз судді ВС Олександра Банаська. URL: <https://court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1396113/>
3. Directive on preventive restructuring and second chances" №. 2019/1023 URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vkzpoa70klz4>
4. Harmonising EU Preventive Restructuring Law: what have the national reforms brought us? URL: <https://blogs.law.ox.ac.uk/oblb/blog-post/2023/10/harmonising-eu-preventive-restructuring-law-what-have-national-reforms>

5. New Dutch scheme: The act of court confirmation of extrajudicial restructuring plans. *De Brauw*. URL: <https://www.debrauw.com/articles/new-dutch-scheme-the-act-on-court-confirmation-of-extrajudicial-restructuring-plans>

6. Madaus S.A Role Model for Implementing the Restructuring Directive? The New German Law for Preventive Restructuring Procedures in Germany. *Revista General de Insolvencias & Reestructuraciones: Journal of Insolvency & Restructuring (I&R)*. 2021. № 1. P. 211–220.

Остап ДУТЧАК,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: **Петро ПАЦУРКІВСЬКИЙ,**
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного права,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПУБЛІЧНОЇ МЕТИ В ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Відповідно до ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод податки сплачуються «в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом» [1] або «відповідно до загальних інтересів» [1]. У Конституції України публічна мета оподаткування не знайшла такого ж чіткого формулювання. Українська наука податкового права, за нечастими винятками, залишає цей факт без його належного пояснення. Автори «Історії Основного Закону» В.М.Шаповал та А.В.Корнеєв пропонують шукати причину вищезазначеного явища у світоглядній і методологічній установках (стереотипах) творців Конституції України щодо розуміння ними апіорних (очевидних) і неапіорних (неочевидних) принципів конституційно-правової матерії і способів втілення їх у текст Конституції держави [2, С. 67.], що заслуговує в цілому на підтримку і схвалення.

Ще більш конструктивний і евристично дієвий методологічний ключ до адекватного розуміння і пояснення характеру конституційного закріплення публічної мети податкового права, але уже в Основному Законі ФРН пропонує один із його розробників Й.Ізензес. Пояснюючи відсутність у тексті цього Закону прямих положень щодо цілей податкового права держави він, зокрема, зазначав, що «завдання конституції правової держави полягають в тому, щоб забезпечити свободу її громадян та зв'язаність державної влади правом, а не в тому, щоб санкціонувати громадянські обов'язки і умови здійснення державою її функцій», оскільки останні очевидні [3, С.531].

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме із такої очевидності і виходив український конституцієдавець, формулюючи загальну парадигмальну матрицю ст. 67 Конституції України. У ній наголошено на обов'язку кожного сплачувати податки і збори у порядку та розмірах, встановлених законом, а публічна мета цих платежів вважається загальнозрозумілою із того, що суб'єктом оподаткування виступає держава, яка сама є загальним благом та надає суспільству інші публічні блага.

Відповідно до ст. 4 Податкового кодексу України публічна мета податкового права формулюється незрівнянно чіткіше та однозначніше. Вона полягає у забезпеченні фіскальної достатності публічних доходів грошових коштів, передусім в «необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями» [4]. Як зазначається у загальній теорії фінансового права, ключовим методологічним інструментом досягнення такої збалансованості Державного бюджету є «принцип конкуренції заявлених публічних потреб» [5, С. 64]. В умовах мирного розвитку держави і суспільства ці потреби надзвичайно різноманітні і не є взаємозамінними. Загальне уявлення про вищезазначені потреби можна скласти на основі класифікацій основних видатків Державного бюджету України за Бюджетним кодексом України, які, разом взяті, в умовах мирного розвитку нараховували понад сто згрупованих позицій таких видатків, включно із видатками на оборону України [6]. В умовах воєнного стану всі видатки Державного бюджету України, які фінансуються за рахунок податкових

надходжень, було зведено до суто фінансування оборони України від російської агресії [7]. В цьому полягає одна з найістотніших особливостей реалізації принципу публічної мети податкового права України в умовах воєнного стану. Як зазначають у спеціальному дослідженні «Війна росії проти України та вітчизняні публічні фінанси» Петро Пацурківський та Руслана Гаврилюк, ця війна докорінно змінила характер усіх потреб українців, по-новому вибудувала їх ієрархію. Серед публічних потреб вітчизняного соціуму безальтернативно найпріоритетнішою стала потреба забезпечення реальної безпеки, права на життя і гідність кожного українця, українського суспільства в цілому та Української держави зокрема. Ця потреба, на їх думку, стала також визначальним критерієм у реалізації принципу публічної мети і при справлянні податків і зборів в умовах воєнного стану [8, С. 11-12].

Ще однією з таких особливостей реалізації принципу публічної мети податковим правом України в умовах воєнного стану виявилася докорінно інша, ніж зазвичай, міра охоплення цим правом платників податків. Російсько-українська війна і тут внесла свої фундаментальні корективи. Вона передусім уже зруйнувала і продовжує знищувати десятки тисяч, якщо не більше, об'єктів оподаткування, а також перетворила у споживачів державної допомоги мільйони платників податків.

Відповідно ж до ст. 67 Конституції України, обов'язок сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом, стосується кожного [9]. Його продубльовано у підпункті 4.1.1 ч. 1 ст. 4 Податкового кодексу України [4]. А підпункт 4.1.2 ст. 4 цього ж Кодексу наголошує на необхідності дотримання рівності всіх платників податків перед законом та недопущенні будь-яких проявів податкової дискримінації, що є прямим наслідком публічного характеру податкових платежів [4]. Проте, враховуючи уже зазначені нами вище наслідки російсько-української війни для платників податків та об'єктів оподаткування, законодавець України в цілому ряді його законів запровадив диференційований підхід до корегування як категорій платників податків, так і об'єктів оподаткування в умовах воєнного стану. Зокрема, ним були звільнені відповідно

до Законів України №2120-IX від 15.03.2022 р. [10], №2173-IX від 01.04.2022 р. [11], №2214-IX від 21.04.2022 р. [12] та багатьох інших законів України багато груп платників податків від їх сплати та об'єктів оподаткування від обкладання їх податком. Йдеться, зокрема, про такі чисельні групи платників податків, як платники єдиного податку – фізичні особи-підприємці першої та другої груп, а для платників цього податку, приналежних до третьої групи були запроваджені реальні пільги в оподаткуванні в порівнянні з довоєнним періодом. Лібералізація податкового права України проявилася і у зменшенні ставок оподаткування та в повному звільненні від оподаткування значного сегменту товарів та/або послуг, що не прямим чином, але все ж таки стосувалося публічної мети податкового права, оскільки позитивно вплинуло на купівельну спроможність споживачів цих товарів та/або послуг, а також і платників податків.

Значних змін зазнало житлове, земельне та екологічне оподаткування цілого ряду категорій платників податків, які зазнали великих збитків від російсько-української війни. Вітчизняний законодавець звільнив від включення до складу сукупного доходу фізичної особи і, відповідно, від оподаткування податком на доходи фізичних осіб та військовим збором суму благодійної допомоги, надану фізичними особами-благодійниками на потреби, прямо чи опосередковано пов'язані з обороною України, оскільки ці кошти уже забезпечували важливі публічні цілі в Україні, а благодійна допомога за її правовою природою є безпосереднім продовженням соціальної функції Української держави.

Ми проаналізували тільки деякі з найбільш очевидних особливостей реалізації принципу публічної мети у податковому праві України в умовах воєнного стану. Насправді їх є набагато більше. Спільними властивостями цих особливостей є їх зумовленість російсько-українською війною та спрямованість на заповнення вимушених цією ж війною прогалів в реалізації соціальної функції держави, а також формою соціальної активності громадянського суспільства в Україні. Особливо важлива роль належить принципу публічної мети у податковому праві України в умовах воєнного стану в консолідації зусиль

окремих громадян-платників податків, Української держави та українського суспільства в цілому на відсіч російському агресору.

Висновки. Принцип публічної мети є іманентним для податкового права держави. В умовах мирного розвитку суспільства він забезпечує планомірне фінансування цілої системи публічних потреб суспільства в цілому та окремих його сегментів. Найголовнішими особливостями реалізації цього принципу в умовах російсько-української війни стали консолідація усіх податкових надходжень держави на відсіч агресору, а також істотні зміни засад податкового законодавства України, передусім його лібералізація та диференціація, також зумовлені цією війною.

Список використаних джерел

1. Додатковий протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 20.03.1952. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text
2. Шаповал В.М., Корнєєв А.В. Історія основного Закону (конституційний процес в Україні у 1990-1996 роках). Харків: Фоліо. 2011. 111с.
3. Цитовано по: Гаврилук Р.О. Природа податкового права: антропосоціокультурний підхід: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2014. 636 с.
4. Податковий кодекс України. Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI в редакції від 01.03.2024, підстава - 3553-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Пацурківський П.С. Правові засади фінансової діяльності держави. Чернівці. ЧДУ. 1997. 244 с.
6. Бюджетний кодекс України. Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI в редакції від 01.01.2024, підстава - 3035-IX, 3278-IX, 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
7. Про Державний бюджет України на 2024 рік. Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>

8. Петро Пацурківський, Руслана Гаврилук. Війна Росії проти України та вітчизняні публічні фінанси. Право України. 2022. № 3. С 9-25.

9. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР в редакції від 01.01.2020, підстава - 27-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану. Закон України №2120-ІХ від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

11. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану. Закон України №2173-ІХ від 01.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text>

12. Про внесення зміни до пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора. Закон України №2214-ІХ від 21.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2214-20#Text>

Андрій ІВАНСЬКИЙ,
Заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ
«ПЛАТІЖНА СИСТЕМА» ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМ ТА УКРАЇНСЬКИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ**

За допомогою платіжних систем відбувається оперативне, зручне та надійне переміщення грошових коштів та підтримується постійний рух фінансових потоків як усередині самих держав, так і між останніми. В умовах

стрімкого розвитку новітніх технологій, застосування платформних рішень у різних сферах суспільного життя, відносини щодо руху грошей набувають нових, специфічних характеристик. Традиційно платіжна система визначається як набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказів коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг.

Водночас, починаючи з 2012 року, коли у світі розпочався розвиток криптовалюти та технології блокчейн, уявлення про платіжну систему зазнало докорінних змін, адже сучасні її інтерпретації, які зводяться до пояснення системи банківських розрахунків чи рахунки клірингових компаній, де обов'язковою структурною одиницею є банківська установа, не враховують те, що безготівкові розрахунки в економіці можуть здійснюватися й без попередньої участі комерційних банків або спеціалізованих компаній. Тож підходи до визначення поняття платіжних систем змінюються [1,с.64]. Тому проблема визначення поняття «платіжна система» тривалий час перебуває у центрі уваги наукової спільноти та фахівців-практиків, але навіть під час широкої дискусії вона не знайшла своє остаточне вирішення.

Тим більше ця проблема загострюється в умовах адаптації національного законодавства про платіжні системи до законодавства ЄС, оскільки потребує усвідомлення змін акцентів правового регулювання цієї сфери суспільних відносин, а відтак – і теоретичного осмислення таких новацій та наслідків. Показовим у цьому є приклад Німеччини, де за свідченням науковця Лауе К., законодавство про розрахункові правовідносини піддалося значним змінам внаслідок імплементації до національного права Директиви Європейського парламенту та Ради від 13 листопада 2007 року №2007/64/ЄС про платіжні послуги на внутрішньому ринку, зміни Директив 97/7/ЄС, 2002/65/ЄС, а також 2006/48/ЄС та скасування Директиви 97/5/ЄС, що стало серйозним стимулом до дослідження проблеми безготівкових розрахунків. Безумовно, такий іноземний досвід необхідно враховувати й використовувати в наукових розшуках, а також практиці нормотворення та правозастосування в Україні [2, с. 17] .

Наразі в нашій державі поняття терміну «платіжна система» регламентується Законом України «Про платіжні послуги» від 15 червня 2021 р. №1591-ІХ [3]. Однак, для більш глибокого теоретичного аналізу автор даних наукових тез вбачає за необхідне проведення порівняльного аналізу попереднього Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 року № 2346 - III із діючим законом України з метою надання свого авторського визначення терміну «платіжна система».

Так, згідно із п. 1. 29 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 року № 2346 - III визначає платіжну систему як «платіжну організацію, учасників платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів і є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система». Розглядаючи платіжну систему як платіжну організацію законодавець підтримував застосування широкого підходу до визначення поняття платіжної системи. Однак, із прийняттям нового Закону «Про платіжні послуги» законодавець докорінно змінив своє ставлення до визначення платіжної системи, кардинально змінивши підхід до її визначення.

У зв'язку з цим, що у п.59 ч.1 ст.1 діючого Закону України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року №1591-ІХ визначивши, що платіжна система – «це система для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між учасниками платіжної системи». [4]. Так, аналізуючи дане визначення автор даних тез бачить, що у чинному Законі України «Про платіжні послуги» законодавець змінює підхід до визначення платіжної системи, оскільки він відходить від визначення платіжної системи як платіжної організації і застосовує саме вузький підхід до дефініції терміну «платіжної системи» як системи платіжних операцій, де він зауважив про правила щодо процесингу і клірингу, тому що у попередньому визначенні платіжної системи ця інформація була відсутньою.

Тому порівнюючи положення двох наведених вище законів, необхідно підкреслити перенесення акценту при визначенні поняття «платіжна система» зі здійснення переказу коштів на виконання платіжних операцій, які розуміються як будь-яке внесення, переказ або зняття коштів незалежно від правовідносин між платником і отримувачем, які є підставою для цих дій. Крім того, відповідно до ч.5 ст.71 чинного Закону України «Про платіжні послуги» платіжна система має включати три і більше прямих учасників, не враховуючи оператора платіжної системи та розрахункового банку, якщо вони виконують функцію учасника платіжної системи.

Необхідно також зауважити, що у Директиві № 2007/64/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13 листопада 2007 року про платіжні послуги на внутрішньому ринку платіжна система визначається як «система переказів коштів, що володіє офіційними і стандартизованими процедурами та загальними правилами обробки, клірингу та/або розрахунку платіжних операцій». Так, такий підхід дуже близький за своїм значенням до визначення дефініції платіжних систем, що було надане чинним Законом України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року №1591-ІХ і з цього ми бачимо, що Україна імплементує стандарти ЄС у своє внутрішнє законодавство.

Також платіжна система як *соціально-економічна інфраструктура*, реалізує публічний інтерес та пов'язані з ним приватні інтереси, а отже, загалом задовольняє публічні потреби держави, суспільства, окремих осіб у сфері переказу коштів. Саме тому платіжна система задовольняє визнання державою та забезпеченні правом об'єктивні потреби суспільства щодо своєчасного переказу коштів у повному розмірі, що є обов'язковою дією в організації акумуляції, розподілу та використання публічних фондів коштів, оскільки платіжні системи дають змогу і гарантують переміщення (переказ) коштів, у такий спосіб забезпечуючи циркуляцію грошових потоків у рамках фінансової системи держави [5, с.13].

Враховуючи вищенаведене, у загальному вигляді платіжну систему можна представити як сукупність механізмів, які призначені для переказу грошових

коштів між суб'єктами платіжних відносин. Саме тому платіжні системи є інструментом, який забезпечує грошовий обіг у межах наявної платіжної інфраструктури. Однак, найбільш популярним із точки зору визначення даного терміну міжнародного значення стало визначення платіжної системи Комітетом із платіжних систем та систем розрахунків, де ця дефініція розуміється як *«набір платіжних інструментів, процедур і правил переказу коштів між її учасниками чи серед її учасників»*.

Також зазначимо, що представник Європейського центрального банку Том Коккола підтримує перше визначення, подане Комітетом із платіжних систем та систем розрахунків Банку міжнародних розрахунків, але при цьому додатково зазначає, що поняття «платіжна система» може розглядатися і як аналогічне поняттю системи переказів коштів, що означає «офіційну угоду на основі приватного договору або законодавства з кількома членами, загальними правилами і стандартизованими механізмами для передачі, клірингу, нетингу та/або погашення грошових зобов'язань, що виникають між його членами» [6, с.142]. У додаток до цього, більш узагальнено термін «платіжна система» відноситься до повного набору інструментів, посередників, правил, процесів та системи міжбанківських переказів коштів, які полегшують обіг грошей у країні чи валютній зоні. Нарешті, платіжна система, на його думку, має бути підкріплена надійною правовою основою. Це включає закони, стандарти, правила та процедури, встановлені законодавцями, суди, регулятори, системи операторів та наглядачів центрального банку.

У зв'язку з цим, автор даних наукових тез вважає за можливе запропонувати власне авторське визначення платіжній системі, за яким вона визначається як сукупність платіжних інструментів і відносин, які виникають у зв'язку із здійсненням грошового переказу коштів та регулюються договорами і загальними правилами платіжної системи щодо процесінгу, клірингу та/або розрахунків платіжних операцій.

Висновки. Наявна у науці та практиці фінансового права широка дискусія з приводу визначення поняття «платіжна система» до цього часу остаточно не

вирішила такої проблеми. Водночас, такі теоретичні пошуки змусили автора даних тез надати власне визначення терміну «платіжна система».

Внаслідок адаптації національного законодавства про платіжні системи до законодавства ЄС відбуваються трансформації визначальних ознак такого об'єкта правового регулювання, а саме зміщується акцент у розумінні сутності платіжних систем на здійснення платіжних послуг та платіжних операцій замість переказу коштів. Тому через зіставлення та аналіз положень чинного законодавства України із законодавством ЄС платіжну систему необхідно розуміти як «сукупність платіжних інструментів і відносин, які виникають у зв'язку із здійсненням грошового переказу коштів та регулюються договорами і загальними правилами платіжної системи щодо процесінгу, клірингу та/або розрахунків платіжних операцій». Крім того, розвиток інформаційних технологій та телекомунікацій, нормативне регулювання статусу криптовалюти як платіжного засобу, похідними від грошей інструментами та інше безумовно будуть здійснювати вплив на зміст поняття «платіжна система» у подальшому.

Список використаних джерел

1. Дмитрик О.О., Алісов О.О. Кобильник Д.А. Фінансове право: підручник/за ред. О.О. Дмитрик. Одеса: Юридика, 2022.466 с.
2. Ковальчук А.С. Про визначення поняття «платіжна система» в контексті змін чинного законодавства України. Право та новації. №1(37). С.16-21
3. Про платіжні системи: Закон України від 30.06.2021. № 1591-ІХ. Відомості Верховної Ради України, 2023. № 10-11. ст.26.
4. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346-ІІІ. Відомості Верховної Ради України.2001. №29.ст. 137.
5. Пожидаєва М. А. Фінансово-правове регулювання платіжних систем в Україні: автореф. дис. ...д-ра юрид.наук: 12.00.07/Науково-дослідний Інститут інформатики і права Нац. акад. прав. наук. Київ, 2020. 39 с.
6. І.С. Кравченко, Ю.С. Балакіна Визначення сутності поняття «Платіжна система». Фінансовий простір №3 (15) 2014. С.141-144.

Олег ІЛЬНИЦЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри адміністративного та фінансового права,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ КОШТАМИ

Початок повномасштабної військової агресії російської федерації за підтримки білорусі зумовлюють перебудову системи публічного управління відповідно до вимог нових викликів забезпечення захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки як найважливіших функцій держави та справи всього Українського народу згідно з ч. 1 ст. 17 Конституції України. Згідно з п. 1 ч. 3 ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» районна, обласна військові адміністрації (як тимчасові органи управління) у разі прийняття Верховною Радою України за поданням Президента України рішення, або у разі тимчасової окупації або оточення адміністративного центру області отримують повноваження зі складання та затвердження відповідно районних, обласних бюджетів, внесення змін до них, затвердження звітів про їх виконання; розподілу переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення.

Водночас, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає кілька форм здійснення управління населеним пунктом в межах відповідної громади в умовах воєнного стану: продовження діяльності обраних органів місцевого самоврядування у режимі обсягу повноважень правового статусу воєнного стану або ж утворення військової адміністрації населених пунктів в межах територій територіальних громад, у яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи, та/або сільські, селищні, міські голови не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України

повноваження, а також в інших випадках, передбачених цим Законом (крім повноважень, віднесених до його компетенції цим Законом, здійснює повноваження сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, сільського, селищного, міського голови (в тому числі, у частині складання та затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього, забезпечення виконання відповідного бюджету (п. 5 ч. 2 ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»)).

Оновлена система управління та зумовлені виклики істотно вплинули і на порядок реалізації бюджетно-правових повноважень.

Під час дії правового режиму воєнного стану до БК України було внесено зміни і доповнення, найбільш значні з яких Законом від 15.03.2022 р. № 2134-ІХ. На відміну від заходів правового режиму воєнного стану, зміни в управлінні бюджетними коштами застосовуються, виходячи з дискреції держави щодо забезпечення належного управління в умовах загроз національній безпеці та територіальній цілісності і визначаються саме метою забезпечення функціонування держави з метою відбиття цих першочергових небезпек. Основні зміни стосувалися забезпечення оперативності прийняття рішень у бюджетному процесі, фактично розширюючи повноваження органів виконавчої влади, які отримали законну можливість посилення «ручного управління» бюджетними коштами. Так, Кабінет Міністрів України та виконавчі органи при виконанні місцевих бюджетів отримали повноваження щодо перерозподілу в межах бюджетних призначень сум видатків, передачу бюджетних призначень або проводити розподіл чи перерозподілу трансфертів без погодження з комітетами чи відповідними комісіями представницьких органів; зупинено норми щодо середньострокового бюджетного планування, а також звітування перед представницькими органами та їхнього залучення до прийняття відповідних рішень.

Такі повноваження однозначно зумовлюють самообмеження представницькими органами своїх конституційних бюджетно-правових

повноважень, які є похідними від загального принципу пріоритетності представницьких органів.

Таким чином, Верховна Рада України, на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, делегувала додаткові повноваження Кабінету Міністрів України, з метою забезпечення оперативної реалізації останнім своїх конституційних завдань щодо забезпечення виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, в умовах загроз воєнного стану.

Більше того, окремою урядовою постановою від 11.03.2022 р. № 252 було врегульовано деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану.

Не заперечуючи обґрунтованість вказаних змін та їхню легальну мету, водночас слід пам'ятати про принцип пропорційності, який має забезпечуватися дієвістю контрольних механізмів або ж переоцінки вказаних рішень, зважаючи на фактичну обстановку на територіях, де бойові дії не ведуться.

Відповідно до п.п. 5, 6, 6-1 ч. 1 ст. 87 Бюджетного кодексу України видатки на національну безпеку і оборону, правоохоронну діяльність, цивільний захист населення і територій, забезпечення функціонування установ та закладів Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів, Служби безпеки України, органів цивільного захисту, які перебувають у державній власності належать до видатків, які здійснюються з Державного бюджету України, зважаючи на державницьку суверенну природу відповідних функцій апарату.

Водночас, розбудова та формування на підставі Закону України «Про національний спротив» системи територіальної оборони, добровольчих формувань територіальної оборони та руху опору зумовили формальне та фактичне активне залучення бюджетних ресурсів місцевого самоврядування до фінансування заходів та роботи з територіальної оборони та мобілізаційної підготовки місцевого значення (п. 17 ч. 1 ст. 91 БК України).

Аналогічно ч. 1 ст. 23 Закону України «Про національний спротив» визначила його джерелами фінансування та матеріально-технічне забезпечення – за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, а також з інші не заборонені законодавством України джерела.

Згідно з п. 1 ч. 5 ст. 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у період дії воєнного стану сільський, селищний, міський голова територіальної громади, на території якої не ведуться бойові дії та не прийнято рішення про утворення військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів), виключно для здійснення заходів правового режиму воєнного стану може прийняти рішення щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету на потреби Збройних Сил України та/або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану.

Для консолідації фінансових ресурсів на цілі безпеки і оборони, Законом № 2390-IX від 09.07.2022 р. було встановлено, що у період дії воєнного стану та з метою відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України, забезпечення національної безпеки, заходів територіальної оборони, підтримки місцевої інфраструктури, соціального захисту населення органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації або військові адміністрації (у разі їх утворення) можуть приймати рішення про здійснення, як виняток з положень частини другої статті 85 цього Кодексу, видатків, не віднесених до відповідних місцевих бюджетів цим Кодексом, і видатків на утримання бюджетних установ одночасно з різних бюджетів. Такі видатки здійснюються шляхом надання міжбюджетного трансферту з відповідного місцевого бюджету.

Ще до початку повномасштабного вторгнення, органи місцевого самоврядування активно долучалися до співфінансування відповідних програм у сфері безпеки і оборони на рівні бюджетних програм місцевих бюджетів. В межах усіх цих програм передбачається придбання паливно-мастильних матеріалів для перевезення особового складу добровольчих формувань та для виконання їх функцій, спеціального одягу, амуніції, споряджень для членів

добровольчих формувань, придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентаря. Водночас законом обмежено напрями здійснення видатків за рахунок коштів місцевих бюджетів (до повноважень ОМС не віднесено питання розвитку, закупівлі, модернізації та ремонту озброєння, військової техніки, засобів та обладнання), а також через обмежений фінансових ресурс дохідної частини в умовах воєнного стану (особливо після вступу у чинність приписів Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України» від 08.11.2023 р. № 3428-IX), активність громад у розбудові та забезпечення територіальної оборони різниться.

Найбільший відсоток допомоги у 2023 році на ЗСУ з міських бюджетів надали місто Мукачево (26% бюджету – 740 млн. грн.). Близькі до цих показників Хмельницький (21% - 1 млрд. грн.) та Житомир (20%). Високі показники у Львова (10% - 1,1 млрд. грн.), Бердичева (9% - 100 млн. грн.) та Чернівців (9% - 300 млн. грн.). А от найнижчі серед досліджуваних міст у Києва (1,6 млрд. грн.), Запоріжжя (0,2 млрд. грн.) , Броварів (40 млн. грн.), Івано-Франківська (0,1 млрд. грн.) та Тернополя — близько 2% від міського бюджету відповідно у кожному населеному пункті.

Водночас, навіть воєнний стан, який триває в Україні третій рік, поступово стає фактором «невідворотніх умов функціонування системи» в оцінці перспектив фінансової політики держави, в тому числі, із євроінтеграційним курсом. Це, своєю чергою, веде до того, що в порядку впровадження заходів наближення України до реалізації мети вступу у ЄС, серед іншого, План для Ukraine Facility 2024-2027 в порядку підтримки ініціативи, заснованої Регламентом (ЄС) 2024/792 від 29.02.2024 р. на виконання Угоди про асоціацію, ратифікованої Законом України від 16.09.2024 р. № 1678-VI реформи управління публічними фінансами враховують умови функціонування держави в умовах воєнної агресії проти України, однак, не передбачають відмову від загальноєвропейських принципів та засад (збереження рівня мобілізації податкових надходжень під час воєнного стану та посилення їх мобілізації після

його припинення або скасування, в тому числі запровадження міжнародних стандартів оподаткування для запобігання розмиванню оподаткованої бази та виведенню прибутку з під оподаткування, а також гармонізація податкового та митного законодавства України із законодавством ЄС; цифровізація діяльності ДПС та ДМС; відновлення середньострокового бюджетного планування та системи управління публічним боргом, фіскальними ризиками; схвалення та реалізація Дорожньої карти щодо реформування управління публічними інвестиціями; реформування та підвищення спроможності системи внутрішнього державного фінансового контролю).

Очевидно, що за своїм змістом вказані кроки є не лише необхідними для розвитку і наближення України до стандартів ЄС, але й мають на меті забезпечити захист тих коштів, які міжнародні партнери та донори надають та надаватимуть в майбутньому для підтримки і повоєнного відновлення.

Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового
та податкового права,
Державний податковий університет

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Люди прагнуть не просто до права, а до справедливого права з моральним потенціалом, яке є системою норм, тобто є суворо впорядкованою системою певних взаємозв'язаних правил поведінки, що встановлені або санкціоновані державою і мають загальнообов'язковий характер.

Варто зазначити, що проблема удосконалення правового регулювання розподільних і перерозподільних механізмів, що використовуються у межах фінансової діяльності держави, зважаючи на зростаючий вплив фінансів на економіку країни, набуває особливого актуального характеру і вимагає більш

всебічного, детального і зваженого підходу. Виявлення й усунення недоліків правового регулювання діючого сьогодні механізму розподілу й перерозподілу акумульованих коштів у фондах є необхідною умовою подальшого вдосконалення й активізації процесуальних фінансових правовідносин з метою найбільш ефективного, раціонального й доцільного використання коштів централізованих і децентралізованих фондів державою, органами місцевого самоврядування при здійсненні ними фінансової діяльності.

Поняття „механізм правового регулювання” дозволяє відібрати і систематизувати юридичні засоби, що здійснюють правовий вплив на суспільні відносини, визначити їх місце і роль у правовому житті суспільства. Також це поняття передбачає з’ясування природи взаємодії елементів правової системи, за допомогою яких здійснюється нормативний вплив права на суспільні відносини, тобто сам процес правового регулювання. Норма права і правовідносини є обов’язковими складовими механізму правового регулювання.

Основними засобами фінансово-правового регулювання є норми фінансового права, фінансові правовідносини та фінансово-правові акти, у яких, на жаль за часту відсутня чіткість викладення фінансових процесуальних норм. Власне, у ст. 25 Бюджетного кодексу України [1] закладено механізм безспірного списання коштів бюджету та відшкодування збитків, завданих бюджету. Недосконалість норми призвело до прийняття Рішення Конституційного Суду № 10-р/2020 від 28.08.2020 р. [2] гідно з яким тимчасово не застосовується частина перша статті 25 Бюджетного кодексу, згідно з якою „Казначейство України здійснює безспірне списання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів на підставі рішення суду“.

Ігнорування в Україні об’єктивних економічних закономірностей при правовому регулюванні податкових відносин інколи призводить до того, що у багатьох випадках ухилення від сплати податків є захисною реакцією суб’єктів підприємницької діяльності на неможливість існування у межах чинного правового поля. Правове регулювання фінансів не може бути ефективним, якщо воно суперечить об’єктивним економічним законам.

Розширення норм фінансового права здійснюється не тільки за допомогою матеріальних, але і процесуальних норм, що визначають порядок реалізації матеріальної норми фінансово-правового акта. В юридичній літературі зазначається, що будь-яка матеріальна норма буде регулювати суспільні відносини тільки у випадку приєднання до такого регулювання відповідних процедурно-процесуальних норм. Щоб матеріальна норма могла здійснити реальний вплив на суспільні відносини, необхідно, визначити порядок, процедуру її застосування відповідними суб'єктами. Правовий статус суб'єктів державних фінансів більшою мірою встановлюється окремими законами, які мають щодо цих відносин загальнорегулятивний характер. Це, зокрема, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України та ін. Отже, правовідносини в механізмі правового регулювання фінансово-правового процесу закріплюють коло осіб, на яких у даний момент поширюється дія юридичних норм; конкретну поведінку, якої повинні або можуть дотримуватися особи; відкривають можливість для приведення в дію спеціальних засобів забезпечення юридичних обов'язків, а у випадку коли необхідно, застосовувати заходи державного примусу.

У загальній теорії процесуального права зазначається, що процесуально-правовий механізм – це елемент загального механізму правового регулювання, відносно самостійна підсистема правових засобів. Він вступає у дію на певних етапах загального правового регулювання, у випадках, коли виникають перешкоди при реалізації правових норм, і має охоронне спрямування.

Використовуючи раніше зроблені висновки учених щодо механізму правового регулювання і враховуючи мету фінансово-процесуального регулювання, можна зробити висновок щодо поняття та структури механізму фінансово-процесуального регулювання суспільних відносин. Механізм фінансово-процесуального регулювання – це динамічна система правових засобів, за допомогою яких упорядковується фінансова діяльність уповноважених органів і посадових осіб у процесі мобілізації, розподілу і використання фінансових ресурсів держави й органів місцевого самоврядування,

а також під час контролю за рухом цих коштів. Досягається це завдяки закріпленню процесуально-правовими нормами правосуб'єктності учасників фінансово-правового процесу; виділенням юридичних фактів, що визначають динаміку фінансових процесуальних правовідносин; виділенням особливих засобів, форм і способів здійснення фінансової процесуальної діяльності; виділенням компетенції суб'єктів владних повноважень, які беруть участь у фінансово-правовому процесі та ін.

Необхідно зазначити, що значення процесуальних норм у механізмі правового регулювання полягає у регламентації діяльності суб'єктів. Процесуальні фінансово-правові норми у даному випадку визначають правила поведінки суб'єктів фінансових правовідносин. Правові норми – це саме те, з чого розпочинається дія механізму правового регулювання. Маючи імперативний характер, за допомогою певних правил можна досягнути економічного порядку у суспільних відносинах, скорегувати поведінку людей відповідно до вимог економіки, влади, усього соціального життя. Норми можуть сформувати відносини у які вступають їх учасники. Процесуальні фінансово-правові норми відіграють важливу роль у забезпеченні оптимальних умов правового регулювання, несуть основний тягар нормативного способу зміцнення законності.

Звичайно, ефективність правового регулювання суспільних відносин залежить від якості правотворчого процесу та всебічного упорядкування законодавства. Реалізація принципу законності у сфері публічних фінансів передбачає відповідність нормативно-правової бази економічному розвитку держави, її реальним фінансовим ресурсом, встановлення верховенства закону, послідовну підпорядкованість правових актів за їх юридичною силою у сфері реалізації, своєчасне прийняття нормативно-правових актів, своєчасну зміну, уточнення і припинення діючих. Водночас ми змушені констатувати невисоку якість і нестабільність деяких законів, недостатню наукову обґрунтованість їх змісту, відсутність належної системи урахування і використання суспільної думки, помилки у застосуванні законодавчої техніки.

Особливе значення для держави має проблема правового регулювання фінансових відносин, які є базисними і тому визначають нормальне функціонування самої держави. Цілі й завдання сучасного етапу розвитку України потребують удосконалення напрямів, форм, методів і механізмів фінансової діяльності держави й органів місцевого самоврядування. У правовому регулюванні цього виду суспільних відносин є певні особливості, де на перший план виходить реалізація саме державних інтересів, реалізація яких пов'язана з життєво важливими для існування держави засадами – формуванням фінансових підстав забезпечення державних функцій.

Норми кожної галузі права, зокрема, і фінансового, будуть залишатися тільки декларативним постулатом, бездієвою конструкцією, якщо не будуть втілюватися у практичне життя шляхом реалізації закріплених у них приписів. Розвиток і становлення фінансового законодавства – це процес тривалий і багатоаспектний, а у нашій державі він відбувається в обстановці нестабільності, соціальної напруженості у суспільстві. Але якою складною не була б ситуація, правова форма фінансової діяльності повинна бути доцільною, орієнтованою на здійснення законних державних, суспільних інтересів.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. Дата оновлення 01.01.2024 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 03.04.2024).

2. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#n67>.

Віталій КОВАЛЬ,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
кафедра адміністративного та конституційного права,
Запорізький національний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ТА ЇХ РОЛЬ У ФІСКАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ

Надання адміністративних послуг це питання, що втілює в собі базові принципи публічного адміністрування, що мають безпосередній вплив на процеси суспільного розвитку та його стабільного функціонування [10, с. 96-102; 11, с. 97-101; 13, с. 151-157]. Основним здобутком і практичним результатом цифрової трансформації держави є те, що нині споживачі адміністративних послуг можуть їх отримувати в електронній формі [5; 8, с. 101-105].

У 2012 році була започаткована реформа у сфері адміністративних послуг шляхом прийняття Закону України «Про адміністративні послуги» (2012). Закон визначив поняття адміністративна послуга як результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону та встановив можливість надання населенню адміністративних послуг в електронній формі [2].

Для адекватного розумінні природи «електронних адміністративних послуг» перш за все необхідне чітке розуміння поняття «електронна послуга». Для цього необхідно звернутися до відповідного законодавства.

У Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013) зауважено, що електронна послуга – це послуга, надана громадянам та організаціям в електронному вигляді за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [6].

Відповідно до Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні електронна послуга – це адміністративна та інша публічна послуга, що надається

суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем [7].

Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» (2017) поняття «електронна послуга» сформульоване як будь-яка послуга з надання певного матеріального чи нематеріального блага на користь іншої особи, яка надається через інформаційно-комунікаційну систему [4].

Отже, електронна послуга – це послуга, що надається суб'єкту звернення в електронній формі з використанням інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем на підставі заяви або без подання такої заяви, результатом якої є набуття, зміну чи припинення прав чи здійснення обов'язків суб'єкта звернення [3].

Проблематика правового регулювання надання електронних адміністративних послуг передбачає здійснення розмежування понять «електронна адміністративна послуга» та «електронна публічна послуга».

Аналіз положень Закону України «Про адміністративні послуги» дає можливість виділити наступні ознаки «електронних адміністративних послуг»: надається органами виконавчої влади, іншими державними орган, орган влади АРК, органи місцевого самоврядування; надаються з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (у тому числі через інтегровані з ним інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування); надається за заявою фізичної або юридичної особи; спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону.

В свою чергу згідно Закону України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» можна виділити наступні ознаки «електронних публічних послуг»: надається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні, у тому числі адміністративна послуга; надається з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем у тому числі через Єдиний державний веб-портал електронних послуг); на підставі заяви (звернення, запиту) або без

подання такої заяви (звернення, запиту); у результаті якої набуваються, переходять, припиняються права та/або здійснюються обов'язки суб'єктом звернення, надаються відповідні матеріальні та/або нематеріальні блага суб'єкту звернення.

Аналіз положень наведеного законодавства дало можливість виявити деякі спільні та відмінні ознаки «електронних адміністративних послуг» та «електронних публічних послуг», зокрема: 1) суб'єктами надання «електронних адміністративних послуг» є органи державної влади, органи місцевого самоврядування. Тоді як суб'єктами надання «електронних публічних послуг», окрім зазначених суб'єктів, є також підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в управлінні цих органів; 2) і «електронні адміністративні послуги», і «електронні публічні послуги» надається через Єдиний державний веб-порталу електронних послуг. Водночас, «електронні адміністративні послуги» можуть надаватися також через інтегровані в Єдиний державний веб-портал електронних послуг інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування, а «електронні публічні послуги» – і через інші інформаційно-телекомунікаційних систем; 3) «електронні адміністративні послуги» надаються виключно за заявою фізичної або юридичної особи, тоді як «електронні публічні послуги» – як на підставі заяви (звернення, запиту), так і без такої; 4) результатом і «електронних адміністративних послуг», і «електронні публічні послуги» є набуття, зміну чи припинення прав, здійснення обов'язків. Водночас, результатом «електронних публічних послуг» може бути також надання матеріальних та/або нематеріальних блага суб'єкту звернення.

Вважаємо, що однією із основних сфер, яка потребує технології електронного урядування, є фіскальна (податкова) політика держави. Одним із першочергових завдань інститутів публічного адміністрування, які формують та реалізують державну фіскальну політику, є забезпечення та організація надання адміністративних послуг.

Платники податків щорічно використовують значний обсяг часу, пов'язаний з їх адмініструванням. Задля створення якісних та комфортних умов

обслуговування платників і забезпечення швидкості процесу адміністрування податків Державною фіскальною службою (далі – ДПС) розроблено й впроваджено низку електронних сервісів.

За 2020 рік Україна здійснила прорив у наданні доступу до електронних адміністративних послуг. ДПС активно співпрацює з Міністерством цифрової трансформації на постійній основі для інтеграції все більшої кількості фіскальних послуг до Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (далі – Портал «Дія»). Важливою новацією протягом стала реалізація ДПС таких електронних сервісів, як пошук фіскального чека, Єдина звітність, Єдиний рахунок.

Важливою новацією задля впровадження електронних послуг у сфері оподаткування, а також для підтримки бізнесу стала реалізація проекту Міністерства цифрової трансформації «Дія. Бізнес» [9, с. 135-143], який передбачає можливість подання заяви та реєстрації фізичної особи-підприємця зі взяттям її на облік в органах ДПС з можливістю вибору системи оподаткування (загальної або спрощеної), внесення змін про ФОП, закриття ФОП.

Таким чином, використання інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних технологій дає змогу платникам податку автоматизувати процеси оподаткування, економити час на податкових розрахунках, а також підвищити рівень комунікації з контролюючими органами. Ефективне провадження електронних сервісів ДПС залежить від імплементації заходів уряду щодо е-урядування та підвищення рівня цифровізації населення.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Голос України* від 04.12.2010. № 229, / № 229-230 /. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 05.04.2024).

2. Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI «Про адміністративні послуги». *Голос України* від 06.10.2012. № 188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

3. Закон України від 15 липня 2021 року № 1689-IX «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг». *Урядовий кур'єр* від 14.08.2021. № 157. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20> (дата звернення: 05.04.2024).

4. Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги». *Урядовий кур'єр* від 08.11.2017. № 210. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

5. Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98 «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні». *Офіційний вісник України* від 11.06.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/810/98> (дата звернення: 05.04.2024).

6. Розпорядження КМУ від 15 травня 2013 р. № 386-р «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні». *Урядовий кур'єр* від 30.07.2019. № 143. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577> (дата звернення: 05.04.2024).

7. Розпорядження КМУ від 16 листопада 2016 р. № 918-р «Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні». *Урядовий кур'єр* від 20.12.2016. № 240. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-p#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

8. Іванчук А. О. Перспективи реалізації системи електронних адміністративних послуг в Україні. *Приватне та публічне право*. 2017. № 3. С. 101-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpulaw_2017_3_24 (дата звернення: 05.04.2024).

9. Кміть В.М., Козак Д.А. Фіскальні технології та їх роль у підвищенні ефективності бізнесу. *Приазовський економічний вісник*. Випуск 5(28) 2021. С. 135-143. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2021/5_28_ukr/24.pdf (дата звернення: 05.04.2024).

10. Ковбас І., Боднар С. Адміністративні послуги: поняття та порядок їх надання органами публічної адміністрації. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1. С. 96-102.

11. Ковбас І.В. Надання публічно-владних послуг як основна форма життєдіяльності демократичної, правової, соціальної держави. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Вип. № 559. С. 97-101.

12. Коцюба К.М. Нормативно-правове регулювання системи надання адміністративних послуг в Україні у контексті становлення та розвитку електронної взаємодії органів виконавчої влади. *Науковий вісник: державне управління*. 2022. № 2. С. 127-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nauvisdu_2022_2_10 (дата звернення: 05.04.2024).

13. Соломко Ю. І. Надання адміністративних послуг в електронній формі на державному рівні. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1. С. 151-157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2018_1_19 (дата звернення: 05.04.2024).

Ольга КОВАЛЬ,
кандидат юридичних наук, доцент,
Київський національний університет технологій та дизайну
Олександр ШЕВЧУК,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
Київський національний університет технологій та дизайну

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ НА МІЖНАРОДНЕ ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ

Останнім часом світ стоїть на порозі фінансової революції, яка змінює традиційні підходи до грошей, їх обігу та регулювання на міжнародному рівні. Цифрові валюти, зокрема криптовалюти, запропонували новий механізм виконання платежів та доступу до капіталу, що невпинно привертає увагу споживачів, інвесторів, регуляторів та урядів. Однак разом з безпрецедентними можливостями цифрові валюти мають також низку викликів для міжнародного фінансового управління.

Цифрові валюти, відкриваючи новітні горизонти для глобальної економіки, також ставлять під сумнів існуючі макроекономічні теорії та

фінансові інструменти. Вони вимагають від міжнародних фінансових інститутів, якісного переосмислення ролі національних валют, валютних курсів та монетарної політики. Крім того, швидкісний розвиток та інтеграція криптовалют створює нагальну потребу у нових формах регулювання, здатних забезпечити стабільність та безпеку міжнародних фінансових систем, у той же час не гальмуючи інноваційний прогрес [1].

У міру того, як глобальна економіка стає дедалі більш інтерконектованою та цифровізованою, цифрові валюти заявляють про себе не просто як новаторська тенденція, але й як потенційний засіб революції в міжнародному фінансовому управлінні.

Почнемо з короткого огляду історії цифрових валют, від їхнього зародження як нішевої цінності до сучасного статусу як серйозного гравця на економічній арені. Заглибимось у технологічні інновації, які сприяли їхньому розвитку, зокрема розвитку блокчейн, і розглядаємо, як ці технології забезпечують безпеку, прозорість та ефективність транзакцій. Блокчейн – це розподілена база даних або глобальна книга, що забезпечує незмінність, прозорість та безпеку даних завдяки використанню криптографічних методів. Ця технологія дозволяє кільком сторонам вести записи про транзакції без потреби в централізованому посереднику, що революціонізувало способи ведення бізнесу у багатьох секторах економіки. Безпека блокчейна забезпечується завдяки криптографічному хешуванню та механізмам консенсусу, таким як Proof of Work (Підтвердження виконаної роботи) або Proof of Stake (Підтвердження володіння) [1]. Ці механізми гарантують, що записи, як тільки вони додані до блокчейну, не можуть бути змінені без згоди більшості учасників мережі, що значно ускладнює шахрайство та маніпуляції. Прозорість досягається за рахунок того, що кожен учасник мережі має доступ до копії всієї бази даних транзакцій. Це означає, що всі транзакції відкриті для перевірки, що забезпечує високий рівень прозорості для всіх сторін.

Окрім блокчейну, існує багато інших технологічних інновацій, які сприяли розвитку цифрової економіки. Наприклад, штучний інтелект (ШІ) та машинне

навчання пропонують способи автоматизації та оптимізації процесів, від персоналізованого маркетингу до прогнозування фінансових ринків. Інтернет речей (IoT) дозволяє пристроям збирати та обмінюватися даними в реальному часі, підвищуючи ефективність та прозорість в ланцюгах поставок.

Цифрові валюти представляють собою не просто новий клас активів; вони вносять суттєві зміни в систему міжнародних платежів, яка донедавна ґрунтувалася на повільних, дорогих та нерідко незручних банківських переказах [2]. Завдяки їх здатності до швидких і дешевих транзакцій незалежно від національних кордонів, цифрові валюти пропонують альтернативу, яка може змінити пейзаж міжнародних фінансів.

Перш за все, цифрові валюти можуть суттєво скоротити час та витрати, пов'язані з міжнародними переказами коштів. Традиційні банківські системи часто залучають численних посередників, що викликає затримки та збільшує комісії. Натомість, транзакції з використанням криптовалют можуть бути здійснені практично в реальному часі з мінімальними комісіями, незалежно від географічних меж [3].

Цифрові валюти також ставлять під сумнів традиційні валютні системи та валютний суверенітет держав. З появою стейблкоїнів, що прив'язані до вартості традиційних валют, та можливістю міжнародних транзакцій без прямої конвертації валют, центральні банки можуть втратити частину контролю над валютною політикою. Це може призвести до зміщення валютних курсів та впливати на макроекономічну стабільність.

З іншого боку, цифрові валюти можуть впливати на ефективність монетарної політики. Якщо значна частина платежів буде здійснюватись у криптовалютах, це може зменшити вплив центральних банків на кредитні умови та ліквідність в економіці. Такі зміни вимагатимуть нових інструментів та підходів до регулювання.

Поява цифрових валют також може мати вплив на глобальні фінансові потоки. Вони можуть змінити звичні шляхи капіталу, створюючи нові центри фінансової могутності та можливо зменшуючи роль традиційних фінансових

хабів. Роль цифрових валют у валютних кризах. Зрештою, цифрові валюти можуть грати важливу роль у валютних кризах, надаючи інструмент "безпечного притулку" для інвесторів, що шукають захисту від волатильності національних валют. Такі дії можуть стабілізувати або навпаки дестабілізувати валютні ринки залежно від обставин.

Цифрові валюти, особливо криптовалюти як Bitcoin, в останні роки здобули репутацію активів-притулків під час фінансових чи валютних криз. Їх неконтрольований характер та відокремленість від традиційних фінансових систем надають їм унікальної позиції у контексті глобальної фінансової стабільності.

У періоди політичних чи економічних нестабільностей, коли традиційні валюти та активи переживають девальвацію або втрачають вартість, інвестори часто шукають безпечні активи для збереження свого капіталу. Цифрові валюти можуть служити таким собі притулком, оскільки вони не залежать від конкретних країн чи їхніх економічних політик.

Список використаних джерел

1. Moch E. The Introduction of a Central Bank Digital Currency: Case Studies and Experiences from Other Countries // European Journal of Business, Economics and Accountancy. 2024. Vol. 12, No. 1. С. 1. ISSN 2056-6018. URL: <https://www.idpublications.org/wp-content/uploads/2024/01/Full-Paper-THE-INTRODUCTION-OF-A-CENTRAL-BANK-DIGITAL-CURRENCY-CASE-STUDIES-AND-EXPERIENCES.pdf>.

2. Lariccia F. Central Bank Digital Currency: A Macro-Financial Perspective / Francesco Lariccia. // Thesis for: International Economics and Management. Advisor: Donato Masciandaro. 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/328315532_Central_Bank_Digital_Currency_A_Macro-Financial_Perspective?channel=doi&linkId=5bc5fd3e458515f7d9bf6d78&showFulltext=true#fullTextFileContent.

3. Bull G. Stablecoins: Bridging the Network Gap Between Traditional Money and Digital Value // The Block. URL: <https://www.theblock.co/post/97769/stablecoins-bridging-the-network-gap-between-traditional-money-and-digital-value-brought-to-you-by-gmo-trust>

4. Auer R., Böhme R., Doğan M., Övenç G. Digital Currencies, Decentralized Ledgers, and the Future of Central Banking // European Journal of Science and Technology. No. 27. Pp. 699-709. URL: https://www.researchgate.net/publication/356707651_Central_Bank_Digital_Currencies_under_Blockchain_Technology_Discussion_of_Digital_Bank_Runs_and_Design_Principles

Ігор КОВБАС,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЕЛЕКТРОННЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ – ОДИН З КЛЮЧОВИХ НАПРЯМКІВ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Податки – один з основних проявів і необхідна умова суверенітету держави. Будь-якій публічній владі для реалізації своїх функцій необхідні фонди коштів, основним джерелом формування яких є кошти, які вона отримує від свого населення через податкову систему.

Встановлення обов'язку сплачувати податки і зборів має особливий, а саме публічно-правовий характер, що обумовлено публічно-правовою природою державної та муніципальної влади; публічно-правовим характером податку і державної скарбниці.

Оскільки податки та збори є необхідною умовою існування суспільства та держави, то обов'язок сплачувати податки і збори встановлені законом,

закріплений в ст. 67 Конституції України та поширюється на всіх платників податків як безумовна вимога держави [1].

Конституційний обов'язок кожного сплачувати податки означає участь всього населення у формуванні дохідної частини публічного (державного та місцевих) бюджетів. Він забезпечує своєчасне надходження коштів у дохідну частину публічних бюджетів, без яких неможлива реалізація функцій публічної влади на будь-якому рівні [7, с. 89].

Практика діяльності Конституційного Суду України свідчить, що фундаментом, на якому стоїть правова система України є справедливість [3; 4; 5]. У податковій сфері справедливість в першу чергу відображається через вимір тягаря податків і співвіднесення його в кожен конкретний момент із публічними потребами і інтересами. Для того щоб бути справедливим, податок повинен відповідати реальним можливостям платника податків; встановлені податковим законодавством вимоги до платників податків повинні бути здійсненими, вони повинні враховувати фактичну здатність до сплати податку, не ущемляючи при цьому основних прав людини і громадянина.

Одним із стратегічних завдань соціально-економічного розвитку української економіки є створення стабільних та передбачуваних умов, що забезпечують підвищення ефективності, конкурентоспроможності та прозорості податкової системи на основі впровадження нових технологій та формування єдиного інформаційного простору адміністрування доходів бюджетної системи [8, с. 78-82].

Ефективність податкової системи завжди була й залишається одним із ключових чинників економічного розвитку та фактором фінансової стабільності будь-якої держави. Проблема своєчасності та повноти сплати податків не тільки не втрачає своєї значущості, але й набуває ще більшої актуальності в умовах кризи в Україні, яка зумовлена внутрішніми та зовнішніми проблемами. Забезпечення надходження до публічних фондів грошових коштів є однією з основних проблем держави. Саме тому, фінансова політика держави може бути

дієвою лише в тому разі, якщо в державі існує оптимальний механізм адміністрування податків.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і практичних аспектів адміністрування податків, визначення напрямів трансформації оподаткування та податкового адміністрування в умовах цифровізації економіки. Для досягнення вказаної мети визначено такі завдання: дослідити організаційні засади електронного адміністрування як елемента системи податкового адміністрування; встановити результати впровадження цифровізації в процес адміністрування податків; обґрунтувати роль електронного адміністрування податків у процесі оптимізації фінансової політики; розкрити адміністрування податків крізь призму забезпечення реалізації прав індивіда у відносинах між платниками податків та інститутами публічного адміністрування.

Налагодження та організація податкових правовідносин відбувається через адміністрування податків та є практичним втіленням процесу публічного адміністрування, який здійснюється за допомогою певного механізму та має забезпечити раціональну реалізацію моделі фіскального регулювання [6, с. 17-26].

В законодавстві про податки та збори поширеним є термін «адміністрування податків», «податкове адміністрування», «податкове адміністрування у сфері оподаткування». Адміністрування податків являє собою абстрактне явище, має багато трактувань, адже в його основі лежать загальна проблематика, різні елементи оподаткування [9, с. 30-37]. Довгий час ця правова категорія не визначалась на законодавчому рівні, а в науці давалися досить суперечні її визначення [10, с. 148-151].

Класично, процес податкового адміністрування передбачає розв'язання таких основних завдань:

- забезпечення платникам податків зручних умов для виконання їх обов'язків щодо розрахунку, декларування та сплати податків;

- контроль із боку інститутів публічного адміністрування за виконанням платниками своїх обов'язків щодо розрахунку, декларування та сплати податків, забезпечення їх виконання;

- забезпечення захисту законних прав та інтересів платників податків від протиправного втручання з інститутів публічного адміністрування;

- вжиття державою заходів примусу щодо платників, які не виконують своїх обов'язків [8, с. 78-82].

Якщо проаналізувати та систематизувати доктринальні визначення адміністрування податків, то можна виділити два основні підходи щодо розуміння його сутності: широкий і вузький. У широкому сенсі адміністрування податків розуміється як процедура реалізації прав та обов'язків суб'єктів податкового права щодо узгодження та погашення податкових зобов'язань. У вузькому розумінні це явище визначається як комплекс дій адміністративного характеру, що здійснюються контролюючими органами задля забезпечення справляння податків і зборів. Тобто адміністрування податків і зборів розглядається швидше як певна форма публічного адміністрування [10, с. 148-151].

Відповідно до пп. 14.1.1¹ ст. 14 Податкового кодексу України, адміністрування податків – це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом [2].

Передумовами для впровадження системи електронного адміністрування стали недоліки існуючої системи оподаткування, до яких належить можливість недобросовісних платників уникати податкових зобов'язань, що створює нерівні умови діяльності законослухняних платників податків, оскільки саме на них лягає найбільше податкове навантаження. Саме з метою викорінення

ухилення від оподаткування було запропоновано впровадження системи електронного адміністрування, яка дозволила виключити формування фіктивних податкових зобов'язань та отримання неправомірного відшкодування податків із бюджету. Застосування системи електронного адміністрування забезпечує ефективне здійснення камерального контролю, дозволяє знизити трудомісткість системи адміністрування як з боку платників податків, так й з боку контролюючих органів, а тому дає змогу підвищити ефективність системи, зменшив податкові ризики [8, с. 78-82].

Отже, адміністрування податків в Україні в цілому відповідає міжнародній практиці податкового адміністрування. Електронне адміністрування податків забезпечує належні умови та значно спрощує процедуру виконання податкового зобов'язання, що робить податкову систему України більш ефективною. З метою належної організації та оптимізації податкових правовідносин, покращення якості обслуговування платників податків, в Україні розроблено низку електронних сервісів через які платник податків може отримати необхідну публічно послугу. В дослідженні проведено аналіз адміністрування податків як різновиду публічних послуги які, є за своєю суттю, є адміністративно-правовим засобом забезпечення реалізації прав людини у відносинах між платниками податків та суб'єктами публічного адміністрування.

Список використаних джерел

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Голос України від 13.07.1996 № 128.*
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Голос України від 04.12.2010. № 229, / № 229-230 /.*
3. Рішення КСУ № 15-рп/2004 від 02.11.2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання. *Урядовий кур'єр від 17.11.2004. № 219.*
4. Рішення КСУ № 18-рп/2004 від 01.12.2004. у справі про охоронюваний законом інтерес. *Урядовий кур'єр від 15.12.2004 № 239.*

5. Рішення КСУ № 2-рп/2005 від 24.03.2005 у справі про податкову заставу. *Вісник Конституційного суду України. 2005 р., № 2.*

6. Вахновська Н.А. Податкове адміністрування: регіональний аспект. *Економічні науки. Серія: Регіональна економіка. 2021. Вип. 18. С. 17-26.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/еспге_2021_18_4 (дата звернення: 15.04.2024).

7. Кучерявенко М.П. Курс налогового права: В 6 т. Т. III: Учение о налоге. Х., 2005.

8. Лагодієнко Н.В. Електронне адміністрування податків як засіб підвищення ефективності їх сплати. *Економічний простір. 2022. № 178. С. 78-82.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/еспрос_2022_178_15 (дата звернення: 15.04.2024).

9. Огренич Ю.О. Теоретичні засади розвитку та здійснення податкового адміністрування в Україні в період COVID-19. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2021. № 2(2). С. 30-37.* URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpusk_2021_2\(2\)__7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpusk_2021_2(2)__7) (дата звернення: 15.04.2024).

10. Рачинський Р. М. Доктринальне визначення поняття адміністрування податків і зборів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Вип. 6(3). С. 148-151.* URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2017_6\(3\)__35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2017_6(3)__35) (дата звернення: 15.04.2024).

Валерій КОНОНЕНКО,
доктор юридичних наук,
Державний податковий університет

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У ситуації воєнного стану, коли спостерігається часткове або повне руйнування об'єктів інфраструктури та промислових та логістичних об'єктів, спад економіки, зростання дефіциту державного бюджету та державного боргу,

зниження податкових надходжень, значне навантаження на державний бюджет при одночасному зменшенні доходів та зростанні витрат, тиск на національну валюту через погіршення платіжного балансу та реалізацію проінфляційних ризиків, відтік капіталу та погіршення фінансового стану фінансових установ, швидке зниження реальних і номінальних доходів та скорочення заощаджень населення, високі ризики для національної економіки і конкретних підприємств умовах воєнної економіки, не повністю гармонізоване законодавство, яке регулює функціонування фінансової системи, з законодавством ЄС та уповільнює євроінтеграцію і приєднання до ЄС, наша країна має використовувати ефективні інструменти впливу на фінансово-економічні та політичні процеси. Тому актуальною стає проблема формування ефективної фінансової політики, яка має відповідати інтересам всіх суб'єктів фінансових відносин [1, с. 14] і забезпечувати обороноздатність держави. Але, окрім зовнішньої агресії, на стан економіки впливають декілька чинників правової невизначеності і цей вплив не обов'язково є негативним.

Так, в Україні 24 лютого 2022 р. було запроваджено воєнний стан. 12 лютого 2024 р. був підписаний Закон № 10456 про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» ще на 90 діб. Це було вже десяте продовження воєнного стану з початку повномасштабного вторгнення.

Та чи законно продовжувати воєнний стан невизначену кількість разів? Офіційну позицію держави висловлено словами юриста Олександр Моргуна, який у виданні «Факти» зазначив, що в Законі України Про правовий режим воєнного стану немає жодних обмежень щодо строків його введення [2]. Але зазначений Закон має цікаву норму, згідно з якою правовою основою введення воєнного стану є Конституція України та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України [3] (ст. 2). Відповідно до ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи

зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [4].

А згідно зі ст. 7 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан на всій території України або в окремих її місцевостях припиняється після закінчення строку, на який його було введено [5]. І продовження такого не передбачено.

Ще одним таким чинником є теза «Усі ті права, які гарантує Конституція України, для нас з вами зараз особисто як представників нашої держави, - на паузі...» [6]. Хоча в конституційному праві України відсутній така категорія, як «конституційна пауза», гіпотетично пропоную її розглядати як таку, що використовується для опису ситуації, коли конституційні норми або положення, які мають бути виконані або застосовані, тимчасово не діють або не виконуються через обставини, що призводять до призупинення їхньої дії або реалізації. Це може бути викликано різними причинами, такими як конституційна криза, воєнний стан, тимчасове припинення діяльності конституційних органів або зміна політичних обставин. У таких випадках реалізація конституційних норм і принципів тимчасово припиняється або обмежується, поки ситуація не буде врегульована або не відновиться нормальне функціонування конституційного ладу.

Після початку повномасштабного військового вторгнення на територію України, виникла потреба перед органами виконавчої влади в проведенні ефективної фінансової політики. Ця політика ґрунтується на комплексі рішень та заходів, спрямованих на підвищення бюджетної стабільності, що має пряме значення для забезпечення загальнонаціональної безпеки держави [7, с. 76]. Ефективна фінансова політика спрямована на раціональне використання бюджетних коштів, залучення інвестицій, оптимізацію податкової системи та підтримку економічного зростання [7, с. 74].

Таким чином, у контексті воєнного стану в Україні, зокрема, для забезпечення підвищення рівня бюджетної стійкості та сталого розвитку фінансової системи, відзначається зростаюча важливість державної фінансової

політики. Ця політика включає комплекс управлінських рішень на різних рівнях, щодо централізованих та децентралізованих фондів фінансових ресурсів. Недостатня ефективність у використанні бюджетних коштів може призвести до нестачі фінансування для стратегічно важливих галузей, таких як обороноздатність, підтримка Збройних сил, освіта, охорона здоров'я та програми соціального захисту населення. Це може мати негативний вплив як на соціально-економічний прогрес країни, так і на загальну національну безпеку [7, с. 74].

Проте економіка України зрештою адаптується до будь-якої ситуації; питання в тому, наскільки болючим буде це коригування [8]. Як пише видання *The New York Times*, економіка України пристосувалася до війни і почала зростати, що зумовлено збільшенням внутрішніх витрат і підкріплене стабільним припливом іноземної фінансової допомоги [див.: 9]. Тому сьогодні у середньостроковій перспективі можна передбачити розвиток сектору безпеки і оборони з урахуванням вимог, що ґрунтуються на принципах і стандартах НАТО, інших напрямів, що забезпечуватимуть стримування, стійкість та відсіч збройної агресії проти України [10, с. 225].

Хоча фінансова система України в умовах війни стикалася з важкими випробуваннями, які призвели до значних втрат, вона змогла адаптуватися до воєнного стану та продовжувала розвиватися, сприяючи економіці країни. Для подальшого реформування фінансової системи в умовах конфлікту важливо враховувати наступні аспекти: ефективне управління фіскальними ризиками; зміцнення державного внутрішнього фінансового контролю; підвищення ефективності розподілу та використання бюджетних коштів через впровадження середньострокового бюджетного планування; поліпшення міжбюджетних відносин; реформування податкової та митної систем з метою сприяння економічному розвитку та відповідності стандартам Європейського Союзу [11, с. 24].

Підприємницький сектор, що забезпечує виробництво та розподіл товарів та послуг, виконує різноманітні економічні функції, включаючи інвестування, пропонування продукції та формування попиту на виробничі ресурси. Однак на

сучасному етапі підприємницький сектор стикається з рядом проблем, таких як жорстка та складна система оподаткування, отримання дозволів, ліцензій, залучення фінансування для розвитку бізнесу, захист прав власності та проблеми корупції. Загальна оцінка експертів та практиків свідчить про те, що обсяг тіньового обороту у підприємницькому секторі України становить близько 40% [12, с. 30-31]. За результатами дослідження стану тіньової економіки в Україні, що провела компанія Ernst & Young за підтримки Mastercard, четверту частину від офіційного ВВП України, або 846 млрд гривень, становлять тіньові операції [13].

Натомість, М. Гайдук в такій ситуації вбачає наступні позитивні фактори: тіньова економіка сприяє забезпеченню зайнятості деякої частини населення; формує більш ефективні форми економічної діяльності, які забезпечують виживання господарюючих суб'єктів у критичних ситуаціях та сприяє створенню в діяльності традиційних сфер нових ринкових ніш у період спаду офіційної економіки і падіння рівня життя населення [14, с. 2005].

У світлі дослідження фінансової політики в умовах воєнного стану можна зробити кілька висновків:

- воєнний конфлікт створює значні виклики для фінансової системи країни, які вимагають відповідного реагування та адаптації.

- необхідно зосередитися на ефективному управлінні фіскальними ризиками та зміцненні внутрішнього фінансового контролю для забезпечення фінансової стабільності;

- важливо розвивати механізми розподілу та використання бюджетних коштів, щоб ефективно використовувати ресурси в умовах обмежених фінансових можливостей. Крім того, необхідно удосконалювати міжбюджетні відносини та реформувати податкову та митну системи з метою сприяння економічному відновленню після завершення конфлікту. У цілому, фінансова політика в умовах воєнного стану повинна бути спрямована на забезпечення стабільності та підтримку економічного розвитку країни в складних умовах.

Список використаних джерел

1. Вурвуд В. Проблеми формування фінансової політики України в умовах воєнного стану. Фінансова політика як складова економічного розвитку [Електронний ресурс] : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 11–12 квіт. 2023 р.) / відп. ред. І. Я. Чугунов. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С. 14-16.
2. Гайдук Ю. Скільки разів можна продовжувати воєнний стан в Україні: відповідь юриста. 07.02.2024. Факти. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240207-skilky-raziv-mozhna-prodovzhuvaty-voennyj-stan-v-ukrayini-vidpovid-yurysta/> (дата звернення: 26.03.2024).
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 1 (дата звернення: 26.03.2024). 2.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 26.03.2024).
4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.03.2024).
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 26.03.2024).
6. Саєнко В. Зеленський - дипломатам: У нас немає часу на такі дрібниці, як двогодинні виступи Путіна. УНІАН. 23.12.2022. URL: <https://www.unian.ua/politics/zelenskiy-diplomatam-u-nas-nemaye-chasu-na-taki-dribnici-yak-dvogodinni-vistupi-putina-12088326.html> (дата звернення: 26.03.2024).
7. Маринов Д.М. Фінансова політика та її вплив на зміцнення бюджетної безпеки України. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2023. Том 34 (73). № 1. С. 74-78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/73-1-12>
8. Charap S., Priebe M. Avoiding a Long War U.S. Policy and the Trajectory of the Russia-Ukraine Conflict National Security Research Division (NSRD). 2023. DOI: <https://doi.org/10.7249/PEA2510-1>

9. NYT: Економіка України пристосувалася до війни і почала зростати. Mignews.ua. 19.10.2023. URL: <https://mignews.ua/uk/news/economics/nyt-ekonomika-ukrainy-prisposobilas-k-vojne-i-nachala-rasti.html> (дата звернення: 26.03.2024).

10. Латковський П.П. Фінансова політика в умовах військового стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 1. С. 223-227. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.42> (дата звернення: 26.03.2024).

11. Ломачинська І. Функціонування фінансової системи в умовах воєнного стану. Фінансова політика як складова економічного розвитку [Електронний ресурс] : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 11–12 квіт. 2023 р.) / відп. ред. І. Я. Чугунов. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С. 22-24.

12. Белінська С.М. Аналіз формування тіньової економіки України макроекономічними суб'єктами. Могилянські читання – 2023: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти: XXVI Всеукр. наук.-практ. конф. присвячена Всесвіт. дню науки в ім'я миру та розвитку: 6–10 листоп. 2023 р., м. Миколаїв: Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. С. 30-31.

13. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП - або 846 млрд гривень – перебуває в тіні. Національний банк України. 7 лют. 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaе-v-tini> (дата звернення: 26.03.2024).

14. Гайдук М. Тіньова економіка: позитивні та негативні ефекти. Траекторія Науки = Path of Science. 2019. Vol. 5. No 3. С. 2001- 2007. DOI: 10.22178/pos.44-3

Ольга КОСИЦЯ,
доктор юридичних наук,
Дослідницька служба Верховної Ради України

РОЗШИРЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Європейський Парламент і Рада прийняли Регламент (ЄС) 2024/792 від 29 лютого 2024 року про створення механізму підтримки для України («Ukraine Facility»), який визначає цілі механізму підтримки, бюджет на період з 2024 по 2027 роки, форми фінансування та правила надання такого фінансування. Механізм надаватиме підтримку Україні за такими трьома компонентами: фінансова підтримка, в тому числі, для підтримки макрофінансової стабільності країни; спеціальна інвестиційна програма; технічна допомога та підтримка розробки та впровадження реформ, пов'язаних зі вступом до Європейського Союзу (далі – ЄС), зміцнення адміністративної спроможності України, субсидування витрат на запозичення тощо [1].

ЄС активно сприяє тісним консультаціям та об'єднанню місцевих і регіональних органів влади, які охоплюють широкий спектр субнаціональних рівнів і гілок влади, включаючи регіони, муніципалітети, райони, громади та їхні асоціації. В межах механізму підтримки заохочується їхня важлива участь у відновленні, реконструкції та модернізації України на основі сталого розвитку та шляхом реалізації Цілей сталого розвитку на місцевому та регіональному рівнях. Це обумовлено виконанням численних ролей, які відіграють місцеві та регіональні органи влади як промоутери інклюзивного територіального підходу до місцевого розвитку, включаючи процеси децентралізації, участь організацій громадянського суспільства та місцевих громад відповідно до принципів місцевого самоврядування, визначених в Європейській хартії місцевого самоврядування, стороною якої є Україна. Реформа децентралізації як сталий та незворотній елемент багаторівневого управління в Україні повинна включати

чітке розмежування повноважень між центральним і місцевим рівнями, відповідні внутрішні структури для муніципальних адміністрацій і пропорційну систему нагляду за місцевими органами влади, а також продовження роботи над наданням статусу юридичної особи муніципалітетам публічного права на основі європейської практики та відповідно до конституційного ладу України.

Актуальність обраного предмета дослідження обґрунтовується необхідністю розширення повноважень органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) у сфері адміністрування місцевих податків і зборів, вдосконалення механізму адміністрування місцевих податків і зборів, посилення фінансової здатності місцевих громад та їх перманентний розвиток.

Податкова децентралізація, яка є одним з пріоритетів сучасної адміністративної реформи, на думку А.В. Боксгорн, полягає у розширенні повноважень ОМС у сфері формування місцевої податкової політики з метою забезпечення публічних інтересів територіальних громад та приватних інтересів платників податків. Означеного стосується і правове регулювання діяльності контролюючих органів, а також дотримання платниками податків законодавства щодо виконання податкового обов'язку [2, с. 5]. Одним з напрямів удосконалення правових механізмів адміністрування місцевих податків і зборів, серед іншого, є розширення контрольних повноважень ОМС за сплатою податку на нерухомість, відмінну від земельної ділянки, через створення у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно опції для створення витягу з реєстру про об'єкти нерухомості, що містяться на території місцевого адміністративно-територіального утворення з інформацією про об'єкт нерухомості: його місцезнаходження, тип, площу та власника [2, с. 212].

Відповідно до Національної стратегії доходів України до 2030 року (далі – НСДУ), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. №1218-р заплановано посилення функцій ОМС в частині адміністрування податків, які зараховуються до місцевих бюджетів.

Ефективне вирішення завдань і функцій органами місцевого самоврядування неможливе без економічної основи, важливим елементом якої є

доходи місцевих бюджетів. В Україні обліковується 1 952 місцевих бюджети, наповнення яких в основному відбувається частково за рахунок місцевих податків та зборів (податок на майно, єдиний податок та ін.) та частково за рахунок розподілення загальнодержавних податків та зборів (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів та ін.). Слід зазначити, що ОМС, реалізуючи право, надане Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Податковим кодексом України (далі – ПКУ), з огляду на фактори зовнішнього і внутрішнього характеру, що впливають на розвиток відповідних територій, своїми рішеннями мають можливість встановлювати ставки податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та плати за землю в діапазоні від «0» до максимально встановлених ПКУ розмірів і надавати пільги із сплати цих податків для окремих категорій платників. Звертається увага, що важливим кроком для збільшення надходжень до місцевих бюджетів є наповнення інформаційних баз необхідними даними про об'єкти та суб'єктів оподаткування, у тому числі шляхом перенесення інформації з паперових носіїв про зареєстровані до 1 січня 2013 року права власності на майно. Водночас, в НСДУ зазначається, що фінансова автономія ОМС та наповнення місцевих бюджетів безпосередньо залежать від правового регулювання фінансової самостійності бюджетів місцевого самоврядування, що перш за все полягає у розширенні їх повноважень з адміністрування місцевих податків і зборів на власній території, перевірки даних, наповнення державних реєстрів, які містять інформацію про речові права на майно, які є підставою для нарахування місцевих податків і зборів, що дозволить забезпечити потреби місцевого розвитку [3, с. 95-97].

Подальша реалізація реформи адміністрування місцевих податків та зборів здійснюватиметься протягом 2024-2025 років шляхом виконання наступних заходів: підготовка законодавчих змін щодо надання додаткових повноважень ОМС в частині адміністрування місцевих податків і зборів; встановлення в законодавчому порядку обов'язку ОМС провести інвентаризацію об'єктів

нерухомого майна та земельних ділянок на предмет їх наявності в державних реєстрах, як об'єктів оподаткування майновими податками; законодавче закріплення повноважень ОМС щодо наповнення інформаційних баз Мін'юсту інформацією про зареєстровані об'єкти та власників нерухомого майна, перенесеною з паперових носіїв, що міститься в архівах ОМС; законодавче закріплення обов'язку Мін'юсту щодо актуалізації даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно на підставі наданої ОМС інформації про зареєстровані об'єкти та власників нерухомого майна; законодавче закріплення права ОМС щодо доступу до інформаційних баз Державної податкової служби України щодо об'єктів та суб'єктів оподаткування місцевими податками і зборами, зареєстрованими на території відповідних місцевих громад; встановлення законодавчих підстав для проведення перевірки контролюючими органами на підставі зібраної ОМС інформації щодо власників або користувачів нерухомого майна, яке не було оподатковано належним чином [3].

На даний момент зареєстровано низку законопроектів, дотичних до проблематики адміністрування місцевих податків: Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо вдосконалення адміністрування податку на майно (реєстр. № 11067 від 08.03.2024) в частині поетапного передання органам місцевого самоврядування повноважень з адміністрування податку на майно; Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків та зборів, а також уточнення окремих положень податкового законодавства (реєстр. № 10381 від 28.12.2023) в частині врегулювання питання щодо звільнення від оподаткування платою за землю та податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, у тих населених пунктах, де відбулася обов'язкова евакуація населення; Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення системи оподаткування місцевих податків і зборів в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (реєстр. № 8317 від 29.12.2022) щодо запровадження європейського досвіду місцевого оподаткування в національну податкову систему, зокрема, запровадження оціночної вартості об'єктів

нерухомості для цілей визначення бази оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку зарахування податку на доходи фізичних осіб (реєстр. № 8122 від 11.10.2022) щодо визначення єдиних підходів до розуміння поняття «відокремленого підрозділу», що сприятиме справедливому розподілу ресурсу, що сплачується до бюджетів місцевого самоврядування, та їх збалансованості; Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення порядку нарахування, утримання та сплати (перерахування) податку на доходи фізичних осіб до бюджету (реєстр. № 8122-1 від 25.10.2022) щодо забезпечення повноти надходження до місцевих бюджетів податку на доходи фізичних осіб, усунення розбіжності податкового законодавства щодо поняття «відокремленого підрозділу» та ін.

Вищевикладене свідчить про незворотність руху адміністративної і податкової реформ в напрямку податкової децентралізації в Україні. ЄС також підтримує ідеї місцевого розвитку, активної участі ОМС та організацій громадянського суспільства для механізму підтримки України («Ukraine Facility»). Основними напрямками розширення повноважень ОМС можуть стати: надання доступу ОМС до податкової інформації щодо об'єктів та суб'єктів оподаткування майновими податками; закріплення юридичного статусу інформації, що збирається в ОМС (для перевіркової роботи контролюючих органів); актуалізація та доповнення даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, а також надання ОМС доступу в частині об'єктів, які знаходяться на території місцевої громади тощо.

Список використаних джерел

1. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj>

2. Боксгорн А. В. Адміністрування місцевих податків і зборів: питання теорії і практики : монографія. Одеський державний університет внутрішніх

справ. Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. 226 с.

3. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>

Ольга КОСІЛОВА,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та
історії держави і права,
Державний податковий університет
Алла СТАРОСТЮК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та
історії держави і права,
Державний податковий університет

РОЛЬ ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

В боротьбі за утвердження ідеалів цивілізованої демократії, збереження суверенітету України посилюється роль фіскальної функції держави, яка охоплює собою питання формування державного бюджету за рахунок податків, фінансових зборів, мит та платежів, що, в свою чергу, визначає рівень бюджетної безпеки держави, її здатність ефективно використовувати бюджетні кошти з метою регулювання процесів економічного розвитку країни, реалізації соціальної політики, утримання органів державної влади, забезпечення національної безпеки та оборони країни.

Аналіз наукових праць з теорії держави і права дає можливість стверджувати, що у більшості з них автори структурно відображають фіскальну функцію в системі внутрішніх функцій держави. Так, наприклад, Н.М. Крестовська та Л.Г. Матвєєва серед внутрішніх функцій держави виокремлюють

економічну функцію сутність якої полягає у формуванні та виконанні бюджету, складанні та виконанні програм економічного розвитку, формуванні низки суспільно значущих галузей, забезпеченні свободи конкуренції та протидії монополізму, безпосередньому керівництву державним сектором економіки [1, с. 98]. Поняття «фіскальна функція» зазначеними авторами не використовується, однак це не виключає її з переліку складових економічної функції держави, а питання щодо формування та виконання бюджету охоплюються бюджетною підфункцією фіскальної функції держави.

Фіскальна функція є складовою фінансової функції держави (поряд з монетарною, грошово-кредитною), а трьома її основними складовими є податкова, митна і бюджетна підфункції [2, с. 49]. Сутність фіскальної функції держави полягає у здійсненні найважливішого напрямку діяльності держави - формування державного бюджету за рахунок податків, фінансових зборів, мит та платежів, що, в свою чергу, визначає рівень бюджетної безпеки держави, її здатність ефективно використовувати бюджетні кошти з метою регулювання процесів економічного розвитку країни, реалізації соціальної політики, утримання органів державної влади, забезпечення національної безпеки та оборони країни.

Використання одного із принципів податкового права, а саме принципу соціальної справедливості, сприяє встановленню податків та зборів відповідно до платоспроможності платників. Це означає, що держава в процесі формування податкової політики, і в мирний час, і під час війни має враховувати платоспроможність окремих суб'єктів. На думку експертів для реалізації зазначеного принципу можна провести аналіз та зібрати статистичні дані дохідності в межах окремих галузей та (або) регіонів і на основі цього отримати показники платоспроможності окремих бізнесів. Мова йде про те, що якщо, наприклад, компанія збільшила прибуток порівняно з довоєнним періодом, то суму перевищення, яка спричинена ситуативними факторами можна вважати надприбутком і оподатковувати за збільшеною ставкою [3].

Таким чином, здійснюючи фіскальну функцію, держава зобов'язана враховувати особливості конкретного історичного етапу, дотримуватися комплексного підходу до процесу формування бюджетної політики та ефективно використовувати можливості податкового права з метою досягнення необхідного рівня розвитку країни, забезпечення її суверенітету та національної безпеки.

Формами здійснення фіскальної функції держави є: правотворча діяльність, яка пов'язана з прийняттям нормативно-правових актів, зміною і скасуванням юридичних норм; правозастосовна діяльність державних органів щодо реалізації нормативно-правових актів за допомогою прийняття актів застосування норм права.

Первинну роль в процесі реалізації фіскальної функції держави відіграє правова ідеологія як фундаментальна система ідей, поглядів та уявлень щодо теоретичного осмислення правової дійсності, визначення шляхів розвитку і функціонування правової системи суспільства в цілому, системи юридичних норм, гармонізації права з метою забезпечення інтересів держави і суспільства.

Характеризуючи сутність європейської правової ідеології О.В. Петришин зазначає, що в її основу покладено такі загальновизнані цінності як демократія, права людини та верховенство права [4, с.77].

Враховуючи те, що найвищою соціальною в демократичному суспільстві цінністю є людина, варто вести мову про необхідність людиноцентристського виміру правової ідеології і її реального втілення в процесі реалізації фіскальної функції держави. Саме природні права людини виступають в якості відповідного орієнтиру та критерію оцінки здійснення фіскальної функції держави.

Формуючись як результат абстрактного мислення, правова ідеологія здійснювала і здійснює безпосередній вплив на правове життя суспільства. Тривалий історичний період часу у теорії вітчизняного права домінував позитивістський підхід, відповідно до якого право визначалось як державна воля,

яка була загальнообов'язкова до виконання. Це позначилося на всіх напрямках діяльності держави в цілому і здійсненні фіскальної функції зокрема.

В сучасних умовах вплив правової ідеології на здійснення фіскальної функції держави проявляється у спосіб:

- формування правової позиції суб'єктів права як такої, що обумовлюється ступенем усвідомлення ними інтересів суспільства, соціальної цінності права, готовності до дій чи утримання від них в юридично значущих ситуаціях;

- формування поваги до права і правових законів;

- обґрунтування потреби прийняття, зміни чи відміни тих чи інших нормативно-правових актів, які містять норми права, що спрямовані на регулювання фінансових правовідносин;

- безпосередньої участі у процесі здійснення фіскальної функції держави шляхом правотворчої діяльності на основі принципів права, а саме таких як принцип справедливості та правозаконності;

- визначення перспектив розвитку фінансової сфери держави;

- забезпечення формування високого рівня правосвідомості і правової культури суб'єктів права.

Список використаних джерел

1. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: підручник, практикум, тести. Київ: Юрінком Інтер. 2015. С.98.

2. Носіков Д.М. Сутність і зміст фіскальної функції держави / Д.М. Носіков // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 1. Т. 1. С.46–50.

3. Як збалансувати податки під час війни. Урядовий кур'єр. 27 травня 2022 року. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/yak-zbalansuvati-podatki-pid-chas-vijni/> (дата звернення: 22.03.2024).

4. Лук'янов Д.В., Погребняк С.П., Смородинський В.С. Теорія держави і права: посіб. для підгот. до держ. іспитів / за заг. ред О.В. Петришина. Харків. Право.2016. 198 с.

Ірина КОСТЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
Державний податковий університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Вже десятий раз з початку війни продовжено дію воєнного стану в Україні. Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1, с. 1].

Цей стан вимагає особливого правового регулювання адміністрування податків. Податки є важливим джерелом доходів держави, необхідних для забезпечення економіки та оборони країни під час збройної агресії [2, с. 16].

Спочатку з'ясуємо як здійснюється адміністрування податків у звичайний, мирний час. Держава приймає податкові закони, які встановлюють правила збору, обчислення та сплати податків громадянами та підприємствами. Ці закони також передбачають права і обов'язки податкових органів та платників податків.

Податкові органи здійснюють контроль за виконанням податкових обов'язків та застосовують санкції у разі порушень.

Умови дії воєнного стану створюють ряд особливостей для адміністрування податків. Одна з основних особливостей полягає у тому, що воєнний стан може призвести до зміни економічної ситуації в країні. Воєнні дії можуть спричинити зниження виробництва, зруйнування інфраструктури та збільшення соціальних витрат. Це може вплинути на доходи платників податків та їх можливість виконувати свої податкові обов'язки. У зв'язку з цим, правове регулювання адміністрування податків у період воєнного стану повинно враховувати ці економічні особливості.

Крім того, воєнний стан автоматично призводить до зміни пріоритетів витрат державного бюджету. В умовах воєнного конфлікту важливіше стає фінансування оборонних потреб, що може вплинути на розподіл бюджету та податкову політику. Держава може ввести спеціальні воєнні податки або збільшити ставки і суми існуючих податків, щоб забезпечити потреби оборони та армії [3, с. 108].

Адміністрування податків у період воєнного стану може включати введення особливих заходів контролю та моніторингу фінансових операцій. Це може бути пов'язано з необхідністю боротьби з фінансуванням тероризму або дотриманням міжнародних санкцій.

Таблиця 1.

**Правове регулювання адміністрування податків в умовах дії
воєнного стану**

Закон/Нормативно-правовий акт	Короткий опис	Основні положення
Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування та декларування під час дії воєнного, надзвичайного стану» від 15.03.2022 № 2120-ІХ	Вносить зміни до Податкового кодексу України та інших законів щодо особливостей оподаткування та декларування під час дії воєнного, надзвичайного стану.	Встановлює особливості оподаткування та декларування податків, зборів та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування під час дії воєнного, надзвичайного стану.
Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства» від 23.02.2024 № 3603 ІХ	Вносить зміни щодо адміністрування податків, зокрема, щодо прийняття рішень про податкові пільги місцевими органами та військовими адміністраціями, щодо порядку розгляду скарг, подання заяв про перехід на спрощену систему оподаткування.	Встановлення податкових пільг щодо плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки на територіях, щодо яких прийнято рішення про обов'язкову евакуацію населення.
Постанова Кабінету Міністрів України «Про особливості подання та розгляду податкової звітності у період дії воєнного стану» від 09.03.2022 № 221	Встановлює особливості подання та розгляду податкової звітності у період дії воєнного стану.	Подовжує строки подання податкової звітності та сплати податків, зборів та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також зупиняє проведення перевірок та застосування штрафних санкцій за несвоєчасне подання податкової звітності.
Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку зупинення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних» від 28.02.2022 №85	Затверджує Порядок зупинення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних.	Встановлює порядок зупинення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних у період дії воєнного стану.

Лист Державної податкової служби України «Щодо особливостей застосування норм податкового законодавства під час дії воєнного стану» від 02.03.2022 № 1181/6/99-00-07-03-02-15/ПК	Надає роз'яснення щодо особливостей застосування норм податкового законодавства під час дії воєнного стану.	Роз'яснює порядок застосування окремих норм податкового законодавства, зокрема щодо строків подання податкової звітності, сплати податків та застосування штрафних санкцій.
--	---	---

Умови воєнного стану створюють особливі виклики для системи оподаткування [4, с. 68]. Потрібно враховувати зміни в економічній ситуації та необхідність забезпечувати фінансування оборонних потреб. Сьогодні необхідно проводити особливі заходи контролю та моніторингу фінансових операцій. Дуже важливо забезпечити, прозорість та ефективність процесу збору податків, а також гарантувати належний захист прав платників податків [5, с. 49].

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 204. № 28. С. 250.
2. Черкасов А. М. Адміністрування податків та зборів в Україні в умовах воєнного стану: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2019. 428 с.
3. Біляєв В. В. Податкове регулювання в Україні в умовах воєнного стану: теорія та практика: монографія. Київ: Видавець Мельник Ю. С., 2020. 292 с.
4. Гурін Б. Податкове регулювання в умовах воєнного стану: теорія та практика: навч. посібник. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2018. 186 с.
5. Зінченко В. М. Податкове регулювання в умовах воєнного стану: теорія та практика: навч. посібник. Київ: Знання, 2017. 220 с.

Василина КРАСЬКО,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
Державний податковий університет

ПРОБЛЕМАТИКА ЕФЕКТИВНОГО ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПОДАТКОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Ефективна реалізація податкової політики в країні є запорукою нормального функціонування національної економіки та високим показником конкурентоспроможності України. Питання підвищення ефективності податкової системи залишалось відкритим до початку повномасштабного вторгнення, а в умовах воєнного стану – особливо потребує уваги.

Євроінтеграційні процеси активно продовжуються, а відповідно вимагають оперативного та гнучкого реагування у напрямі адаптації податкового законодавства до вимог ЄС. Однак, занадто висока динамічність податкових норм, тиск на бізнес шляхом надмірних вимог по сплаті податків та корупційні схеми у системі блокують розвиток в країні, а тим паче, не дозволяють ефективно рухатись в умовах європейської інтеграції.

До питання аналізу та проблематики розвитку податкової системи в умовах євроінтеграції звертались такі науковці як Нечипоренко А. В., Глушко А. Д., Панченко І. В., Швабій К. І., Мороз Л. О., Славкова А. А., Соколовська А. М., Галабурда А. С., Шевченко С. О. та інші.

Враховуючи, військовий стан в країні, податкова політика в країні повинна бути адаптивною, гнучкою та сприяти максимальному залученню податкових та інших платежів до бюджету без зловживання та агресивних методів впливу на бізнес та громадян. В цьому і простежується проблематика, адже поки системного та комплексного рішення не знайдено.

Податкова політика – це напрям фінансової політики, яка складає собою сукупність форм та методів щодо організації й реалізації надходження податків та інших належних зборів, платежів до державних цільових фондів [1].

Основна її мета, передбачена статтею 10 ГК України, полягає в тому, щоб забезпечити економічно обґрунтоване податкове навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів [2].

Податковою системою є сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів, які спрямовуються до бюджетів та державних цільових фондів. Ефективність податкової системи залежить від належно реалізованої податкової політики. Податкова система є основною підтримкою для національної економіки та запорукою успішного розвитку соціальної, економічної, інвестиційної та інших сфер діяльності.

На сьогодні, важливо розуміти, що податкова система не може базуватись лише на фіскальній функції – наповненню бюджетів, а й повинна передбачати розвиток сприятливих податкових відносин із бізнесом, з урахуванням тих викликів, які стоять перед українськими підприємцями в умовах військового стану.

На початку 2022 року спостерігались намагання держави підтримати бізнес, зокрема, було скасовано мита на імпорتنі товари, ПДВ та акцизи, для пального – знижено ставку ПДВ, діяла можливість сплати єдиного податку «за бажанням» для ФОПів та скасовано було сплату єдиного соціального внеску, а також було запроваджено оподаткування доходу великих компаній у розмірі 2% замість 18% та ПДВ – 20%. Однак лише декілька місяців ці зміни мали місце, поступово частина з них була скасована, податкова система була повернута на довоєнний порядок.

Головною біллю стало тотальне блокування податкових накладних протягом 2022-2023 років, необґрунтовані запити зі сторони контролюючих органів до сумлінних платників податків щодо підтвердження їх господарських операцій, повернення перевірок, що змушувало найчастіше відстоювати свої інтереси у судовому порядку. Як результат, компанії або закриваються, або ж обирають працювати «в тіні». Тобто, замість того, щоб мотивувати працювати

чисто та сумлінно, тим самим, підвищуючи рівень наповнення бюджету та виконуючи умови Угоди про асоціацію, податкова політика більш характеризується агресивним податковим навантаженням та створює прірву між вимогами держави та реальними можливостями економічного фронту.

У разі відновлення економічної активності та продовження міжнародної фінансової підтримки - очікується поступове зростання рівня доходів та економічної стабільності [3, с. 127].

Таким чином, можна виокремити основні проблеми успішної реалізації податкової політики та її позитивного впливу на податкову систему в Україні:

- неспроможність податкової системи адаптуватись до умов воєнного стану та одночасно ефективно рухатись у напрямі євроінтеграції;
- надмірне податкове навантаження на платників податків та податковий тиск з боку контролюючих органів;
- високий рівень корупції та поширена практика тінізації національної економіки;
- відсутність мотивації у бізнесу відкрито працювати та сплачувати податки, а також низький рівень податкової відповідальності.

Для досягнення балансу та відсутності конфлікту інтересів між приватним сектором та державою і забезпечення ефективного функціонування податкової системи в країні, варто звернути увагу на наступне:

- сприяння у відновленні економічної діяльності підприємств, які постраждали внаслідок війни без бюрократичної тяганини та доказування;
- підвищення та заохочення до активної підприємницької діяльності з метою створення нових робочих місць шляхом запровадження податкових пільг;
- поліпшення та спрощення адміністрування податків, в особливості ПДВ;
- коригування ставок податків відповідно до доходів платників податків;
- розробка комплексної стратегії щодо зменшення корупційних схем та боротьби із тіншовим бізнесом.

В умовах військового стану для національної економіки важливо оперативно реагувати на зміни, виявляти проблеми та усувати їх. Податкова система потребує простіших та легших підходів для підтримки та відновлення підприємницької діяльності, що сприятиме також поліпшенню інвестиційного клімату в країні та наблизатиме до рівноправного партнерства з країнами ЄС. Економічний фронт повинен стабільно працювати аби вистояв воєнний фронт, тому необхідно змінювати каральні агресивні підходи та будувати здорові відносини з представниками бізнесу, підтримуючи їх реальними та ефективними методами.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 04.04.2024).
2. Податкова політика. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/tax-policy> (дата звернення: 04.04.2024).
3. Галабурда А. С., Шевченко С. О. Податкова політика в умовах воєнного стану. Економічний вісник університету. Випуск № 54. 2022. С. 123-130.

Тамара ЛАТКОВСЬКА,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ СТАБІЛЬНОСТІ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРАВОВОЇ ПОЗИЦІЇ СУДОВОГО ОРГАНУ

Дослідження принципів податкового законодавства, на основі яких відбувається реформування податкової системи держави, є актуальним питанням сьогодення. Відомо, що відхід від визначених як наукою, так і законодавством

принципів призводить до непослідовності чи суперечливості в діях під час законодавчого забезпечення податкових реформ, ускладнюючи процес удосконалення податкової системи країни. Актуальність таких питань особливо гостро постає у воєнний час, коли необхідно докладати значних зусиль, щоб запрацювала економіка країни, яка дестабілізувалася з початком повномасштабного вторгнення росії та яка вимагає швидкої адаптації податкового законодавства до нових реалій.

Серед принципів, визначених Податковим кодексом [1], принцип стабільності податкового законодавства заслуговує на особливу увагу, так як стабільність є однією зі складових для залучення інвестицій в економіку України. Розглядаючи судову практику з даного напрямку знаходимо випадки захисту принципу стабільності податкового законодавства. Йдеться про декілька постанов Верховного Суду щодо правомірності сплати транспортного податку у 2015 р., де суд констатував порушення принципу стабільності податкового законодавства. Разом із тим є інші приклади, коли було ухвалено рішення про відступ від принципу стабільності в оподаткуванні. Мова йде про ухвалення рішення суду в 2022 році у справі № 816/687/16 [2], де Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду сформулював висновок про стабільність податкового законодавства у контексті наявних обставин, зокрема необхідність фінансування заходів з оборони. Судовою палатою з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду було констатовано, що оцінка змін у правовому режимі оподаткування на її відповідність правовій визначеності має відбуватися:

- 1) на підставі порівнювання та оцінювання обставин, внаслідок яких діяв законодавець, ухвалюючи рішення про зміну ставок податку (збору), а також
- 2) із врахуванням того, чи є цей захід постійним або тимчасовим.

Відповідний спір виник через донарахування контролюючим органом (відповідачем) газонафтовій компанії (позивачу) податкових зобов'язань та

штрафних санкцій у розмірі понад 73 млн грн з рентної плати за користування надрами для видобування природного газу за II квартал 2015 року.

Позивач покликався на те, що контролюючий орган порушив принцип стабільності в оподаткуванні. Він закріплений нормою підпункту 4.1.9 п. 4.1 ст. 4 ПК України. Зокрема, було застосовано ставку рентної плати, яка була запроваджена (збільшена) законом, прийнятим менш ніж за 6 місяців до початку нового бюджетного року (2015 року).

Заперечуючи проти позову, відповідач посилався на правомірність податкових повідомлень-рішень про визначення позивачеві сум грошових зобов'язань з рентної плати, прийнятих у межах повноважень та у спосіб, визначений законом.

Не дивлячись на те, що суди першої та апеляційної інстанцій задовольнили позов, позиція Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду була такою, що судова палата з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів за результатами касаційного перегляду справи за касаційною скаргою відповідача скасувала судові рішення судів попередніх інстанцій та відмовила в задоволенні позову.

Щодо наявності легітимної мети відступу Верховної Ради України від принципу стабільності в оподаткуванні судова палата зважала на те, що цей принцип був застосований у балансі з принципами загальності оподаткування, фіскальної достатності та соціальної справедливості.

Перед тим як дійти такого висновку, суд порівняв наслідки підвищення ставок рентної плати за користування надрами для відповідних суб'єктів господарювання, зокрема для позивача. Тобто чи співмірне додаткове податкове навантаження як чинник, що призводить до зменшення активів із фіскальним та соціальним ефектом, на досягнення якого це було спрямовано, зокрема, з ефектом від реального забезпечення виконання функцій держави збалансування бюджету, забезпечення видатків на оборону, соціального захисту населення в складних економічних умовах фактичної військової агресії тощо.

Зроблене порівняння свідчило на користь висновку, що підвищення ставок рентної плати не порушило норми Конституції України. Воно було пропорційним у відповідній ситуації щодо втручання держави у право власності платників податків, для яких був установлений обов'язок сплатити до бюджету додаткові кошти, а також забезпечило баланс між публічними та приватними інтересами. Про вимушеність такого заходу з боку держави свідчила і така обставина, як зменшення ставки рентної плати з 1 січня 2016 року до рівня, який був до 3 серпня 2014 року.

Таким чином, судова палата відмітила що визначені в Податковому кодексі принципи законодавства відображають співвідношення, взаємозв'язок елементів податкової системи (податків і зборів) і що під принципами податкової системи розуміється вся їх сукупність, що регулюють оподаткування.

Вважаємо, що принцип стабільності є вкрай важливим, оскільки такий принцип разом із визначеністю утворюють фундамент, необхідний для розробки та запровадження якісної податкової системи. Виступаючи ключовими еталонами, за якими населення має змогу оцінити ефективність податкової політики та відчутти підтримку держави, важливі елементи правового механізму податків не можуть залишатися постійно незмінними, оскільки досить часто цього вимагають певні зміни, але встановлення конкретних часових проміжків, під час яких такі зміни не можуть бути допущені, надає впевненість платникам податків щодо неможливості використання владного становища державних органів та зловживання владою. Щоб Україні вистояти та продовжити розвиток потрібна не тільки благодійна допомога, а що більш важливо – інвестиції. Інвестицій у те, щоб сьогодні вистояти, завтра відновитися, а післязавтра продовжити розвиток [3]. Податкова система повинна стимулювати розвиток інвестиційної діяльності, що потребує удосконалення стратегії податкової політики держави та дотримання принципу стабільності податкового законодавства.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України. Прийнятий 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Постанова Верховного Суду від 19 квітня 2022 року у справі № 816/687/16 (адміністративне провадження № К/9901/33796/20). URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat/palata_19_04_01_2022_816_687_16
3. Андрій Пишний, голова Національного банку України. 28.12.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3642211-andrij-pisnij-golova-nacionalnogo-banku-ukraini.html>

Павло ЛАТКОВСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри адміністративного і фінансового права,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ТРИВАЛОЇ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Повномасштабна затяжна війна росії проти України, терористичні атаки на енергетичну інфраструктуру несуть загрозу фінансовій стабільності країни. В складний для країни час сформований державний бюджет пріоритетом визначає видатки на армію та соціальну підтримку. За підсумками 2022 року падіння ВВП України оцінюється у 30,4%, що є найгіршим показником за всю історію незалежності країни.

Україні для перемоги у війні потрібна не тільки зовнішня військова підтримка, а й фінансова допомога. Тож, зростаюча міжнародна підтримка України, а країна отримала фінансову допомогу від міжнародних організацій, ЄС та урядів іноземних країн обсягом більше 542 млрд грн., створює надійну опору для фінансування потреб держави, завдяки чому центральний банк зберігає свою

активну присутність на валютному ринку. Міжнародні фінансові організації стали ще одним вагомим джерелом фінансування державного бюджету. Міжнародний валютний фонд надав кредит на \$2,69 млрд, які надійшли в Україну на початку вторгнення. Світовий банк надав \$1,38 млрд «власних» кредитних коштів, а Європейський інвестиційний банк – \$1,72 млрд. [1].

Міжнародна фінансова допомога відіграла виняткову роль у фінансовій стабільності країни в умовах зростання видатків. Набуття Україною у найважчі перші місяці війни офіційного статусу кандидата у члени ЄС стало вагомим підґрунтям для низки важливих подальших домовленостей, підтримавши нашу країну в умовах війни.

Як відомо, бюджетна політика розвинутих країн спрямована на підтримання щорічної збалансованості бюджету, тож для забезпечення функціонування державних органів, соціального захисту населення необхідно проводити збалансовану бюджетну політику, яка буде поєднувати поміркованість фіскального навантаження підприємництва з належним фінансуванням державних функцій в оборонній, соціальній сферах та забезпечення відбудови країни.

Міністерство фінансів сьогодні планує відновити середньострокове бюджетне планування. Тож, цього року планується додати до проєкту бюджету на 2024 рік трирічний прогноз основних бюджетних показників із підготовкою Бюджетної декларації на 2025-2027 роки, що міститиме цілі державної політики з показниками їх досягнення, пріоритети відновлення та відповідний розподіл ресурсів.

Бюджетне планування на середньострокову перспективу вже багато років успішно застосовується в більшості розвинених країн світу. Середньостроковий бюджетний план сприяє досягненню вищого рівня стабільності і передбачуваності економічної ситуації в країні. Окрім виконання стабілізаційної функції, середньострокове планування є інструментом розв'язання таких важливих проблем, як: 1) підвищення ефективності бюджетного процесу та фінансової дисципліни; 2) посилення прозорості та ефективності витрачання

бюджетних коштів; 3) сприяння розвитку інноваційного потенціалу та інвестиційної привабливості країни.

Перевагою середньострокового бюджетного планування є те, що таке планування базується на чітко сформульованих цілях і пріоритетах бюджетної політики; дає оцінку відповідності поточної політики та її майбутнього впровадження фіскальній стратегії держави; покращує ефективність розподілу державних ресурсів, підвищуючи прозорість і підзвітність у бюджетному процесі й забезпечуючи механізм систематичного перегляду бюджетних зобов'язань і пріоритетів витрачання бюджетних коштів.

Однак, не дивлячись на такі переваги середньострокового бюджетного планування, виникає питання: чи можливе бюджетне планування у такий важкий для країни час коли йде війна, коли в пріоритеті стоять питання щодо потреб на оборону країни та масштабного її відновлення? Розуміючи відкритість бюджету як на місцевому, так і на державному рівні, що є ключовою умовою функціонування демократичного суспільства [2, с. 764], вважаємо реальним в умовах війни здійснювати бюджетне планування при підготовці бюджету на один рік.

Глибока економічна та фінансова криза, спричинена повномасштабною війною, матиме значні негативні та довгострокові наслідки для фінансового сектора України. Давати прогнози про те, що буде з ВВП, цінами та тарифами, валютним курсом, сьогодні надзвичайно важко, розуміючи те, що головним чинником всіх процесів в Україні – політичних, економічних, соціальних – є динаміка та масштаби військового спротиву України російській агресії, а головний чинник економічного майбутнього країни сьогодні визначається на фронті.

Тож, важливим має стати проведення антикорупційної політики, організація роботи із запобігання та виявлення корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування. Особливого значення в умовах воєнного стану набувають питання зміни пріоритетних напрямів бюджетної політики з метою збільшення фінансування оборони країни, соціального захисту населення,

залучення міжнародної підтримки. Країна потребує колосальних коштів на військову допомогу, на відновлення і відбудову, тому дуже важливо не тільки отримати кошти для покриття бюджетного дефіциту, а й тому, щоб досягти стратегічну мету стати частиною Європейського Союзу. А для цього нам, в першу чергу, необхідно побороти корупцію, зробити судову систему посправжньому незалежною та професійною, привести законодавчу базу відповідно до європейських нормативів та стандартів. Окрім антикорупційних реформ необхідно зробити ефективною та прозорою роботу державного сектору, покращити роботу державних органів.

При цьому важливим моментом на етапі проведення реформ та отримання західної фінансової підтримки є ефективність витрачання міжнародних грошей. Іншими словами, наші партнери мають бути впевненими, що надані кошти витрачаються максимально ефективно. Для цього Світовий банк та Держказначейство США отримали доступ до інформації про витрати українського бюджету, оцінюючи реальні потреби нашої держави, дефіцит бюджету та як використовуються надані кошти. Необхідно пам'ятати, що наша головна мета – перемога, обов'язок кожного – захистити свою країну від агресора.

Список використаних джерел

1. Садовничий В. Воєнний бюджет. Чи вистачить Україні західної допомоги в 2023 році. URL: <https://finclub.net/ua/analytics/voiennyi-biudzheth-chy-vystachyt-ukraini-zakhidnoi-dopomohy-v-2023-rotsi.html>

2. Латковський П. Вплив діджиталізації на прозорість бюджетної політики. Адміністративістика в умовах цифровізації: теорія, правове регулювання, практика : монографія / авт. колектив: С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова, Т.А. Латковська та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 755-799. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/21108>

Марія МАРКІНА,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
старша викладачка кафедри регіоналістики і туризму,
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТАЛОГО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Впродовж останніх чотирьох років в Україні відбувається впевнене та швидке зростання ролі просторового планування як ефективного інструменту забезпечення врахування інтересів усіх стейкхолдерів при плануванні територій на визначених територіальних рівнях: державному, регіональному та місцевому. Початковою точкою процесу активізації та зміцнення позицій просторового планування саме на місцевому рівні стало ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» (№711-IX) [1]. Так, положення згаданого закону регламентують питання управління у сфері містобудівних та земельних відносин, а також дозволяють враховувати особливості розвитку та функціонування територіальних громад, як місцевого рівня адміністративно-територіального устрою. Зважаючи на зміну фокусу уваги у питаннях просторового планування в Україні, вкрай актуальним питанням постає результативне публічне управління у сфері просторового планування на місцевому рівні.

Законом України №711-IX були внесені зміни до ряду законодавчих та нормативно-правових актів. Так, відбулися суттєві зміни у ієрархічній структурі та видах містобудівної документації. Відповідно до частини першої статті 16 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [2], планування територій на місцевому рівні здійснюється шляхом розроблення та затвердження комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад, генеральних планів населених пунктів і детальних планів території, їх оновлення та внесення змін до них.

Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади (далі – комплексний план) як нововведений вид містобудівної документації являє собою одночасно містобудівну документацію на місцевому рівні та документацію із землеустрою, що визначає планувальну організацію, функціональне призначення території, основні принципи і напрями формування єдиної системи громадського обслуговування населення, дорожньої мережі, інженерно-транспортної інфраструктури, інженерної підготовки і благоустрою, цивільного захисту території та населення від небезпечних природних і техногенних процесів, охорони земель та інших компонентів навколишнього природного середовища, формування екомережі, охорони і збереження культурної спадщини та традиційного характеру середовища населених пунктів, а також послідовність реалізації рішень, у тому числі етапність освоєння території [2].

Розроблення комплексного плану передбачено для усіх громад держави, до складу яких входить більш, ніж один населений пункт. Зважаючи на прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель», сільським, селищним, міським радам до 1 січня 2025 року необхідно забезпечити внесення до Державного земельного кадастру відомостей, зокрема, про функціональні зони територій, визначені у містобудівній документації на місцевому рівні. До 1 січня 2025 року внесення змін до містобудівної документації на місцевому рівні допускається без урахування вимог Закону №711-IX щодо її складу та змісту, проте, починаючи із 2025 року, внесення змін до такої документації допускається за умови приведення її у відповідність до вимог Закону.

Зважаючи на такі зміни та нові потреби для територіальних громад, постає вкрай критичним питання сталого фінансового забезпечення просторового планування на місцевому рівні, що є складовою економічного механізму публічного управління у сфері просторового планування.

Згідно з даними Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України станом на листопад 2023 року, 345 територіальних

громад перебували у процесі розроблення комплексного плану [3]. Цей показник у відсотковому еквіваленті дорівнює 23,49% від загальної кількості територіальних громад. Одним із основних стримуючих факторів щодо початку розроблення комплексних планів, можемо вважати недостатнє фінансування цих робіт.

Попри те, що у Законі України №711-ІХ передбачена щорічна субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій громад, зважаючи на дію воєнного стану в Україні, наразі її виділення залишається ускладненим.

Перспективами щодо планування та впровадження сталого фінансування для забезпечення просторового планування на місцевому рівні є поновлення можливості отримати субвенцію на розроблення дороговартісної документації, раціональне планування місцевих бюджетів із попереднім визначенням календарного графіку виконання робіт по розробленню комплексного плану, участь громад у проектах міжнародної технічної та донорської допомоги.

У зв'язку із викликами та можливостями, диктованими часом та суттєвими змінами до законодавства України, територіальні громади мають комплексно та стратегічно підходити до планування своїх територій. Саме комплексний план є документацією, що дозволяє цілісно планувати розвиток територіальної громади. Варто зауважити, що порядок розроблення комплексного плану дозволяє застосовувати інтегрований підхід, а також принципи неформального для України проектування, що діють, як норми світової практики. Важливими аспектами та необхідністю розроблення комплексного плану слід зазначити і те, що з 1 січня 2025 року визначення функціонального призначення територій зможе відбуватися лише за комплексним планом, унеможливаючи розроблення іншої містобудівної документації місцевого рівня, що на даний час діє в Україні (не враховуючи вже затверджену до того часу документацію, відомості із якої будуть внесені до Державного земельного кадастру).

Отож, для забезпечення можливостей територіального розвитку, необхідно провадити результативне публічне управління у сфері просторового планування

та напрацьовувати цілісний і ефективний економічний механізм для сталого фінансового забезпечення просторового планування на місцевому рівні. У дослідженні економічного механізму публічного управління у сфері просторового планування і будуть полягати подальші наукові дослідження автора.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель: Закон України, документ 711-IX: офіційний текст. Київ, Верховна Рада України, Редакція від 27.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text> (дата звернення 10.04.2024р.)

2. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України, документ 3038-VI: офіційний текст. Київ, Верховна Рада України, Редакція від 24.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення 10.04.2024р.)

3. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України: Матеріали робочої групи «Команда підтримки громад» від 30 Квітня 2024р. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35597.html> (дата звернення 30.04.2024р.)

Тетяна МАЦЕЛИК,
доктор юридичних наук, професор,
Державний податковий університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ПИТАНЬ КОНТРОЛЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У загальній системі державного фінансового контролю особливої уваги заслуговує контроль, що здійснюється контролюючими органами у сфері оподаткування, саме він застосовується на стадії акумуляцію грошових ресурсів публічних фондів коштів та визначається як система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування,

повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [1].

За час військового стану в податковому законодавстві було здійснено чимало змін, зокрема 28 змін за 2022 рік, 20 за 2023 та 1 за січень 2024 року, з них зміни, що стосувалися здійснення заходів податкового контролю близько восьми.

В грудні 2023 року Уряд схвалив Національну стратегію доходів до 2030 року, головна мета якої охоплює важливі напрями, які включають посилення фіскальної спроможності України, адаптацію податкового та митного законодавства до стандартів ЄС, а також створення стимулів для післявоєнного відновлення та економічного зростання. Невід’ємною складовою частиною якої є розділ 4.2.2(b) «Удосконалення процесів організації та проведення документальних і фактичних перевірок». Індикаторами виконання зазначеного розділу визначено: розробку програмного забезпечення щодо цифровізації формування матеріалів фактичних перевірок; розробку, тестування та впровадження ІТ-рішення для обробки даних стандартного аудиторського файлу (SAF-T UA) тощо [2].

Під час реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142, залишилося невиконаним завдання щодо впровадження електронних податкових перевірок (е-аудит) [3].

Отже, актуальність обраної теми зумовлена, з одного боку, потребою вдосконалення правового регулювання інституту податкового контролю, а з іншого – запровадженням цифровізації здійснення заходів податкового контролю, знеособлення контрольних процедур.

З початку військового стану було застосовано мораторій на окремі заходи фінансового контролю у сфері оподаткування, тимчасово звільнялися від оподаткування податком на додану вартість окремі операції, трансформувалися

умови нарахування та сплати податків на нерухомість, продовжувались строки подання податкової звітності тощо. Особливої трансформації зазнали і правила проведення податкових перевірок.

08 грудня 2023 року набрав чинності Закон України від 09 листопада 2023 року № 3453-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо скасування мораторію на проведення податкових перевірок» [4], однак варто зазначити, що окремі види податкових перевірок лише декларативно були відстрочені до завершення військового стану.

Варто відмітити, що податковий контроль здійснюється шляхом: ведення обліку платників податків; інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів; перевірок та звірок відповідно до вимог Податкового кодексу, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин; моніторингу контрольованих операцій та опитування посадових, уповноважених осіб та/або працівників платника податків відповідно до Податкового кодексу, а також обліку та моніторингу діяльності фінансових агентів [1].

З початку повномасштабного вторгнення Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» 3 березня 2022 року № 2118-IX було визначено, що податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються [5]. Тобто, з усіх різновидів податкового контролю законодавець акцентував увагу саме на перевірках.

Такий стан правового регулювання податкових перевірок залишався недовго і вже 15 березня 2022 року Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» № 2120-IX стаття 69.2. була скоригована відповідними виключеннями. Так, фактично, були відновлені камеральні перевірки декларацій або уточнюючих розрахунків (у разі їх подання), до яких

подано заяву про повернення суми бюджетного відшкодування, показники яких сформовані на підставі податкових накладних та/або розрахунків коригування, складених та зареєстрованих в Єдиному реєстрі податкових накладних, та/або митних декларацій, за виключенням окремих підакцизних товарів, а саме: спирту етилового та інших спиртових дистилатів, алкогольних напоїв, пива, тютюнових виробів, тютюнових та промислових замінників тютюну, сигарет та цигарок, сигарил; рідини, що використовуються в електронних сигаретах [6].

Зазначений закон відновив також фактичні перевірки та відповідальність у разі виявлення порушень [6].

В березні був прийнятий ще один Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 24 березня 2022 року № 2142-ІХ, яким було відновлено камеральні перевірки податкових декларацій платників єдиного податку четвертої групи.

Крім того були внесені зміни в Митний кодекс України, які тимчасово, на період до припинення чи скасування воєнного, надзвичайного стану на території України зупиняють документальні перевірки дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, у тому числі щодо своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів, які розпочаті та встановлюють мораторій на перспективні [7].

Разом з тим законодавець продовжував активні зміни податкового законодавства, і вже 1 квітня 2022 року платники податків їх отримали. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» № 2173-ІХ" на податкові органи тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану в Україні, було покладено функцію державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення відповідно до Закону України «Про ціни і ціноутворення» [8]. Зазначені зміни зумовили розширення сфери проведення фактичних перевірок.

Законодавець встановив, що податкові органи здійснюють контроль за дотриманням платниками податків вимог законодавства щодо встановлених державою фіксованих цін, граничних цін та граничних рівнів торговельної надбавки (націнки) шляхом проведення фактичних перевірок [8].

Нові зміни, які стосувались проведення податкових перевірок відбулися 12 травня 2022 року, з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану № 2260-IX [9].

Фактично право на проведення перевірок контролюючими органами у сфері оподаткування суттєво розширювалось, так крім проведення камеральних перевірок та фактичних перевірок було внесено пункт про право на проведення документальних позапланових перевірок, що проводяться на звернення платника податків або з інших визначених підстав.

В зазначеному акті законодавець вперше використав категорію «безпечно». Так було визначено, що документальні позапланові перевірки під час дії воєнного стану проводяться за наявності під час проведення перевірок безпечного:

А) доступу, допуску до територій, приміщень та іншого майна, що використовуються для провадження господарської діяльності та/або є об'єктами оподаткування, або використовуються для отримання доходів (прибутку), або пов'язані з іншими об'єктами оподаткування такими платниками податків;

Б) доступу, допуску до документів, довідок про фінансово-господарську діяльність, отримані доходи, видатки платників податків та іншої інформації, пов'язаної з обчисленням та сплатою податків, зборів, платежів, про дотримання вимог законодавства, здійснення контролю за яким покладено на контролюючі органи, а також фінансової і статистичної звітності у порядку та на підставах, визначених законом;

В) проведення інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки [9].

Як зазначає Г. Катамадзе перевірки під час дії воєнного стану проводяться за наявності безпечного доступу, допуску до територій, приміщень та іншого майна, що використовуються для провадження господарської діяльності. Однак не має чіткого визначення, що таке «безпечний доступ та допуск» та хто буде відповідальним у кожному окремому випадку за розробку інструкції дій працівників у разі загрози та організацію швидкої евакуації людей. Хто перевірятиме приміщення та умови перевірки на предмет наявності сигналу оповіщення загрози, бомбосховища, які мають бути укомплектовані питною та технічною водою, продуктами харчування тривалого зберігання, засобами надання першої медичної допомоги аптечками, засобами гігієни та індивідуального захисту тощо [10].

У випадку виявлення порушень законодавства за результатами проведення перевірок до платників податків застосовується відповідальність згідно з Податковим законодавством, при цьому мораторій щодо відповідальності встановлений КМУ не застосовується.

У 2023 році змін до Податкового кодексу України, що стосувалися податкового контролю було відносно небагато, а саме Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» від 30.06.2023 № 3219-IX було доповнено та деталізовано окремі пункти статті 69, що стосувалися дій контролюючих органів у випадку виникнення обставин що унеможливають проведення заходів податкового контролю.

Ну, і, відповідно, в листопаді 2023 року були прийняті зміни які остаточно скасували мораторій на проведення податкових перевірок [4].

У результаті дослідження трансформації нормативно-правового забезпечення державного фінансового контролю у сфері оподаткування за період військового стану було встановлено, що,

по-перше, законодавець акцентував увагу на одному з різновидів податкового контролю, а саме податкових перевірок;

по-друге, протягом двох років з початку воєнного стану до Податкового кодексу України було внесено біля восьми змін, що стосувалися податкових перевірок;

по-третє повне обмеження щодо права проводити податкові перевірки діяло протягом дванадцяти днів; за 2022 рік було відновлено право контролюючих органів проводити камеральні, документальні позапланові та фактичні перевірки з певними умовами; по-четверте, вперше встановлені умови безпеки проведення фактичних перевірок, разом з тим поза увагою законодавця залишились питання цифровізації формування матеріалів фактичних перевірок та здійснення електронних податкових перевірок. Аналіз Національної стратегії доходів до 2030 року свідчить, що на сучасному етапі потребують вирішення проблеми реформування системи контролюючих органів у сфері оподаткування, податкової системи, вдосконалення методів податкового контролю з метою підвищення його ефективності.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112
2. Національна стратегія доходів до 2030 року, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
3. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text>
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо скасування мораторію на проведення податкових перевірок: Закон України від 09 листопада 2023 року № 3453-IX // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3453-20#Text>

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Законом України від 3 березня 2022 року № 2118-IX // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20?find=1&text=%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%80#w1_1

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Законом України від 15 березня 2022 року № 2120-IX // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20?find=1&text=%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%80#w1_1

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2142-IX // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20?find=1&text=%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%80#w1_6

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 01 квітня 2022 № 2173-IX// Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20?find=1&text=%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%80#w1_1

9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та

єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 12 травня 2022 № 2260-IX // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20?find=1&text=%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%80#w1_1

10. Катамадзе Г. Відміна податкових пільг під час війни: як наповнити бюджет і не нашкодити бізнесу <https://appu.org.ua/main-news/vidmina-podatkovih-pilg-pid-chas-vijni-yak-napovnitibyudzhet-i-ne-nashkoditi-biznesu/>

Світлана НІЦИМНА,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права і процесу,
Академія Державної пенітенціарної служби

ДЕРЖАВНИЙ ЗОВНІШНІЙ БОРГ УКРАЇНИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЗАПОЗИЧЕНЬ КРАЇНИ

Інститут державних і місцевих запозичень – це врегульовані правовими нормами відносини, що виникають при запозиченні коштів від резидентів – фізичних і юридичних осіб, а також від інших держав та фінансових організацій на умовах добровільності, строковості, повернення та відплатності [1, с.307].

Державними запозиченнями є операції, пов’язані з отриманням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету та здійснюються в межах, визначених законом про Державний бюджет України.

Закономірним наслідком застосування зовнішнього державного запозичення є зовнішній державний борг. Зовнішні запозичення набувають статусу державного боргу та виступають індикатором фінансового стану країни й показником її конкурентоспроможності.

Національним законодавством України визначення державного боргу закріплено в ст. 2 Бюджетного кодексу України, а саме: державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [2]. Змістом державного боргу є публічні відносини щодо випуску, обслуговування, погашення та визнання боргових зобов'язань уряду у формі державних цінних паперів, в інших формах урядових бюджетних запозичень; боргових зобов'язань, що виникають у результаті порушень бюджетного регулювання, а також інших зобов'язань, взятих на себе державою відповідно до чинного законодавства та міжнародних договорів.

Теорія науки фінансового права розглядає державний борг як сукупність двох складових елементів: зовнішнього та внутрішнього. Зовнішній державний борг трактується як сума заборгованості держави перед іншим країнам, міжнародним організаціям, іноземними банками тощо. Натомість, внутрішній державний борг формується шляхом залучення державою тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб країни під гарантію їх повернення та відплатності.

Зовнішній державний борг включається до валового зовнішнього боргу, який складається безпосередньо із загального обсягу заборгованості за всіма існуючими зобов'язаннями, що мають сплачені боржниками, та які є зобов'язаннями, тобто це не загальна заборгованість держави за зовнішніми запозиченнями та відсотками за ними.

Крім цього, до структури державного зовнішнього боргу також включається гарантований державою борг, який виникає внаслідок прийнятих на себе державою гарантій за зобов'язаннями третіх осіб.

Основними цілями, на які спрямовуються запозичення є:

- позики на фінансування державного бюджету та погашення зовнішнього державного боргу;
- позики на підтримку національної валюти;

- позики на фінансування інвестиційних та інституціональних проектів національної ваги;
- гарантії іноземним контрагентам щодо виконання контрактних зобов'язань у зв'язку з некомерційними ризиками;
- державні гарантії, що надаються Кабінетом Міністрів України для кредитування проектів, фінансування яких передбачено державним бюджетом України [1, с. 309].

Станом на 31 грудня 2022 зовнішній державний та гарантований державою борг України становив 54,1% від валового зовнішнього боргу країни [3].

Держава, маючи зовнішню заборгованість, зобов'язана забезпечувати облік таких боргів та здійснювати контроль за використанням даних коштів та вчасного погашення боргів, що виникають. Відповідно до цього, функцію управління державним боргом виконує спеціально створений центральний орган виконавчої влади – Боргове агенство України, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Уповноваженою особою на здійснення зовнішніх запозичень від імені держави виступає голова Боргового агенства України.

Модель управління державним боргом через окремий орган (агентство) успішно функціонує в таких розвинених країнах Європейського Союзу як, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Німеччина, Швеція та інших [4].

Основними завданнями Боргового агенства є:

- 1) реалізація державної бюджетної політики у сфері управління державним боргом та гарантованим державою боргом;
- 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо формування державної бюджетної політики у сфері управління державним боргом та гарантованим державою боргом [5].

Безпосередній контроль за управлінням державним боргом та гарантованим державою боргом, здійснює Міністерство фінансів України, яке здійснює систематичне проведення аналізу результатів та ефективності такого управління.

Контрольні функції також виконує Рахункова палата, яка періодично, не менше одного разу на три роки, здійснює державний зовнішній контроль (аудит).

Щорічно Боргове агенство України складає звіт про результати управління державним боргом та гарантованим державою боргом з обов'язковим оприлюдненням його на офіційному сайті до 1 квітня року, наступного за звітним.

Бюджетним кодексом України закріплено норму, що встановлює максимальний розмір державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду, що не може, як правило, перевищувати 60 відсотків річного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України [2]. Одночасно маємо наголосити на тому, що 2023 рік ця норма законодавства зупинена, зважаючи на об'єктивні обставини, в яких зараз перебуває наша держава.

Станом на 28 лютого 2023 року сукупний зовнішній державний борг України складає 2 738 271,4 млн. грн. Відповідно, у відсотковому відношенні, зовнішній державний борг складає 57,8% (2 450 454, 1 млн. грн., а гарантований державою зовнішній борг – 6,8% (287 817 млн. грн.) [3]. На жаль, зовнішній державний борг випереджає валютні резерви України, і на 28 лютого 2023 він компенсувався ними лише на 38,6% [3].

Такий стан справ, насправді, є досить тривожним. Але він зумовлений об'єктивними обставинами та буде подоланий якнайшвидше з настанням сприятливих для цього умов зовнішньої політики.

Список використаних джерел

1. Воронова Л.К. Фінансове право України : Підручник. Київ : Прецедент; Моя книга, 2006. 384 с.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р.№ 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 25.03.2023 р.)

3. Зведені статистичні дані Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/foreign/> (дата звернення 25.03.2023 р.)

4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/upravlinnia_derzhavnim_borgom_vikhodit_na_iakisno_novii_riven-2037 (дата звернення 25.03.2023 р.)

5. Про утворення Агентства з управління державним боргом України: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.03.2023 р.)

Андрій НОВИЦЬКИЙ,

доктор юридичних наук, професор,
заступник директора ДНДІ МВС

Наталія НОВИЦЬКА,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу,
Державний податковий університет

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН: ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розвиток науки та техніки, розвиток новітніх технологій призвів до швидких динамічних змін в сучасному суспільстві. Одним із показників такого розвитку стала інформатизація суспільних відносин, яка перейшла на новий рівень свого існування та отримала сучасну назву – діджиталізація. Зазначені процеси не минули і сферу податкових правовідносин. В Україні, свого часу, саме інформатизація податкових правовідносин стала провідною в інноваційних процесах переходу до більш сучасних цифрових технологій спілкування між платниками податків та податковою сервісною службою. Як зазначають науковці, важливим завданням сьогодення є внесення корінних змін у підходи до адміністрування податків. Це передбачає створення більш гнучкої і стимулюючої системи, спрямованої на розвиток бізнесу та підтримку економічної активності платників податків[3].

На сьогодні податкова служба в Україні це перш за все сервісна служба з надання адміністративних послуг в сфері оподаткування. Цифровізація цих відносин дає цілий ряд перспектив щодо підвищення якості надання таких послуг, пришвидшення надання таких послуг, уникнення корупційної складової, автоматизації підготовки необхідної інформації та відповідей що позитивно впливає на ефективність роботи податкових органів.

Процеси діджиталізації податкових правовідносин пов'язують із багатьма факторами серед яких необхідно визначити наступні:

- по перше, процес переходу до електронного формату обміну інформацією між податковими органами та платниками податків. В окремих випадках передбачено добровільний спосіб взаємозв'язку між суб'єктами податкових правовідносин, тобто електронні запити формуються за бажанням на рівні із традиційними (паперовими), так і такі які мають імперативну форму – тобто нормативно закріплений порядок виключності обігу інформації тільки в електронному вигляді;

- по друге, приймання та надання податкової звітності податковими органами та платниками податків. Ряд обов'язкової податкової інформації подається виключно в електронній формі (наприклад податкові накладні);

- по третє, все більше платників податків у своїй діяльності використовують програмні засоби ведення податкового обліку, завдяки чому підвищується ефективність роботи завдяки автоматизації процесів обліку, нарахування та формування податкових звітних документів, мінімізується людський фактор щодо помилок, тощо;

- по четверте, впровадження сучасних інформаційних систем податкового обліку та податкового звітування пов'язані із особливостями ідентифікації осіб, на які покладено обов'язок надання достовірних даних, відповідно постійно розвиваються електронний документообіг та цифровий підпис. При цьому використання зазначених програмних засобів спрощується а надійність їх захисту покращується;

- по п'яте, зменшення паперового обігу податкових документів зменшує і ризик несанкціонованого витоку інформації. Із розвитком діджиталізації податкових правовідносин покращується фізичний захист персональних даних всіх суб'єктів податкових правовідносин;

- по шосте, враховуючи статус податкових органів як спеціально уповноважених органів публічної влади, що надають адміністративні послуги у сфері податкових правовідносин, діджиталізація дає змогу вільного доступу до відкритої податкової інформації всім зацікавленим особам, що забезпечує відкритість влади у демократичному суспільстві.

Прикладом ефективного застосування елементів діджиталізації в податкових правовідносинах може слугувати система «Електронний кабінет платника податків», яка стала ефективним інструментом податкових правовідносин. Завдяки зазначеному електронному сервісу для платників податків значно спрощено процедуру подання податкової звітності. Подати податкову звітність можна через електронну платформу, що значно економить час, фінансові затрати, дає можливість уникнення математичних помилок при заповненні податкової звітності та має ще ряд переваг. Завдяки даному електронному сервісу платник податків в будь-який зручний для нього час може ознайомитися із станом своїх податкових розрахунків (нарахування, сплата та боргові зобов'язання по сплаті податків). Завдяки даному сервісу платники податків можуть отримати інформацію щодо нововведень в податкове законодавство, отримати додаткову методичну інформацію про порядок роботи із податковими документами, отримати додаткову роз'яснювальну інформацію.

Крім того, «Електронний кабінет платника податків» виступає і в якості щоденника та повідомляє платника про наближення термінів у податкових правовідносинах або надсилає важливі повідомлення у зазначеній сфері.

Окремої уваги в загальній системі діджиталізації податкових правовідносин заслуговує питання електронного аудиту. Податковим кодексом України[1] регламентовано підстави (ст. 200 ПК України) та порядок (ст. 201 ПК України) проведення електронного аудиту. Особливістю застосування

електронного аудиту є використання спеціального програмного забезпечення для автоматизованого аналізу великих баз даних, співставлення їх із податковою звітністю платника податків. Електронний аудит це один із ефективних інструментів аналітичної роботи податкової служби. І саме аналітична робота із великими базами даних, висновки щодо можливих ризиків у податковій сфері повинні стати основою при формуванні плану контрольної перевіркової роботи податкових органів.

Як зазначає Л. Марченко, окреслюючи вектори діджиталізації функціонування податкових органів України, варто наголосити на необхідності збільшення інвестицій у новітні цифрові інформаційні технології, зокрема таких, що сприяють підвищенню ефективності та автоматизації процесів комунікації платників з податковими органами та запобігання й протидії податковим правопорушенням [2]. Впровадження нових технологій, належне переобладнання та розробка нових програмних продуктів – це значні фінансові затрати. Проте тільки постійна робота та відповідні затрати допоможуть на належному рівні здійснювати взаємодію між державною інституцією та платниками податків. Діджиталізація податкових правовідносин це потужний крок вперед задля забезпечення ефективної роботи податкових органів, що в кінцевому повинно призвести до позитивного іміджу служби як сервісного адміністративного органу, діяльність якого направлена на забезпечення та допомогу платникам податків щодо виконання ними конституційного обов'язку – сплати податків.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8462>
2. Марченко Л. Діджиталізація системи податкового адміністрування в Україні з урахуванням досвіду розвинених країн світу. Економічний аналіз. 2022. Том 32. № 4. С. 127-134.

3. Коломоєць Т.О., Титаренко М.В, Колпаков В.К. Окремі питання щодо нових підходів до організації податкового адміністрування як галузевого напрямку публічного адміністрування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2 . С. 714-717. ULR: http://www.lsej.org.ua/2_2023/172.pdf

Віктор ОМЕЛЬЧУК,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
Державний податковий університет

УМОВИ ВИКОНАННЯ ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

З часів зародження римського права було сформовано поняття зобов'язання (*obligatio*). Зобов'язання у римському праві - це правовий зв'язок двох осіб – кредитора (*creditor*) і боржника (*debitor*), в силу якого кредитор має право вимагати, а боржник зобов'язаний щось зробити, дати, надати кредиторіві, утриматись від вчинення певних дій.

У римському праві зобов'язання розглядалось як суб'єктивна юридична ситуація, заснована на особистому зв'язку між конкретними суб'єктами цивільного права (сторонами), яка полягає у формальній можливості для однієї з них (Кредитора) вимагати від (Боржника) визначеної поведінки (надання) на свою користь.

Положення римського право про зобов'язання знайшли свої відображення у сучасному законодавстві України, а саме у цивільному кодексі України.

Так, у статті 509 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) вказано, що зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися

від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Мета написання наукових роботи є порівняльний аналіз застосування цивільного законодавства у адміністративному судочинстві України з врахуванням статті 625 Цивільного кодексу України щодо стягнення деліктних зобов'язань з органів податкової служби України.

Верховний Суд 01 квітня 2024 року відкрив справу № 320/12137/20, за касаційною скаргою Головного управління ДПС у Київській області на рішення Київського окружного адміністративного суду від 29 вересня 2023 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 12 березня 2024 року у справі №320/12137/20 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "РГК" до Головного управління ДПС у Київській області, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідача - Головне управління Державної казначейської служби України у Київській області, про стягнення коштів.

Відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Податковий кодекс України є спеціальним нормативно-правовим актом, який встановлює окремі правила та положення для регулювання відносин оподаткування, які є публічно-правовими.

Відповідно до статті 1 ЦК України цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

До майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом.

Пунктом 200.1 статті 200 ПК України встановлено, що сума податку, що підлягає сплаті (перерахуванню) до Державного бюджету України або бюджетному відшкодуванню, визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту такого звітного (податкового) періоду.

Пунктом 200.23 статті 200 ПК України передбачено, що суми податку, не відшкодовані платникам протягом визначеного цією статтею строку, вважаються заборгованістю бюджету з відшкодування податку на додану вартість. На суму такої заборгованості *нараховується пеня на рівні 120 відсотків облікової ставки Національного банку України, встановленої на момент виникнення пені, протягом строку її дії, включаючи день погашення.*

Отже, у разі виконання платником податку, який має право на отримання бюджетного відшкодування, передбачених пунктами 200.7 та 200.8 статті 200 ПК України вимог, та підтвердження достовірності нарахування такого відшкодування органом державної податкової служби за результатами проведення камеральної чи документальної позапланової виїзної перевірок, цей орган зобов'язаний у п'ятиденний строк після закінчення перевірки подати органу Державного казначейства України висновок із зазначенням суми, що підлягає відшкодуванню з бюджету.

Протягом п'яти операційних днів після отримання зазначеного висновку орган Державного казначейства України повинен видати платнику податку зазначену в ньому суму бюджетного відшкодування шляхом перерахування коштів з бюджетного рахунка на поточний банківський рахунок платника податку в обслуговуючому банку.

На суми податку, не відшкодовані протягом визначених статтею 200 ПК України строків, які вважаються заборгованістю бюджету з відшкодування ПДВ, нараховується пеня на рівні 120 відсотків облікової ставки Національного банку України, встановленої на момент виникнення пені, протягом строку її дії, включаючи день погашення, тобто облікова ставка не змінюється протягом строку, за який розраховується пеня.

Аналогічна правова позиція щодо порядку визначення показника облікової ставки пені висловлена Верховним Судом у постанові від 10.11.2020 у справі № 818/1980/17 (реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР-92810889).

Також, слід відмітити, що національні суду України неодноразово наголошували на тому, що у статті 625 ЦК України визначені загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання незалежно від підстав його виникнення (договір чи делікт). Тобто, приписи цієї статті поширюються на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не передбачено договором або спеціальними нормами закону, який регулює, зокрема окремі види зобов'язань.

Відповідно до статті 625 ЦК України боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Велика Палата Верховного Суду у справі №910/4590/19 сформувала правовий висновок у постанові від 07.04.2020, що до спірних правовідносин можуть застосовуватися норми, що передбачають цивільно-правову відповідальність за невиконання грошового зобов'язання (стаття 625 ЦК України).

Отже, стягнення інфляційних і процентів річних, передбачених частиною другою статті 625 ЦК України, є способом компенсації майнових втрат кредитора, а не способом відшкодування шкоди. Таку ж природу має і неустойка. Зокрема, пеня на рівні 120 відсотків облікової ставки НБУ, що нараховується на суму заборгованості бюджету з відшкодування ПДВ відповідно до пункту 200.23 статті 200 ПК України, є способом компенсації майнових втрат кредитора, а не способом відшкодування шкоди.

Водночас інфляційні та річні проценти нараховуються на суму простроченого основного зобов'язання. Тому зобов'язання зі сплати інфляційних та річних процентів є акцесорним, додатковим до основного, залежить від основного і поділяє його долю. Відповідно й вимога про сплату інфляційних та річних процентів є додатковою до основної вимогою.

Згідно зі частиною 2 статті 625 цивільного кодексу України встановлено, що Боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Підсумовуючи вищенаведене, можна прийти до висновку, що стаття 625 Цивільного кодексу України є особливою мірою відповідальності боржника (спеціальний вид цивільно-правової відповідальності) за прострочення грошового зобов'язання, оскільки виступають способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних втрат (збитків) кредитора від знецінення грошових коштів внаслідок інфляційних процесів.

У такому разі можна припустити, що є велика вірогідність, що Верховний суд у справі №320/12137/20 за касаційною скаргою Головного управління ДПС у Київській області на рішення Київського окружного адміністративного суду від 29 вересня 2023 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 12 березня 2024 року, залишить без задоволення, а рішення прийняті попередніми інстанціями залишить без змін.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2023).
2. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення 15.07.2023).

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 10.05.2023).

4. Постанова Верховного Суду від 21.09.2021 в справі № 916/978/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110743564> (дата звернення 22.05.2024).

Петро ПАЦУРКІВСЬКИЙ,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного права,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПОДАТКОВОГО ПРАВА СУДУ ЄС В УКРАЇНІ

Вступ. В українській науці податкового права наразі продовжують залишатися домінуючими уявлення про те, що застосування прецедентного права Суду ЄС вітчизняними судами поки що неможливе. Прихильники цього підходу пояснюють вищезазначене зазвичай тим фактом, що в Україні на даний період часу відсутній механізм застосування практики Суду ЄС, аналогічний механізму застосування практики Європейського суду з прав людини (йдеться про наявність спеціального Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». В той же час відомо про цілий ряд рішень Верховного Суду, які прямо посилаються на судові прецеденти, створені Судом ЄС. Яке методологічне підґрунтя цих рішень Верховного Суду? І чи є воно взагалі?

Метою дослідження є з'ясування методологічних засад застосування прецедентного податкового права Суду ЄС в Україні.

В основу **пізнавального інструментарію** дослідження покладено аксіологічний, генетичний та феноменологічний підходи.

Виклад основних результатів дослідження. Із прийняттям Декларації про державний суверенітет 16.07.1991 р. Україна стала на шлях повернення до

власної ціннісної парадигми розвитку. Своєрідним екватором цього її історичного поступу, більше того – справжньою точкою неповернення до колоніального минулого для України виявилася Революція Гідності кінця 1913 – початку 2014 років, а також підписання і ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 р. Ці насправді фундаментальні для історії України (і не тільки!) акти неспростовно довели, що основоположні європейські цінності Україна обрала у якості власних цінностей і стала вибудовувати відповідно до них свій подальший історичний поступ.

Прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [1] надало європейському курсу розвитку України конституційного характеру. Зокрема, в Преамбулі Конституції України цим Законом було «підтверджено європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [2]. Більше того, курс України на набуття нею повноправного членства в ЄС знайшов своє відображення і у трьох окремих статтях Конституції держави: у ст. 85 було доповнено повноваження Парламенту України положенням про реалізацію ним стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС і в Організації Північноатлантичного договору; у ст. 102 було розширено повноваження Президента України за рахунок визначення його гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття нею повноправного членства в ЄС і в НАТО; у ст. 116 Основного Закону держави, у якій забезпечення практичної реалізації вищезазначеного курсу було покладено на Уряд України [2].

Отже, світоглядна і методологічні парадигми імплементації Україною в цілому та окремими її публічними інституціями зокрема права ЄС в законодавство і правозастосовну практику України укорінена як одна із системоутворюючих конституційних вимог.

Крім того, загальна методологічна засада застосування Україною в цілому та її окремими інституціями, включно із судами, зокрема, первинного і похідного

(вторинного) права Союзу, яке включає в себе і прецедентне право Суду ЄС, передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Це впливає із самої Угоди безпосередньо, яку наскрізь пронизує ідея про те, що вона за її природою є новим правовим форматом двосторонніх відносин вищезазначених суб'єктів міжнародного права. Так, у ст. 1 цієї Угоди йдеться безпосередньо про «поступову інтеграцію України у внутрішній ринок ЄС» [3] як одну із ключових її цілей. Це з неминучістю передбачає обов'язковість імплементації не тільки законодавства, але й усього права ЄС в українське законодавство і право. Як зазначається у «Коментарі до Договору про функціонування ЄС, Договору про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС», вже до початку повномасштабної війни росії проти України останньою «було виконано більше 60% зобов'язань за Угодою» [4, С. 1755]. Це розкриває конкретний зміст загальної методологічної засади застосування прецедентного податкового права Суду ЄС в Україні.

Ст. 264 Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС містить спеціальну методологічну засаду використання правозастосовними органами України прецедентного права Євросоюзу. У ній, зокрема, зазначається, що: «Сторони домовилися, що вони застосовуватимуть статті 262, 263(3) або 263(4) цієї Угоди з використанням як **джерела тлумачення критеріїв** (виділено мною. - П.П.), що впливають із застосування статей 106, 107 та 93 Договору про функціонування Європейського Союзу, зокрема, **відповідну судову практику Суду Європейського Союзу** (виділено мною. - П.П.), а також відповідне вторинне законодавство, рамкові положення, керівні принципи та інші адміністративні акти Союзу» [3].

Зокрема, джерелами тлумачення критеріїв прецедентного права (практики) Суду ЄС у сфері оподаткування можуть бути такі його поняття-концепції, як: *законне податкове планування; повністю штучна домовленість; недобросовісна практика; об'єктивні та суб'єктивні критерії/фактори; компанія-поштова скринька; фіктивна компанія* та ряд інших.

Усе вищевикладене, разом взяте, і є достатнім та належним методологічним підґрунтям для застосування, зокрема, прецедентного

податкового права Суду ЄС в Україні, в тім числі і Верховним Судом. Так, спираючись на методологічний потенціал вищезазначеного пласту правової матерії ЄС, Верховний Суд правомірно збагатив вітчизняну правозастосовну традицію такими не притаманними для неї раніше юридичними конструкціями і доктринами, як: реальність господарських операцій та штучних угод [5; 6]; розумної економічної причини (ділової мети) [7; 8]; необґрунтованої податкової вигоди [9; 10]; належної обачності платника податків під час вибору ним контрагентів у сфері комерційної діяльності [11; 12] та цілим рядом інших. З одного боку, вони істотно збагатили й урізноманітнили судову практику Верховного Суду, з іншого, у певній мірі наблизили її до судової практики Суду ЄС.

Висновки. Методологічними засадами застосування прецедентного податкового права Суду ЄС в Україні наразі є: 1) конституційно закріплена ціннісна матриця європейської ідентичності України та незворотності європейського і євроатлантичного її курсу; 2) новий правовий формат відносин між Україною та ЄС відповідно до Угоди про Асоціацію між ними як загальна методологічна засада застосування цього права Суду ЄС; ст. 264 Угоди про Асоціацію України та ЄС як спеціальна методологічна засада застосування прецедентного права Суду ЄС.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору). Закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>
2. Конституція України. Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР в редакції 01.01. 2020 р. підстава- 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

4. Tomášek, M., Šmejkal, V. та ін. Коментар до Договору про функціонування ЄС, Договору про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС. Прага: Wolters Kluwer ČR, 2024.

5. Постанова Верховного Суду №809/117/13-а від 22.03.2018 р. у справі № 815/3666/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72965328>

6. Постанова Верховного Суду № 815/24/17 від 10.04.2018 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71829440>

7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06.06.2018 р. у справі № 804/7948/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74894233>

8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 02.10.2018 р. у справі № 822/844/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76905989>

9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 02 жовтня 2018 р. у справі № 804/7239/15. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76911654> .

10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06 лютого 2018 р. у справі № 826/15796/13-а. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72089182>

11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17.12.2020 р. у справі № 826/6821/13-а. URL: <https://iplex360.com.ua/sud.php?doc=93630530>

12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 03.08.2023 р. у справі №380/2589/22

Марія ПОЖИДАЄВА,
доктор юридичних наук, доцент,
Маріупольський державний університет

ПОДАТОК НА НЕРУХОМЕ МАЙНО, ВІДМІННЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ПЕРИПЕТІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Ефективність та якісна результативність функціонування територіальних громад потребує належного фінансового забезпечення, що у цивілізованих країнах реалізується завдяки своєчасному та повному обсягу наповненню відповідних місцевих бюджетів, зокрема частково за рахунок таких джерел, як місцеві податки і збори. Серед цих податків вагоме місце займає податок на нерухоме майно, частка якого у доходах місцевих бюджетів у більшості країн Європи коливається в межах 30-50% [1, с. 133]. Це можна пояснити прозорістю, відносною простотою адміністрування, стабільністю та прогнозованістю надходжень від сплати даного місцевого податку, що є його очевидними перевагами, якими активно користуються місцеві громади [2, с. 1]. У той же час, згідно з економічними оглядами міжнародної Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) надходження від податків на нерухоме майно є низькими у більшості країн Центральної та Східної Європи [3].

У довоєнний період в Україні спостерігалось щорічне зростання надходжень до доходної частини місцевих бюджетів від сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Хоча на відміну від таких місцевих податків, як плати за землю та єдиний податок, річна сума податку на нерухомість у структурі податкових надходжень бюджетів територіальних громад у 4,4–6 разів є меншою. За даними Міністерства фінансів України під час дії правового режиму воєнного стану, який запроваджено з 24 лютого 2022 року через неспровоковане збройне повномасштабне вторгнення росії в Україну, за 2022 рік загальна річна сума надходжень від сплаченого податку на нерухоме майно зменшилась та дорівнювала 1,7% від усіх податкових надходжень до

місцевих бюджетів, а за 2023 році – збільшилась до 1,9% та наблизилась до показників 2021 року (2,1% від усіх податкових надходжень до місцевих бюджетів) [4, с. 96].

Для підтримки фінансової стабільності територіальних громад і бізнесу, що перебувають на прифронтових територіях у надскладних умовах унаслідок війни, Кабінет Міністрів України 12 квітня 2024 року схвалив відповідну постанову, згідно з якою залишок додаткової дотації у розмірі 14,1 млрд грн на 2024 рік може бути використано на компенсацію зменшення надходжень від основних місцевих податків, зокрема податку на нерухомість, плати за землю та єдиного податку [5].

З огляду на перебування певних об'єктів житлової та нежитлової нерухомості у зонах бойових дій або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях, а також численні їх руйнування та знищення у різних областях нашої держави через масштабну воєнну російську агресію було внесено відповідні зміни шляхом доповнення новим (з часом оновленим) пп. 69.22 до п. 69 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України (далі – ПКУ). Згідно з цією нормою було встановлено особливості у вигляді тимчасових пільг зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки на період дії воєнного стану на території України по 31 грудня року, в якому припинено або скасовано воєнний стан [6; 7]. У межах зазначеного періоду положення ст. 266 ПКУ застосовуються з урахуванням цих особливостей.

Водночас, слід звернути увагу на виникнення своєрідної колізії щодо однозначного розуміння терміну дії пільг для звільнення від сплати податку на нерухомість. Так, зазначене вище положення про застосування ст. 266 ПКУ з урахуванням особливостей, передбачених пп. 69.22 п. 69 підрозділу 10 розділу XX ПКУ, «по 31 грудня року, в якому припинено або скасовано воєнний стан» суперечить наступному положенню цього ж пп. 69.22, згідно з яким з 1 січня 2023 року податок на нерухоме майно не нараховується та не сплачується за період з першого числа місяця, в якому було визначено щодо відповідних територій дату початку активних бойових дій або тимчасової окупації згідно з

Переліком територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, до останнього числа місяця, у якому завершено бойові дії або тимчасову окупацію на відповідній території [7]. Така нечіткість у правовому визначенні випадків, коли для звільнення від нарахування і сплати податку на нерухоме майно або зменшення ставки цього податку можна застосовувати часові межі «по 31 грудня року, в якому припинено або скасовано воєнний стан», що у цілому ускладнює розуміння змісту таких можливих випадків та потребує уточнення на рівні закону.

Також доречно додати, що відповідно до оновленого п. 12.3 ст. 12 ПКУ з 16 березня 2024 року врегульовано питання обов'язкового прийняття відповідним органом місцевого самоврядування, військовою адміністрацією або військово-цивільною адміністрацією рішення про встановлення податкових пільг зі сплати податку на нерухоме майно на територіях, щодо яких прийнято рішення про обов'язкову евакуацію населення [8].

Поряд з тим, до моменту набрання чинності оновленою редакцією пп. 69.22 п. 69 підрозділу 10 розділу XX ПКУ деякі платники податку на нерухомість подавали уточнювальні податкові декларації та отримали податкові повідомлення-рішення (далі – ППР) щодо збільшення їх податкового зобов'язання з податку на нерухоме майно, що нівелювало право платника цього податку скористатись наданою податковою пільгою. Проте, на сьогодні згідно з нормою оновленого пп. 69.22 п. 69 підрозділу 10 розділу XX ПКУ складені, надіслані (вручені) у 2022 та 2023 роках ППР про сплату сум податку, обчисленого згідно із ст. 266 ПКУ, по об'єктах нерухомого майна, визначених у цьому пп. 69.22, по яких не нараховується та не сплачується податок на нерухоме майно, підлягають скасуванню (відкликанню), а грошові зобов'язання та податковий борг, визначені контролюючим органом по податку на нерухоме майно – анулюванню [7]. Утім, не можна виключити ситуації, коли платникам цього податку все одно потрібно буде оскаржувати раніше складені ППР в адміністративному та/або судовому порядку.

Таким чином, можна сформулювати три блоки ключових проблем, які виникають при справлянні податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки:

1) допустимість застосування пільг із сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;

2) дієвість принципу справедливості оподаткування об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості та доцільність запровадження їх оціночної вартості для оподаткування;

3) спроможність повноважень органів місцевого самоврядування для реалізації ефективного механізму забезпечення сплати місцевого податку на нерухомість вчасно і в повному обсязі.

Якісне вирішення зазначених вище проблем потребує комплексного підходу шляхом реформування оподаткування нерухомого майна в Україні, виходячи з його кадастрової вартості, яка встановлюватиметься на основі кадастрової оцінки для кожної кадастрової категорії об'єктів нерухомості, внесених до єдиного Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, за допомогою даних (місце знаходження, рік введення в експлуатацію тощо), знайдених у цьому реєстрі, та обчислюватиметься за формулою з урахуванням саме цих даних, з попередньою реалізацією заходів, спрямованих на удосконалення самого алгоритму проведення оцінки об'єктів нерухомості та повноту їх включення до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Усе це сприятиме уникненню дискримінації в оподаткуванні власників нерухомого майна та об'єктивному податковому навантаженню.

Варто зазначити, що згідно з положеннями ПКУ сільські, селищні, міські ради за власним рішенням встановлюють ставки податку для об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості залежно від місця розташування (зональності) та типів таких об'єктів у розмірі, що не перевищує 1,5 відсотка розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, за 1 квадратний метр бази оподаткування, а також податкові пільги для платників податку на нерухоме майно, що сплачується на відповідній території (див. пп.

266.4.2 п. 266.4 ст. 266 ПКУ, пп. 69.22 п. 69 підрозділу 10 розділу XX ПКУ). При цьому адміністрування місцевих податків і зборів, у тому числі податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, здійснюється податковими органами у відповідності до приписів ПКУ (див. пп. 14.1.1¹ п. 14.1. ст. 14, пп. 19¹.1.1 п. 19¹.1 ст. 19¹ ПКУ). У той же час, органи місцевого самоврядування зацікавлені в ефективному наповненні доходної частини місцевих бюджетів та можуть бути виключно суб'єктами інформаційних відносин при наданні їм податковими органами звітності в розрізі платників податків та звітності у розрізі джерел доходів згідно з пп. 19¹.1.50, пп. 19¹.1.53 п. 19¹.1 ст. 19¹ ПКУ та затвердженим наказом Міністерства фінансів України Порядком надання звітності в розрізі платників податків органам місцевого самоврядування від 23.11.2020 № 723. З огляду на це та невідображення об'єктів оподаткування у відповідних електронних державних реєстрах через відсутність інформації про ці об'єкти (до 1 січня 2013 року права власності на майно були зареєстровані на паперових носіях) існуючі правові механізми інформаційної взаємодії органів місцевого самоврядування з контролюючими органами потребують виваженого удосконалення та активізації для ефективного забезпечення сплати місцевих податків і зборів, зокрема податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити узагальнюючий висновок, що у післявоєнний період місцевий регулярний податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є перспективним у контексті збільшення його надходжень до місцевих бюджетів, а, отже, і забезпечення фінансової децентралізації в Україні.

Список використаних джерел

1. Галамай Р.Я. Трансформація податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування: дисертація...кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08. Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2021. 203 с.

2. Шишканов О.А. Правове регулювання оподаткування нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2019. 19 с.

3. Hansjoerg Blöchliger, Mame Fatou Diagne. Property taxes in Central and Eastern Europe and Baltic countries: why and how to increase them? OECD Economics Department. February 16, 2023. URL: <https://oecdecoscope.blog/2023/02/16/property-taxes-in-central-and-eastern-europe-and-baltic-countries-why-and-how-to-increase-them/>

4. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>

5. Про внесення змін до Порядку та умов надання у 2024 році додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації: постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2024 № 425. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-poriadku-ta-umov-nadannia-u-2024-rotsi-dodatkovoi-dotatsii-z-derzhavnoho-biudzhetu-mistsevym-biudzhetam-na-zdiisnennia-povnovazhen-orhaniv-i120424-425>

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: закон України від 24.03.2022 № 2142–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-%D0%86%D0%A5#Text>

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за

знищене чи пошкоджене нерухоме майно: закон від 11.04.2023 № 305–IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3050-20#Text>

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення онлайн комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства: закон України від 23.02.2024 № 3603–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3603-20#Text>

Крістіна ПРАСОЛОВА,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
кафедра регіоналістики і туризму,
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

СМАРТ СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНІВ: ПЕРЕДУМОВИ ПРОВАДЖЕННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ

Концепція смарт спеціалізації націлена на покращення розвитку конкурентоспроможності регіонів, основою для такої діяльності слугує врахування місцевих умов та можливостей територій. При цьому вектор смарт спеціалізації націлений на стимулювання економічного зростання та створення нових робочих місць. Результатом такої діяльності є ідентифікація регіонів за конкурентними перевагами та їх розвиток. Для успішного впровадження смарт спеціалізації в країні важливими складовими є партнерство між місцевими органами влади, науковими інституціями, бізнес-структурами та громадянським суспільством. Смарт спеціалізація, не дивлячись на рівні технічності регіону та його потужності, передбачає процес визначення конкурентних переваг, акцентування на пріоритетах, розкриття та розвиток наукового потенціалу регіону.

Для розвитку регіону як для країни в цілому є розуміння і правильне трактування поняття як смарт спеціалізації, так і похідних та дотичних визначень явищ, процесів, що супроводжують даний процес. Існує багато трактувань, що

собою являє та включає смарт спеціалізація регіонів. Такі визначення не завжди є достовірними та вводять в оману споживачів даного контенту. Колізії щодо трактування поняття смарт спеціалізації, породження нових термінів та загрозу від таких дій розкриває в своїй публікації Снігова О.Ю. [1]. Авторка наголошує, що звуження розуміння концепції смарт спеціалізації до класичної територіальної спеціалізації на засада локалізації конкурентних переваг регіональної економіки, несе вагомому загрозу усталення сумісності вітчизняної економіки із загальним ринком ЄС як постачальника сировини або продукції з низькою доданою вартістю. В публікації наголошується, що визначення конкурентними перевагами для регіонів саме вищезазначених означає спрямованість органів державної влади на застосування застарілого підходу до побудови в Україні державної регіональної економічної політики, який в ЄС не використовується з 2010 р [1].

При тому, що на сьогодні Міністерством економіки України ще не розроблені і не затверджені методичні рекомендації щодо застосування *смарт-спеціалізації* на регіональному рівні, у затвердженій в 2020 році Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки в оперативній цілі 5 «Сталий розвиток промисловості» передбачається ряд завдань на підтримку засад смарт-спеціалізації регіонів. Зокрема йдеться про фінансову підтримку проєктів, які стосуються розвитку пріоритетних видів економічної діяльності, підтримку малого та середнього бізнесу, які є учасниками проєктів смарт-спеціалізації та приєднання всіх регіонів до S3 Platform тощо. В регіональних стратегіях розвитку на 2021-2027 роки були визначені напрями смарт спеціалізації кожного регіону країни.

Коло проблемних питань, перед якими стають регіони в процесі визначення напрямку спеціалізації та, власне, впровадження концепції смарт спеціалізації є досить широким. Колектив авторів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» акцентують увагу на типовій ознаці регіонів Європи, які є менш розвиненими щодо політики смарт спеціалізації, до таких регіонів належить і Україна. Цією ознакою є

«організаційна слабкість». Подальшими проблемами даної ознаки для регіону є обмеження зацікавлених сторін, активізація яких є вкрай необхідною для впровадження смарт спеціалізації. Загальною картиною такого регіону є територія, основу бізнесу якого складають малі та середні підприємства, які в свою чергу мають слабкі інноваційні можливості. Відокремлено від цього такий регіон може мати потужний науковий потенціал, який зосереджений лише на розробці фундаментальних досліджень або освітній складовій. Як результат, досить складним процесом в такому регіоні є узгодити взаємозв'язок між підприємцями та науковцями [2].

В Посібнику із стратегій досліджень та інновацій для розумної спеціалізації (Guide RIS3), який розміщено на офіційному сайті Європейського Союзу на платформі смарт спеціалізації [3], в якому прописана концепція розумної спеціалізації, надано орієнтири щодо того, як розробити стратегії досліджень та інновацій для розумної спеціалізації (RIS3), проаналізовано проблеми з якими стикалися регіональні стратегії. Основними проблемами, які постають перед регіоном є:

- розгляд регіональної системи інновацій та економіки ізольовано одна від одної;
- невідповідність промисловому та економічному потенціалу;
- завелика участь держави в дослідженнях;
- недостатня орієнтованість на бізнес;
- відсутність аналітики активів регіону;
- напрями розвитку «регіонів-переможців» використовуються як методичка для інших регіонів без урахування місцевого контенту [4].

Регіонам, які впроваджують концепцію смарт спеціалізації притаманні певні ознаки. Як зазначає Северин-Мрачковська Л.В. в своїй публікації, такими ознаками є: взаємозв'язок між наукою та економікою, збільшення питомої ваги високотехнологічного сектору, зростання частки доданої вартості, створеної за рахунок інтелектуальної складової, зміна характеру людської праці на користь творчої та інтелектуальної діяльності, інноваційність, транснаціональна

співпраця промислових підприємств, маркетингових і посередницьких організацій [5].

Колектив авторів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» ознаками, які відрізняють смарт-спеціалізацію від звичної моделі економічного зростання регіону:

- наявність потенційних інноваційних систем, динаміка розвитку яких залежить від успадкованих структур;
- наявність механізмів та «гравців/агентів» реалізації стратегії, які можуть використати свої активи та ресурси для набуття знань (ідеї, людський капітал, науково-дослідна співпраця тощо) з метою перетворення місцевих економічних можливостей на каталізатори (чи рушійну силу) розвитку регіону [6].

Узагальнюючи напрацювання зарубіжних та вітчизняних вчених, можна зробити висновки, що для успішного втілення смарт спеціалізації в регіоні необхідна наявність більшості з нижче перерахованих передумов:

1. Наявність високотехнологічних або інноваційних галузей, які є потенційно конкурентоспроможними на міжнародному ринку.
2. Наявність наукових та дослідницьких установ, які можуть сприяти розвитку нових технологій та інновацій.
3. Підтримка з боку держави або регіональних влад у створенні сприятливих умов для розвитку секторів, що мають потенціал для смарт спеціалізації.
4. Наявність кваліфікованої робочої сили, яка може працювати в галузях, пов'язаних з інноваціями та високими технологіями.
5. Партнерство між галузями, дослідницькими установами та підприємствами для сприяння обміну знаннями та технологіями.
6. Готовність регіональних лідерів та підприємств до інвестування в інновації та розвиток нових продуктів і послуг.

В своїй праці А. Р. Дуб висвітлює напрями діяльності європейських структурних та інвестиційних фондів та розкриває тематичні напрями смарт

спеціалізації регіонів Європейського Союзу. В дослідженні автором охарактеризовано інструменти фінансової підтримки програм та проєктів європейськими структурними та інвестиційними фондами. Також проаналізовано, які передбачено можливості отримання фінансової підтримки для впровадження стратегій смарт спеціалізації регіонів України [7].

В цілому існують три типи Європейських центрів цифрових інновацій (European Digital Innovation Hubs – EDIH):

1. Фінансується в рамках програми Digital Europe: спільно фінансується Європейською комісією та державами-членами/асоційованими країнами.

2. Знак досконалості: отримав позитивну оцінку в європейському конкурсі, але фінансувався виключно за рахунок національних або регіональних ресурсів.

3. Фінансується іншими ініціативами: цифрові інноваційні центри з аналогічною діяльністю до EDIH, але не підключені до мережі.

Наразі процес смарт спеціалізації в Україні набуває більшої актуальності у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії. Необхідність підготовки методичних матеріалів для регіонів, правильного трактування понять, розуміння шляхів фінансування є ключовим процесом у відбудові регіонів України у післявоєнний період. Адже надзвичайно важливим зосередити використання всіх наявних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку регіонів.

Список використаних джерел

1. Снігова О. Smart-спеціалізація та stupid-реалізація. Дзеркало тижня. 29 квітня, 2018. URL: https://zn.ua/ukr/economics_of_regions/smart-specializaciya-ta-stupid-realizaciya-276489_.html (дата звернення 10.04.2024р.)
2. Смарт-спеціалізація регіонів України: методологія та прагматика реалізації: монографія; наук. ред. Сторонянська І. З. / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2022. 424 с.
3. S3 Community of Practice. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/communities-and-networks/s3-community-of-practice_en (дата звернення 01.04.2024р.)
4. Smart Specialisation Platform. Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3). URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/en/w/guide-on-research-and-innovation-strategies-for-smart-specialisation-ris3-guide-> (дата звернення 15.03.2024р.)
5. Северин-Мрачковська Л.В. Концепція смарт-економіки в економіко-філософському дискурсі. Міждисциплінарний дискурс у дослідженні феномену соціального : колект. монографія / Київ : КНЕУ, 2021. С. 87–96. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/b53a5bf9-d8ae-49e0-9f29-8c952f4ab9b5> (дата звернення 30.03.2024р.)
6. Смарт-спеціалізація регіонів України: методологія та прагматика реалізації: монографія; наук. ред. Сторонянська І. З. / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2022. 424 с.
7. Дуб А.Р. Механізми фінансування смарт-спеціалізації (на прикладі структурних та інвестиційних фондів ЄС). Економіка та держава № 6. 2020. С. 92 - 97 URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2020/16.pdf (дата звернення 01.03.2024р.)

Надія ПРИШВА,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

В умовах широкомасштабної військової агресії діяльність суб'єктів господарювання ускладнена багатьма факторами, як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Серед об'єктивних факторів можна назвати тимчасову окупацію частини території України, а суб'єктивних – недосконалість окремих нормативно-правових актів та правових механізмів регулювання податкових відносин, що негативно відображається на діяльності платників податків. Зокрема, значна частина платників податків податку на додану вартість (далі – ПДВ) отримала негативний досвід відмови у реєстрації їх податкових накладних. Як зазначено Радою бізнес-омбудсмена, протягом лише четвертого кварталу 2022 року з блокуванням податкових накладних стикнулися 40 відсотків активних на той час платників ПДВ [1, с.9]. Дана процедура регулюється Порядком зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2019 р. № 1165, до якого протягом 2021-2022 років було внесено п'ять змін, однак ситуація залишається складною і на сьогодні [2]. Змінюється позиція законодавця і щодо оподаткування підприємців в умовах воєнного стану. З 1 липня 2023 року Верховна Рада України планує зупинити пільгове оподаткування платників єдиного податку, поновити для платників третьої групи реєстрацію їх як платників ПДВ. Відповідний законопроект було розглянуто в першому читанні та планується до затвердження на поточній сесії [3]. При цьому не враховується, що умови діяльності підприємців в різних регіонах України суттєво відрізняються. Одні працюють майже на лінії фронту, інші – в глибокому тилу. Виходячи з названих вище факторів, та ряду інших, зростає актуальність питання захисту прав суб'єктів податкових правовідносин і,

в першу чергу -платників податку. Відповідно до п.п.14.1.7.п.14.1.ст.14 Податкового кодексу України (далі- ПК) оскарження рішень контролюючих органів здійснюється «в порядку і строки встановлені цим Кодексом за процедурами адміністративного оскарження, або в судовому порядку». Подібний висновок міститься і в п. 56.1. ст.56 ПК, де зазначається, що «рішення, прийняті контролюючим органом, можуть бути оскаржені в адміністративному або судовому порядку» [3]. В переважній більшості випадків законодавець дає платнику податку право обирати форму захисту порушеного права: позасудову; судову; або послідовно застосувати кожен з них (пройшовши процедуру досудового адміністративного оскарження рішення, платник в подальшому може звернутися до суду).

Однак, є і виключення, коли платника позбавлено права вибору, і він може захистити свої права лише в порядку адміністративного судочинства. Наприклад, здійснюючи превентивний захист своїх прав, платник звертається до суду, оскаржуючи наказ про затвердження узагальнюючої податкової консультації.

Традиційно позасудову форму захисту прав платників податків пов'язують лише із оскарженням рішень органів державної податкової служби України в адміністративному порядку. Це основний спосіб захисту в межах даної форми, однак не єдиний. Як додатковий слід розглядати подання скарги платником податку до Ради бізнес-омбудсмена. Правовий статус Ради виписано в Положенні про Раду бізнес-омбудсмена, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України [4]. Відповідно до чинного законодавства цей орган не наділено повноваженнями зупиняти чи скасовувати оскаржувані рішення органів державної податкової служби. Рада, як постійно діючий консультативний орган при Кабінеті Міністрів України, має право з метою захисту прав платника податку: розглядати скарги від суб'єктів підприємництва на рішення, дії або бездіяльність податкових органів та їх посадових осіб; брати участь у розгляді податковими органами скарг платників податків; подавати Кабінетові Міністрів України пропозиції та рекомендації щодо шляхів усунення

системних причин порушення законних інтересів суб'єктів підприємництва. Бізнес-омбудсмен за своєю ініціативою може розпочати власне розслідування, якщо йому стало відомо про можливі порушення прав підприємців. Зокрема, в грудні 2022 року таке розслідування було проведено щодо питань реєстрації податкових накладних, функціонування Системи автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних критеріям оцінки ступеня ризику. Наслідком такого розслідування стало: підготовка відповідного Звіту, надання рекомендацій органам державної влади та суб'єктам господарювання, напрацювання пропозицій щодо подальшого вдосконалення законодавства [1].

Рада бізнес-омбудсмена є ефективним і дієвим органом по захисту прав платників податків, про що свідчить зростаюча кількість підприємців, які звертаються до даної інституції. Неодноразово піднімалось питання про доцільність затвердження правового статусу даного органу на рівні закону. До Верховної Ради України вносились відповідні законопроекти. Один із них - законопроект «Про Установу бізнес-омбудсмена» (реєстр. № 3607 від 05 червня 2020 року), однак це питання на сьогодні не вирішене.

В багатьох країнах світу застосовують і альтернативні способи захисту, до яких належить податкова медіація. В Україні діє закон про медіацію, однак він не зачіпає сфери врегулювання податкових спорів. Крім того, щоб до інституту медіації для захисту своїх прав мали можливість звертатись суб'єкти податкових правовідносин, відповідні норми мають бути закріплені в ПК. Відповідно до п.7.3. ст.7 ПК «будь-які питання щодо оподаткування регулюються цим Кодексом і не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України...» [3].

Судова форма захисту може здійснюватись: у порядку адміністративного судочинства; у порядку конституційного судочинства, а саме шляхом подання конституційної скарги; подання заяви до ЄСПЛ. Два останніх способи можуть бути застосовані виключно у випадку, коли платником податку попереднього вичерпано всі національні засоби правового захисту (за наявності ухваленого в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, а

в разі передбаченої законом можливості касаційного оскарження – судового рішення, винесеного в порядку касаційного перегляду).

Конституційна скарга подається виключно щодо відповідності Конституції України закону України (його окремих положень). Виходячи зі змісту ст.56 Закону України «Про Конституційний Суд України», якщо платник податку вважає, що застосована в остаточному судовому рішенні в його справі норма ПК суперечить Конституції України, він може звернутись із конституційною скаргою [5]. Таким правом можуть скористатись: громадяни України, іноземці, особи без громадянства, юридичні особи приватного права. В разі визнання тої чи іншої норми ПК неконституційною, судове рішення, ухвалене на підставі такої норми, не буде скасовано. Платник податку, обираючи такий спосіб захисту, убезпечує себе від порушень в майбутніх податкових правовідносинах. Аналіз поданих до Конституційного Суду скарг свідчить про зацікавленість платників податків у використанні такого інструменту захисту своїх прав. Однак, поки що відсутні підстави розглядати інститут конституційної скарги як ефективний спосіб захисту прав платників податків. За шість років його існування, Конституційним Судом прийнято лише одне рішення за конституційною скаргою платника податку - рішення у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю „МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ УКРАЇНА» (Справа № 3-391/2018(6048/18) [6].

З метою надання платнику податку більш широкого інструментарію для захисту його прав, доцільно: запровадити медіацію, як альтернативний спосіб вирішення податкових спорів; визначити правовий статус Ради бізнес-омбудсмена на рівні закону.

Список використаних джерел

1. СМКОР як інструмент адміністрування ПДВ: звіт бізнес-омбудсмена за результатами розслідування за власною ініціативою. URL: https://boi.org.ua/files/mw/gk/smkor_yak_instrument_administruvannya_pdv.pdf?fbclid=IwAR1KxBKTNTJkLKEA9FvmB91Dg3s5Kclkitgf-GBjhMtfc5pkg5-_yH3dIXU

2. Порядок зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2019 р. № 1165. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1165-2019-%D0%BF#Text>

3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8035>

4. Про утворення Ради бізнес-омбудсмена: постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-%D0%BF#Text>

5. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>

6. Рішення Конституційного суду України від 5 червня 2019 року № 3-р(І)/2019 у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю „МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ УКРАЇНА“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні“ від 23 березня 2017 року № 1989–VIII (Справа № 3-391/2018). URL: <https://ccu.gov.ua/docs/2747>

Олександр ПУНДА,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права Хмельницького національного університету
Дар'я АРЗЯНЦЕВА,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, фінансів та страхування,
Хмельницький університету управління та права імені Леоніда Юзькова

АЛЬТЕРНАТИВНІ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ «МАЛОГО БІЗНЕСУ» ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Реформування податкової системи України дозволило більш предметно говорити про особливе ставлення до малого та середнього бізнесу у цій галузі. В першу чергу це стосується регламентування діяльності представників різних форм індивідуальної комерційної діяльності (фізичних осіб підприємців).

Господарська діяльність, що здійснюється зазначеними суб'єктами підприємництва, є тією частиною економічних та фінансових відносин, яка потребує особливого, гармонійно збалансованого, детально опрацьованого правового регулювання.

Альтернативні системи оподаткування є своєрідним проявом лібералізації економічних відносин суспільства. За їх наявності суб'єкти підприємницької діяльності отримують можливість самостійного вибору податкових умов господарювання, тобто мають змогу активно впливати на цей фактор зовнішнього середовища, що суттєво збільшує ступінь їх свободи в прийнятті господарських рішень. Тому можливість застосування альтернативних систем оподаткування на рівні суб'єктів підприємницької діяльності слід розглядати як один із резервів підвищення ефективності їх господарювання [1].

Альтернативність систем оподаткування, визначається наступними обставинами. По-перше, одна і та ж діяльність, що здійснюється економічним агентом, може оподатковуватися тільки за однією системою оподаткування – звичайною (загальною) або альтернативною.

По-друге, кожна з визначених у законодавстві підсистем є альтернативною загальній системі оподаткування, тобто обмежує відповідний перелік податків і зборів, які є обов'язковими до сплати. При цьому вибір однієї з цих систем звільняє платника від сплати ряду найбільш фіскально обтяжуючих податків і платежів, які передбачені у межах загальної системи.

По-третє, перехід на одну з цих систем оподаткування обумовлюється в більшості випадків рішенням самого платника податків. Однією з ключових функцій оподаткування, яка саме й забезпечує гармонізацію інтересів усіх учасників податкових відносин, є економічна (стимулююча) функція. За її допомогою держава може заохочувати платників податків розвивати ті сфери й напрямки діяльності, які відповідають пріоритетам національної економіки, стимулювати інтенсифікацію інвестиційних процесів та раціональне використання ресурсів тощо. З іншого боку, за допомогою податкової політики держава може запобігати розвитку тих сфер діяльності, в яких вона не зацікавлена.

Підприємства та особи-підприємці щодо сплати ними податків отримали можливість певного вибору, обмеженого вимогами податкового законодавства: платник податків застосовує або загальний режим оподаткування, або альтернативну систему. При правильному виборі системи оподаткування у суб'єктів підприємництва з'являються можливості оптимізувати тягар сплати податків і спрямувати свої зусилля на вирішення інших завдань.

Дослідження правового регулювання оподаткування малого та середнього бізнесу дозволило виявити такі специфічні особливості. Так, за законодавством більшості розвинених країн малий та середній бізнес визначені як особливий суб'єкт державного регулювання. Специфіка оподаткування таких платників полягає у можливості застосування пільг, виборі альтернативного оподаткування, спрощенні звітності та підвищенні інвестиційної активності суб'єктів малого та середнього бізнесу; альтернативні системи оподаткування мають більш стимулюючі принципи для бізнесу та ефективності реалізації адміністрування податків для цих категорій, а саме: принцип визначеності,

принцип достатності та еластичності надходжень від податків, принцип соціальної справедливості та принцип економічної обґрунтованості, порівняно з принципами загальної системи оподаткування [2].

Таким чином, досвід економічно розвинених країн свідчить, що застосування альтернативних режимів оподаткування з метою стимулювання розвитку малого бізнесу є ефективним на початкових етапах трансформації економіки держави при радикальній зміні системи організації національної економіки. Тривале застосування альтернативних режимів оподаткування підвищує ризик використання суб'єктів малого бізнесу у схемах ухилення від сплати податків [3].

Альтернативні системи оподаткування вирішують таким чином наступні надзвичайно актуальні питання. По-перше, реалізують регулюючу функцію оподаткування, зокрема стимулювання зростання обсягів діяльності та ефективного використання наявних ресурсів, а також стимулювання ефективної зайнятості населення та розвитку малого бізнесу як основи для формування підприємницької ініціативи в країні. По-друге, сприяють зниженню адміністративного тиску на підприємницьку діяльність, що істотно знижує витрати держави на адміністрування податків і зборів та витрати платників податків на підготовку звітності, а також зменшує ризик виникнення помилок і застосування штрафних санкцій. Цей аспект поряд зі зниженням податкового навантаження в багатьох випадках є вирішальним для платника при прийнятті рішення про перехід на ту чи іншу альтернативну систему.

Водночас, з початком військових дій оподаткування індивідуальних форм підприємницької діяльності зазнало певних змін. 15 березня 2022 року прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [11], відповідно до якого передбачаються особливості справлення податкових зобов'язань, у тому числі й щодо платників спрощеної системи оподаткування, а саме: з 1 квітня 2022 року та на період дії воєнного стану для фізичних осіб-підприємців (ФОП), платників єдиного податку I та II групи, сплата єдиного

податку – добровільна. Той, хто не бажає сплачувати податок у період воєнного стану, просто не заповнює декларацію за вказаний період. Також, під час мобілізації ФОП, які належать до II та III груп платників єдиного податку, а також юридичні особи, які належать до III групи, можуть за власним рішенням не сплачувати ЄСВ за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних Сил України.

Зазначене підкреслює необхідність оцінити у перспективі можливості використання альтернативних систем оподаткування і у процесі відбудови зруйнованої економіки.

Альтернативні системи оподаткування є розповсюдженим інструментом оптимізації податкового навантаження на бізнес. Реформування оподаткування дозволяє більш предметно говорити про особливе ставлення до малого бізнесу в цій сфері.

Під поняттям «альтернативні системи оподаткування» може необхідно розуміти особливий різновид спеціальних організаційно-податкових режимів сприяння певним групам платників податків у межах загального механізму оподаткування, під яким розуміється встановлення податковим законодавством спеціальних умов стягування однієї чи кількох податків, що стосуються окремих категорій платників податків чи певних територій. Йдеться як про податкові пільги для окремих категорій платників податків або про особливі умови оподаткування за одним або декількома податками на окремих територіях, що робить режим оподаткування альтернативним (диспозитивна засада оподаткування), що відрізняється від загального порядку (імперативна засада оподаткування), так і про встановлення спеціальних умов формування елементів оподаткування та його нарахування, відображення та сплати.

Критерій розподілу територій залежно від ступеня економічних втрат від агресії та бойових дій має доповнити використовуваний у податковій системі України критерій суб'єктного підходу. На основі цього критерію має відбуватися визначення варіантів пільгового (альтернативного) оподаткування, що сприятиме відновленню регіонів зруйнованих війною.

Таким чином, для реалізації потенціалу гарантії вибору платниками альтернативних способів оподаткування необхідним є створення умов для здійснення відповідних розрахунків та прийняття рішення суб'єктом господарської діяльності. У цьому підприємцям мають допомагати різноманітні електронні сервіси.

Список використаних джерел

1. Іванов Ю.Б. Альтернативні системи оподаткування. Монографія. Харків: ХДЕУ. Торнадо, 2003. 517 с.

2. Аністратенко Ю. І. Правове регулювання оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні. Дис. на здобуття наукового ступеня д. ю. н. зі спеціальності 12.00.07. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2017. 34 с.

3. Панасюк О. В. Перспективи удосконалення альтернативних режимів оподаткування в Україні. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_5_15.

Валерія РЯДІНСЬКА,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач лабораторії проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності Міністерства,
Державний науково-дослідний інститут МВС України

У ПОШУКАХ НОВИХ ДЖЕРЕЛ НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ: НЕ ПОВТОРИТИ ПОМИЛКИ

Унаслідок воєнної агресії Російської Федерації здійснюється негативний вплив на вітчизняну економіку. Поки що зарубіжні партнери допомагають Україні закривати бюджетні прогалини, надаючи фінансову допомогу, що дозволяє країні, принаймні, виконувати власні соціальні зобов'язання. Проте після закінчення воєнних дій перед урядом неминуче постане питання

необхідності збільшення надходжень до бюджету. Заходи, до яких він вдається для виконання цієї задачі, можна приблизно прогнозувати – серед них буде збільшення податкового навантаження на платників податків, яке відбудеться шляхом збільшення розміру ставок чинних податків, збільшення податкової бази, введення нових податків, зменшення податкових пільг і т.ін. Одним з таких заходів може стати введення прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб, за якого ставки податку на доходи таких осіб зростають залежно від суми доходів, що отримуються.

Нагадаємо, що на сучасному етапі в Україні в переважній більшості до отриманих фізичними особами доходів застосовується пропорційне оподаткування, за якого податок справляється в єдиному відсотку від доходу платника податків незалежно від величини доходу (ставка ПДФО щодо певних видів доходів становить 18 відсотків бази оподаткування (пункт 167.1 статті 167 ПК України)) [1].

Ще до повномасштабного вторгнення в Україні періодично піднімалося питання щодо доцільності запровадження прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб, яке обґрунтовувалося позитивним історичним досвідом, вдалою практикою зарубіжних країн та вимогою справедливого розподілення податкового навантаження.

З цього приводу хотілося б зазначити наступне.

Податок на доходи фізичних осіб є відносно «молодим» податком.

Майже до ХХ сторіччя доходи, отримані фізичними особами, при оподаткуванні не враховувалися, оподаткування таких осіб було особистим – податки справлялися з особи, незалежно від того, чи могла вона сплатити їх, чи ні. «Поголовний податок», «особистий податок», «подушна подать» - всі ці податки встановлювалися без урахування платоспроможності платника податків («подушна подать», наприклад, могла накопичуватися з року в рік, створюючи суму «недоїмок», яка в десятки разів могла перевищувати вартість майна та доходів фізичної особи).

Врахування доходів фізичних осіб при їх оподаткуванні стало застосовуватися лише наприкінці XIX – початку XX сторіччя і до I Світової війни прибутковий податок з громадян за пропорційними ставками (коли всі платники платять податок за однаковими ставками, які зазвичай, встановлювалися у рівній відсотковій ставці до всіх доходів) було запроваджено в податкову систему Пруссії та інших країн континентальної Європи, а прибутковий податок з громадян за прогресивними ставками (коли ставка податку зростає відповідно до розміру та виду доходів) – в Англії та інших країнах англосаксонського права.

З часом питання переваг «пруської» та «англійської» систем оподаткування переросло у питання щодо справедливості оподаткування доходів фізичних осіб (тобто, яка система забезпечує справедливість податкового навантаження і хто скільки повинен платити аби податкове навантаження було рівним). Це вилилося у тривалу наукову дискусію між фінансистами, які захищали інтереси протилежних класів (заможних та незаможних). Заможні класи надавали перевагу пропорційному оподаткуванню, оскільки зі збільшенням об'єкта оподаткування зменшується податкове навантаження, у той час як прогресивна шкала оподаткування зачіпає їх інтереси набагато сильніше, адже зі збільшенням прогресії зростає сума податку. Саме тому фінансисти, що підтримували інтереси заможних класів, виступали проти прогресивного оподаткування, наголошуючи на його несправедливості.

Прихильники прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб виступали як захисники фінансових інтересів незаможних прошарків населення. Спираючись на існуючі на той час теорії сплати податків (теорію «жертви», соціалістичну теорію, теорію «послуг», теорію «відплати»), формувалися аргументи щодо доцільності застосування прогресивних ставок при оподаткуванні доходів фізичних осіб: багатій, сплачуючи податки, повинен приносити таку ж саме жертву, як і жебрак; прогресивність оподаткування – це спосіб розподілу національних багатств, знищення приватної власності та розбудова соціалізму; заможні отримують від держави більше послуг, тому сплачувати податок повинні за вищими ставками; для дотримання

справедливості заможні класи повинні нести додаткове податкове навантаження у вигляді прогресивного оподаткування їх доходів.

Дискусія між «пропорціоналістами» та «прогресивістами» на початку ХХ сторіччя не завершилася формуванням взаємоузгодженої позиції. В різних країнах Європи застосовувалися як прогресивні ставки податку на доходи фізичних осіб, так і пропорційні, при цьому «вищі» розміри прогресивної ставки могли бути досить високими.

В 70-х роках ХХ ст. спочатку Дж. Мірліс [2, с. 177], а потім А. Лаффер [3, с. 51] довели, що при прогресивній ставці податку на доходи фізичних осіб, вищій за 50%, різко зменшується ділова активність населення в цілому. Згідно з «кривою Лаффера» (фр. *ouvre Laffer*), підвищення ставок податку на доходи вище граничної точки тягне зменшення надходжень до бюджету. Тобто, прогресивна ставка ПДФО призводить до небажання людей працювати більше, щоб отримати вищі доходи, оскільки результат їх праці все одно «з'їдається» податком. Підрив стимулів до праці внаслідок високого податкового навантаження обертається недоотриманням доходів бюджетом.

З 80-х років ХХ ст. розпочалося поступове зниження «вищих» розмірів ставок податку на доходи фізичних осіб в країнах, які застосовували прогресивне оподаткування доходів фізичних осіб. Так, у США до 80-х років ставки такого податку варіювалися від 14 до 70%, а наприкінці 90-х – знизилися до 15–45%; у Франції були 45–90%, а зменшилися до 45% і т.ін. Певні країни взагалі відмовлялися від прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб на користь пропорційного.

Дискусія щодо справедливості оподаткування доходів фізичних осіб за прогресивними ставками податку, оскільки «багаті повинні платити більше», втратила актуальність через зниження напруги в класовій боротьбі, хоча і неповністю, оскільки заздрість до великих доходів притаманна людській сутності.

Аналіз досвіду застосування оподаткування доходів фізичних осіб за прогресивними ставками в зарубіжних країнах надає підстави виокремити його негативні наслідки:

- застосування платниками механізмів оптимізації при нарахуванні та сплаті податку на доходи фізичних осіб. Зі зростанням ставки податку збільшуються стимули до ухилення від виконання податкових обов'язків. Особи застосовують різноманітні податкові схеми для ухилення від оподаткування, або за допомогою сучасних електронних систем та інших засобів електронно-комунікативних технологій переводять свої активи в юрисдикції з більш низьким податковим навантаженням, приховують їх тощо, що в результаті призводить до зменшення надходжень до бюджету;

- збільшення витрат на адміністрування податку, контролю за його сплатою;

- економічна міграція – високооплачувані спеціалісти (особливо ті, які можуть працювати без географічної прив'язки до країни, наприклад, ІТ спеціалісти) обирають для податкового резидентства країни з пропорційним оподаткуванням доходів фізичних осіб;

- зменшення економічних стимулів до активної праці – прогресивна ставка ПДФО призводить до небажання людей працювати більше, щоб отримати вищі доходи, оскільки результат їх праці все одно «з'їдається» податком;

- стимулювання «паразитарної» поведінки членів суспільства. Так, в більшості країн Європи введено сімейне оподаткування – спеціальний режим, що полягає у встановленні для певного, консолідованого платника податків (сім'ї) пільгового режиму оподаткування шляхом встановлення більшого, ніж для індивідуального платника податків – фізичної особи, неоподаткованого мінімуму. Для зменшення податкового навантаження фізичні особи, які проживають сім'єю, обирають шлях, коли працює лише один з членів сім'ї, оскільки за умови, якщо працюватимуть всі члени, сума загального доходу буде більшою, ставки податку зростуть, це «з'їсть» частку доходу і в результаті

реальний дохід, що отримує сім'я, буде меншим, ніж у випадку, коли працює і отримує дохід лише один з членів сім'ї.

На сучасному етапі різні країни використовують як прогресивне, так і пропорційне оподаткування доходів фізичних осіб.

Прогресивне оподаткування застосовується як в країнах Європи (в Німеччині (ставки податку варіюються від 14 до 42%, для надзвичайно великих доходів – 45%), у Франції (від 0 до 45%), Італії (від 23 до 45%), в Великобританії (від 0 до 45%), в Іспанії (від 19 до 45%), в Нідерландах (від 9,45 до 49,9%), в Швеції (від 32 до 57%), в Фінляндії (від 6 до 31,25%), в Бельгії (від 25 до 50%), в Данії (від 12,11 до 15,16%)) так і в країнах пострадянського простору (в Узбекистані (від 12 до 20%), в Таджикистані (від 8 до 13%), в Литві (від 20 до 32%), в Молдові (від 12 до 18%) тощо. Проте, як бачимо, «верхній» розмір ставки податку на доходи фізичних осіб, зазвичай, не перевищує 45-50%.

Пропорційне оподаткування доходів фізичних осіб застосовується також як у країнах Європи (в Чехії (15%), в Болгарії (10%), в Угорщині (15%), в Словаччині (19%), в Румунії (10%) тощо, так і в країнах пострадянського простору (в Латвії (20%), в Естонії (20%), в Казахстані (10%), в Туркменістані (10%) тощо).

В Україні до 2003 року застосовувалося прогресивне оподаткування різних доходів фізичних осіб: в Законі УРСР «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян і осіб без громадянства» від 5 липня 1991 р. [4] та Декреті Кабінету Міністрів «Про прибутковий податок з громадян» від 26 грудня 1992 р. № 13-92 [5] ставки податку встановлювалися у відсотковому відношенні до бази оподаткування за зростаючою прогресією, що обумовлювалося спадщиною радянського періоду (в Радянському Союзі, враховуючи марксистську теорію як ідеологічне підґрунтя побудови цієї держави, прогресивне оподаткування доходів фізичних осіб було принципом їх оподаткування і в різні періоди вищий розмір ставки за прогресивною шкалою прибуткового податку на громадян досягав 90%).

В 2003 році український уряд змінив напрям податкової політики у цьому аспекті. Із прийняттям Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22 травня 2003 р. № 889-IV [6] ситуація з оподаткуванням доходів фізичних осіб змінилася – було встановлено переважно пропорційне оподаткування для доходів фізичних осіб. Такий же підхід зберігся і з прийняттям Податкового кодексу України.

Пропорційне оподаткування доходів фізичних осіб забезпечувало:

- 1) спрощення системи оподаткування, що робило її зрозумілішою для платників податків і зниження витрат на адміністрування;
- 2) стимулювання економічної активності;
- 3) запобігання «оптимізації» податків;
- 4) рівність платників податків;
- 5) дотримання стабільності в оподаткуванні.

На сучасному етапі і в відновлювальний період після закінчення воєнних дій формування податкової політики в Україні для відновлення своєї економіки потребує: повернення частини населення, яке через загрози власній безпеці, обумовлені бойовими діями, емігрували в інші країни; збереження капіталів та висококваліфікованих спеціалістів в країні; залучення інвестицій та міжнародних фахівців; зменшення апарату державної податкової служби.

Введення прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб в Україні може створити перешкоди в цьому, оскільки:

- українці, які є вимушеними мігрантами на сучасному етапі, при поверненні в Україну і без того стикнуться зі збільшенням податкового навантаження у вигляді збільшення впливу податкового адміністрування на їх життя (необхідно буде подати податкові декларації з зазначенням доходів, отриманих за кордоном, підтвердити податкове резиденство тощо). Збільшення податкового навантаження шляхом введення прогресивних ставок на доходи фізичних осіб, ускладнення податкового адміністрування, пов'язаного з цим – все це може стати одним з антистимулів для їх повернення;

- для забезпечення контролю за вірністю нарахування та сплати ПДФО за прогресивними ставками необхідно буде збільшити фіскальний апарат, витрати на адміністрування податку;

- завдяки сучасним інформаційно-комунікативних технологіям, легалізації обороту віртуальних активів в Україні фізичні особи мають можливість уникнути оподаткування шляхом виведення коштів за межі юрисдикції України, до чого можуть вдатися у випадку введення ставок податку на доходи фізичних осіб за прогресивною шкалою тощо.

На наш погляд, у випадку, якщо український законодавець маючи за мету відновлення економіки, збільшить податкове навантаження на платників податків шляхом введення прогресивних ставок податку на доходи фізичних осіб, може досягти протилежного результату – це може стати фактором, який негативно вплине на відновлення економіки. У випадку, якщо прогресивна система оподаткування доходів фізичних осіб все ж таки буде застосована, необхідно пам'ятати, що його «верхні» розміри ставки не повинні перевищувати 45-50 відсотків.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.
2. Mirrless J.A. An Exploration in the Theory of Optimum Income Taxation. Review of economic studies. 1971. № 38. P. 175–208.
3. Мельник В.М. Генеза теорій податків. Фінанси України. 2004. № 8. С. 42–53.
4. Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян і осіб без громадянства : Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 5 липня 1991 р. № 1306-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. №43. Ст. 568.
5. Про прибутковий податок з громадян : Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. № 13-92. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 10. Ст. 77.
6. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України від 22 травня 2003 р. № 889-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 37. Ст. 308.

Наталія САБАДАШ,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: **Оксана МУЗИКА-СТЕФАНЧУК**,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри фінансового права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЯ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ СВОЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ У ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРАКТИКУ ЗАСТОСУВАННЯ

В умовах триваючої реформи децентралізації, важливого значення набуває забезпечення органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами. Реформа децентралізації передбачає передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращі світові стандарти суспільних відносин у цій сфері. Фінансові ресурси можуть надходити як від центральної влади, так і від платників податків, які знаходяться в межах відповідної територіальної одиниці. В сукупності ці ресурси мають бути достатніми для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них повноважень. Адже якщо вони не будуть фінансово самодостатніми, навряд чи реформа децентралізації буде успішною.

Одним зі способів наповнення місцевого бюджету є встановлення місцевих податків і зборів і їх акумулювання для потреб громади. Відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад відносяться наступні повноваження: встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України (п. 24); прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку (п. 28) тощо [1]. Відповідно до Податкового кодексу

України сільські, селищні, міські ради в межах своїх повноважень приймають рішення про встановлення місцевих податків та зборів та податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та/або зборів, та про внесення змін до таких рішень (п. 3 ст. 12) [2].

Реалізація органом місцевого самоврядування своїх повноважень у податкових правовідносинах в науці та практиці отримало визначення «податкові повноваження», але водночас, окремо також розглядається питання участі органів місцевого самоврядування в податкових правовідносинах. Не ставлячи за мету дослідження теоретичних питань, пропонуємо звернути увагу на практику застосування органом місцевого самоврядування своїх податкових повноважень.

Пропонуємо звернути увагу на положення Податкового кодексу України, де визначено порядок оприлюднення органом місцевого самоврядування рішень про затвердження ставок місцевих податків та/або зборів або змін. [2]. Зауважимо, що ці порядки розміщені по тексту кодексу, зокрема, в підпункті 12.3.4 пункту 12.3 статті 12, пункті 12.5 статті 12, пункті 271.2 статті 271 Податкового кодексу України.

Аналіз правозастосовної практики дозволив встановити, що застосування цитованих норм відбувається по різному. Так, у справі № 460/2565/18 Суд звертає увагу на внесення змін до Податкового кодексу України, зокрема до 12.3.4 пункту 12.3 статті 12 Податкового кодексу України, цілком узгоджується зі статтею 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Захист власності), яка серед іншого визначає право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів. Відтак, внесення змін до Податкового кодексу України та механізму прийняття рішень щодо місцевих податків органами місцевого самоврядування слід вважати «законним

втручанням» держави у мирне володіння майном особи та таким, що узгоджується з практикою Європейського Суду з прав людини [3].

Таким чином, те що законодавець втрутився у мирне володіння майном особи і визначив порядок оприлюднення рішення про встановлення місцевих податків та зборів відповідним органом місцевого самоврядування, не є незаконним втручанням і відповідає зобов'язанням, які Україна взяла на себе, підписавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколи до неї.

Водночас в іншій справі № 809/276/18 судами не встановлено факту офіційного оприлюднення рішення Пнівської сільської ради від 21 грудня 2017 р. № 3-21/17 «Про внесення змін в «Положення про плату за землю на території Пнівської сільської ради», зокрема, опублікування вказаного рішення в друкованих засобах масової інформації. Отже, рішення сільської ради «Про внесення змін в «Положення про плату за землю на території Пнівської сільської ради» не набрало чинності. За касаційною скаргою справу було розглянуто Верховним Судом у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, яка зазначила, що законодавство безпосередньо пов'язує набрання чинності актом нормативно-правового характеру органу місцевого самоврядування з моментом його офіційного оприлюднення. З урахуванням тієї обставини, що оспорюване рішення було розміщено на дошці оголошень та на офіційному сайті сільради, але не було опубліковане в засобах масової інформації в порядку, визначеному законодавством, суд дійшов висновку, що таке рішення є нечинним [4].

Отже, на наше переконання, проблема правозастосовника полягає в тому, що законодавець визначив обов'язковість оприлюднення акту нормативно-правового характеру органом місцевого самоврядування, але не визначив порядок і способи такого оприлюднення. Зокрема, ними можуть бути наступні: розміщення на дошці оголошень, на офіційному сайті сільради, в засобах масової інформації. Водночас постає питання – якщо в засобах масової інформації, то

яких саме? Загальнодержавної чи місцевої сфери розповсюдження? Вважаємо, що на це питання Верховний Суд відповіді не надав.

В іншій справі Товариство з додатковою відповідальністю «Узинський цукровий комбінат» звернулося до суду з позовом до Узинської міської ради Білоцерківського району Київської області. В позові було наголошено на тому, що рішення відповідача від 11.07.2017 № 19-118/2017 є регуляторним актом, але, оскільки його не було офіційно оприлюднено в друкованих засобах масової інформації, тобто не доведено до відома населення у порядку, передбаченому законодавством, таке рішення є незаконним. Суди першої та апеляційної інстанції дійшли висновку, що оскаржуване рішення відповідача про встановлення місцевих податків та зборів підлягало офіційному оприлюдненню в друкованих засобах масової інформації, а оприлюднення відповідачем оскаржуваного рішення на офіційному сайті міської ради не відповідало вимогам закону.

В цій справі Верховний Суд у складі суддів об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду визначив наступне: аналіз цілої низки нормативно-правових актів дає підстави стверджувати, що на рішення органів місцевого самоврядування про встановлення місцевих податків та зборів не поширюються обов'язковість офіційного оприлюднення в друкованих засобах масової інформації відповідних рад, а у разі їх відсутності - у місцевих друкованих засобах масової інформації. Пунктом 4 рішення Узинської міської ради Білоцерківського району Київської області від 11.07.2017 «Про встановлення місцевих податків і зборів на 2018 рік» вирішено забезпечити його оприлюднення на офіційному сайті міської ради. Отже, колегія суддів дійшла висновку, що оприлюднення відповідачем на офіційному сайті міської ради оскаржуваного рішення вважається офіційним оприлюдненням та пов'язується з моментом набрання ним чинності [5].

Саме рішення об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду, на наше переконання, підсумувало спір, який точився навколо порядку оприлюднення рішень органів місцевого самоврядування, що стосувалися

податкових правовідносин. Водночас, на наш погляд, в цьому рішення могли бути прописані і інші ситуації, що можуть скластися в сфері податкових правовідносин із наданням відповіді щодо правильності застосування норм підпункту 12.3.4 пункту 12.3 статті 12, пункті 12.5 статті 12, пункті 271.2 статті 271 Податкового кодексу України. Так, до прикладу, це такі ситуації як строк, протягом якого має бути оприлюднено на офіційному сайті міської ради відповідне рішення з моменту його прийняття, взаємозв'язок або взаємовиключність між такими способами оприлюднення як розміщення на дошці оголошень, на офіційному сайті сільради, в засобах масової інформації (різних сфер розповсюдження) та інші випадки. Вважаємо, що ці питання можуть стати предметом подальших наукових досліджень, а також висновків, які дає правозастосовна практика.

Список використаних джерел

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
2. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
3. Постанова Верховного Суду від 18 червня 2019 р. у справі № 460/2565/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82446918> (дата звернення 01.04.2023).
4. Постанова Верховного Суду від 04 травня 2020 року у справі № 809/276/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89045492> (дата звернення 01.04.2023).
5. Постанова Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду від 02 грудня 2020 року у справі № 357/14346/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93245717> (дата звернення 01.04.2023).

Дмитро САКАЛЮК,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
Державний податковий університет

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА, ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Відомо, що головним завданням фінансової політики є забезпечення відповідними фінансовими ресурсами тієї чи іншої державної програми соціально-економічного розвитку.

Для вдалого здійснення фінансової політики мають ефективно працювати всі її складові (фіскальна, грошово-кредитна, інвестиційна, валютна, страхова, митна політики, управління фінансами та фінансовий контроль).

Одним із основоположних чинників ефективної фінансової політики є фінансова безпека держави.

Відомо, що фінансова безпека держави, як складова національної безпеки, є основою економічного розвитку країни, що забезпечує суверенітет та цілісність країни, а також достойний рівень життя її громадян. Запорукою фінансової безпеки, зокрема є стабільність фінансового ринку країни, його нормальне функціонування та належне регулювання такого ринку зі сторони держави. Загальновідомим є той факт, що наявність кризи на фінансовому ринку країни (чи світу), негативно відображається на діяльності всіх інших галузей, державних органів та житті громадян.

Фінансовий сектор відіграє важливу роль у сучасній економіці, забезпечуючи фінансове посередництво між різними суб'єктами фінансового ринку та створюючи основні передумови для суспільного відтворення. Надійний та ефективний фінансовий сектор заохочує і продуктивні інвестиції, як внутрішніх, так і закордонних інвесторів, таким чином підтримуючи інновації та економічне зростання.

Високий рівень безпеки фінансового ринку визначає не лише ефективність його функціонування та економічну стабільність суспільства, а й фінансову

міцність та національну безпеку держави в цілому. Саме тому фінансова безпека та її забезпечення – це один з найважливіших пріоритетів діяльності широкого кола регуляторних інституцій у різних сферах фінансової діяльності та провадження фінансової політики.

Належна організація економічних, фінансових, торгових відносин між суб'єктами господарювання на принципах відкритості та інтегрованості бізнеспроцесів, з дотриманням верховенства права зумовлює об'єктивні процеси зростання економіки держави в цілому. Тому фінансова політика має сприяти зазначеним вище відносинам.

Сучасні економічні та політичні реалії України доводять, що посилюється вплив зовнішніх та внутрішніх загроз на рівень фінансової безпеки. Самою вагомою загрозою фінансової безпеки на сьогоднішній день є повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке тягне за собою важкі негативні наслідки і для фінансового ринку.

Фінансова система країни є найбільш вразливою до реалізації ризиків, що обумовлено наявністю тісних взаємозв'язків між суб'єктами фінансового ринку та, відповідно, швидким поширенням негативних імпульсів між її сферами та ланками.

Правова неврегульованість низки питань, пов'язаних з забезпеченням фінансової безпеки нерідко зумовлена міждисциплінарним характером цієї проблематики, що вимагає використання нових підходів у сукупності з дослідженням сучасного стану системи правового регулювання фінансового ринку та сектору. Забезпечення економічної безпеки (частиною якої визнається фінансова) поряд з захистом суверенітету та територіальної цілісності встановлено як найважливішу функцію держави, справу усього українського народу.

В умовах сьогодення, питання фінансової безпеки держави набувають актуального значення, оскільки функціонування фінансового сектору та держави загалом, а також її оборона, спирається на достатнє та стабільне фінансове забезпечення, як вітчизняне, так і з залученням міжнародної допомоги.

Пошук джерел фінансування та визначення напрямів використання фінансових ресурсів є основою забезпечення захисту і розвитку фінансового ринку в країні. Наявні достатні фінансові ресурси, можливість їх належної акумуляції та стабільного і цільового використання на цілі, що забезпечують належне функціонування фінансового ринку, усунення загроз державної цілісності України та її національних інтересів, захищеність громадян країни, забезпечення високого рівня освіти та медицини, складають елементи фінансової безпеки держави в цілому та потребують належного правового врегулювання та чітких і спланованих рішень і дій державної влади.

Окрім джерел фінансування, важливим елементом належного функціонування фінансового ринку є людський ресурс, а саме, наявність достатньої кількості кваліфікованих кадрів в різних сферах. Нестача таких кадрів може бути проблемою для України в зв'язку з агресією росії, оскільки велика кількість громадян виїхало за кордон і це негативно впливає на нормальне функціонування фінансового ринку. Держава повинна докладати значних зусиль задля повернення своїх громадян для чого вчиняти ряд заходів, щоб стимулювати їх повертатись в Україну. В першу чергу мають бути вирішені безпекові питання, питання верховенства права, на належному рівні має бути захист прав громадян, прозорість судової влади, налагоджена комунікація влади та громадян, комфортні умови для ведення бізнесу, забезпечено належний рівень освіти і медицини.

Ефективне функціонування фінансового ринку і, відповідно, рівень фінансової безпеки держави залежать від здатності державних органів забезпечувати стабільність платіжної системи, нейтралізувати чи мінімізувати негативні наслідки фінансових криз, кібератак на фінансову систему, контролювати рівень тіньової економіки, забезпечувати на високому рівні оборону країни, ефективно здійснювати управління державним боргом, запобігати злочинам у фінансовій сфері. Ці всі критерії спонукають розвитку фінансового ринку.

Отже, наведене вище свідчить, що фінансова безпека, є важливим чинником фінансової політики.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30 ст. 141.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241.
3. Білоус В.Т., Тернущак М. М. Правові гарантії фінансової безпеки з надання допомоги Україні після війни. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 8. С.5-9.
4. Білоус В.Т., Бригінець О.О. Правові питання розв'язання проблем фінансової безпеки України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2018.
5. Полторак А.С., Фінасова безпека держави в умовах глобалізації: теорія, методологія та практика: монографія. МНАУ, 2019, 463 с.

Дмитро СІРКО,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
Державний податковий університет

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ОБМІНУ ПОДАТКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

З 1 січня 2017 року Україна приєдналася до Програми розширеного співробітництва у рамках Організації економічного співробітництва та розвитку і взяла на себе зобов'язання імплементувати мінімальний стандарт Плану дій для боротьби з розмиванням бази оподаткування та виведенням прибутку із оподаткування (план дій BEPS) [1]. Конвенція «Про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах» дата набрання чинності для України відбулася

01.07.2009 р. [2]. Надає можливість ефективніше запобігати схемам ухилення від оподаткування та боротьби фінансуванням тероризмом.

У серпні 2022 року Державна податкова служба України приєдналася до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки, що дозволяє здійснювати збір інформації від фінансових установ про фінансові рахунки, власників та/або контролюючих осіб власників таких рахунків, які є податковими резидентами інших юрисдикцій-партнерів по обміну, та щорічно на автоматичній основі обмінюватись вказаною інформацією з юрисдикціями-партнерами по обміну в рамках Багатосторонньої угоди CRS [3].

28.04.2023 р. набрав чинності Закон України від 20.03.2023 № 2970-IX, який забезпечив внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо імплементації одного з кроків плану BEPS – Загальний стандарт звітності [4].

Міжнародний обмін податковою інформацією є важливим і актуальним питанням у сучасному світі.

Ключовими аспектами, його значення є: боротьба з ухиленням від оподаткування, забезпечення прозорості та відповідальності, міжнародні стандарти такі як CRS та FATCA, допомагають уніфікувати підходи до обміну інформацією між країнами.

Підтримка глобальних ініціатив: Обмін інформацією є частиною більш широких зусиль щодо боротьби зі злочинністю, фінансовими ризиками та тероризмом.

Україна, як і інші країни, повинна активно співпрацювати в цьому напрямку, щоб забезпечити ефективний обмін податковою інформацією та підвищити свою фінансову стійкість.

Основними проблемними питаннями міжнародного обміну податковою інформацією в Україні є:

1. Недосконала нормативно-правова база, недостатнє узгодження норм національного законодавства з міжнародними стандартами обміну податковою

інформацією, відсутність чітких процедур та механізмів обміну інформацією з іншими країнами, недосконалість системи захисту персональних даних платників податків.

Технічні труднощі, а саме: необхідність вдосконалення інформаційно-технологічної інфраструктури для автоматизованого обміну даними, несумісність систем обліку та звітності в різних країнах, висока вартість впровадження та підтримки систем обміну інформацією.

Недоповнованість людських ресурсів: нестача кваліфікованих кадрів у податкових органах для роботи з міжнародним обміном інформацією, необхідність навчання персоналу новим правилам та процедурам.

. Недосконалість механізмів контролю за використанням інформації: ризик витоку або незаконного використання інформації, отриманої в рамках міжнародного обміну, відсутність чітких правил та процедур моніторингу та контролю за використанням інформації.

5. Неготовність деяких країн-партнерів до ефективного обміну інформацією: не всі країни-партнери мають однаковий рівень готовності до обміну інформацією. Існує ризик, що інформація може бути використана не за призначенням у країнах з низьким рівнем боротьби з корупцією.

6. Вплив на добросовісний бізнес: занадто жорсткі правила обміну інформацією можуть створювати додаткові адміністративні бар'єри для добросовісного бізнесу. Необхідність значних витрат на дотримання вимог щодо обміну інформацією.

7. Недооцінка потенційних ризиків: недостатнє усвідомлення ризиків, пов'язаних з ухиленням від сплати податків та виведенням капіталу з країни, необхідність вдосконалення системи аналізу та оцінки ризиків.

8. Недостатнє фінансування: необхідність значних коштів для впровадження та підтримки систем обміну інформацією. необхідність чіткого визначення джерел фінансування таких систем.

9. Недосконалість системи захисту прав платників податків: необхідність чітких правил та процедур щодо захисту прав платників податків при обміні інформацією, можливість зловживання інформацією з боку податкових органів.

10. Недостатня координація між різними державними органами: необхідність чіткого розподілу повноважень та відповідальності між різними державними органами в сфері міжнародного обміну інформацією. Необхідність налагодження ефективної координації між різними відомствами.

Вирішення цих проблемних питань потребує комплексного підходу, який включає: вдосконалення національного законодавства у сфері обміну податковою інформацією, модернізацію інформаційно-технологічної інфраструктури, підготовку кваліфікованих кадрів, вдосконалення механізмів контролю за використанням інформації, підвищення рівня готовності країн-партнерів до обміну інформацією, усунення адміністративних бар'єрів для добросовісного бізнесу, вдосконалення системи аналізу та оцінки ризиків, забезпечення належного фінансування систем обміну інформацією, захист прав платників податків, налагодження ефективної координації між різними державними органами.

Вирішення проблемних питань міжнародного обміну податковою інформацією в Україні сприятиме:

1. Збільшенню надходжень до бюджету: ефективний обмін податковою інформацією дозволяє виявляти схеми ухилення від сплати податків та виведення капіталу з країни, що призводить до збільшення надходжень до бюджету. Це дає змогу уряду фінансувати важливі соціальні програми, інфраструктурні проекти та інші державні видатки [8].

2. Створення рівних умов конкуренції: добросовісний бізнес, який сплачує всі податки, буде перебувати в більш вигідному становищі, якщо ухилення від сплати податків та виведення капіталу будуть жорстко контролюватися це сприятиме створенню рівних умов конкуренції на ринку та стимулюватиме добросовісну поведінку платників податків [7].

3. Покращенню інвестиційного клімату: міжнародні інвестори охочіше вкладають кошти в країни з прозорою та чіткою податковою системою. Ефективний обмін податковою інформацією сприяє створенню такого інвестиційного клімату, що може призвести до зростання інвестицій в українську економіку [7].

4. Зміцненню співпраці з міжнародними партнерами: Україна стає більш надійним партнером у сфері боротьби з ухиленням від сплати податків та виведенням капіталу. Це може призвести до покращення співпраці з іншими країнами в різних сферах, таких як торгівля, інвестиції та безпека.

5. Підвищенню авторитету України на міжнародній арені: Україна демонструє свою прихильність принципам відповідальності та прозорості у сфері оподаткування. Це може призвести до покращення іміджу країни на міжнародній арені та підвищення її авторитету серед інших держав.

Загалом, вирішення проблемних питань міжнародного обміну податковою інформацією в Україні матиме значний позитивний вплив на економіку країни, інвестиційний клімат та міжнародний імідж.

Важливо зазначити, що це лише деякі з можливих позитивних наслідків, в залежності від конкретних методів та інструментів, які будуть використовуватися для вирішення проблемних питань, можуть бути й інші позитивні ефекти.

Крім того, вирішення проблемних питань міжнародного обміну податковою інформацією може також мати певні негативні наслідки: Збільшення адміністративного навантаження на платників податків, можливість витоку або незаконного використання інформації, зниження конфіденційності платників податків.

Важливо, щоб при вирішенні проблемних питань міжнародного обміну податковою інформацією були враховані всі можливі наслідки, як позитивні, так і негативні. Необхідно знайти оптимальний баланс між інтересами держави та правами платників податків.

Список використаних джерел:

1. <https://www.kmu.gov.ua/news/249982923>
2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_325#Text
3. <https://tax.gov.ua/baneryi/crs/povidomlennya/print-609052.html>
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2970-20#Text>
5. Олійник Я.В., Чухраєва Н.М. Конфіденційність податкової інформації, що підлягає автоматичному обміну : імперативи забезпечення / Фінанси України. – 2022. - №9. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_22_02_099_uk.pdf
6. <https://tax.gov.ua/diyalnist-/upravlinnya-zminami-dps/mijnarodna-spivpratsya/novini/print-716795.html>
7. <https://taxters.com/ua/helpful/ukrayina-i-crs-u-2023/>
8. <https://www.pwc.com/ua/uk/publications/tax-and-legal-alert/2023/information-automatic-exchange-for-tax-purposes.html>

Валерія СКОЛЬЗНЄВА,

здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
кафедра цивільного, адміністративного та фінансового права,
Класичний приватний університет

БАНКИ, ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН. ВІЙСЬКОВИЙ СТАН: ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ

Українська банківська система стикнулася із значними викликами та складними питаннями у зв'язку із повномасштабним воєнним вторгненням російської федерації на територію незалежної України. Не без складнощів, але поступово та досить оперативно банки пристосувались до сучасних реалій.

Слід зауважити, що одна з основних проблема, яка застала зненацька нашу державу в сфері змін діяльності банків, як суб'єктів адміністративних правовідносин – це скорочення кредитування, не отримання в достатній мірі доходів та втрати частини кредитного портфелю. Як наслідком буде зниження капіталів банків. Проте, в будь-який час наша держава показує свою незламність

та банки продовжують функціонувати навіть, якщо їхні показники достатньо менші за встановлені нормативи. А вже після нашої перемоги, фінансові установи матимуть достатньо часу для врегулювання своєї діяльності в норму та знову розпочати процес формування запасу капіталу.

Суттєві зміни розпочались із виданням Постанови Правління Національного Банку України від 25.02.2022 р. №23 «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп». Цим нормативно-правовим актом були введені правила роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного часу [1].

За день до цього Правлінням Нацбанку України було прийнято постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 р. №18 в якій було введення ряд обмежень та заборон, які були необхідні під для збереження цілісності банківської системи та продовження її функціонування в тій мірі, в якій це було можливо на початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України [2].

Сама суть законодавчих змін в період воєнного стану полягає в реалізації наступних суттєвих антикризових рішеннях [3]:

- захист інтересів клієнтів банків, перш за все вкладників. Вони мають зберігати доступ до власних та кредитних коштів, платежів і переказів;
- підтримання діяльності банків та їх ліквідності. Негативний тимчасовий вплив бойових дій на показники діяльності банків не має призводити до визнання найбільш постраждалих з них неплатоспроможними. Такі фінансові установи за потреби матимуть час на відновлення фінансової стійкості після припинення воєнного стану;
- чесне відображення реального фінансового стану банків. Якими б не були збитки за результатами війни, їх не можна приховувати шляхом "прикрашання" звітності. Дуже важливо бачити справжню картину. Без цього складно буде впровадити ефективний план оздоровлення банківської системи після завершення війни.

Базуючись на цих принципах, НБУ визначив перелік заходів для підтримки

роботи банківської системи. Проте доцільність застосування тих чи інших заходів на практиці залежить від сценаріїв розгортання подій. НБУ реагує та приймає рішення дуже оперативно [3].

Оперативність приймання рішень НБУ залежить від змін, які відбуваються на бойовому напрямку та є дуже злагодженими.

За словами голови ради Незалежної асоціації банків України Олени Коробкової, зараз існує п'ять головних викликів, які актуальні для всіх учасників банківського ринку країни [4]:

"Перший виклик – це зниження доходів відносно витрат. Другий – зростання частки непрацюючих кредитів. Третій – для деяких банків, із часткою 15 відсотків, це залежність від вже недешевого рефінансування НБУ. Четвертий – масова міграція людей за кордон, яка негативно впливає на економічну активність і обсяг операцій в Україні та унеможлиблює фізичне відвідування відділень, коли це буває необхідно. І п'ятий виклик – це втрата частини персоналу або через міграцію, або через мобілізацію" [4].

Наступним кроком було те, що 24 вересня 2022 року Нацбанк України погодив зміни до статуту «Альфа-Банку» про перейменування його на Sense Bank. У такий спосіб фінансова установа вирішила позбутися «психологічної пов'язаності» з російським «Альфа-Банком».

У зв'язку із цим, такий крок має як і позитивний аспект так і негативний аспект.

Позитивний аспект цього питання полягає в тому, що в перші дні одразу з прийняттям вищевказаних нормативно-правових актів було розроблено законопроект «Про особливості виведення з ринку системно-важливого банку в умовах воєнного стану», який нажаль, потрапив до Верховної ради лише восени 2022 року. Ціллю його розробки було – націоналізація «Альфа-Банк» (наразі зараз «Сенс Банк»). Цей законопроект передбачав спрощену процедуру виведення банку з ринку за участю держави, а саме під час дії воєнного стану купити банк за 1 грн., незалежно від фактичного розміру його капіталу і без докапіталізації [5].

Реформування банківського законодавства України є одним із аспектів оптимізації адміністративно-правового регулювання банківської діяльності в Україні у військовий стан. Воно має на меті не лише створити правильні та комфортні умови, але і значно впливає на розвиток самої банківської системи з урахуванням перебування нашої країни в період військового стану. Можна констатувати, що на сьогодні відбуваються не лише глобальні зміни, які були вимушеними у зв'язку із складною політичною ситуацією, а і проходить процес оновлення відповідної нормативно-правової бази, яка в подальшому буде фундаментом розвитку незалежної України.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп: Постанова від 25.02.2022 р. №23 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text>
2. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова від 24.02.2022 р. № 18 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.
3. Юридична газета: «Економічна правда». URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104/> .
4. Інформаційне агентство «ЮНІАН». URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/viy-na-v-ukrajini-yak-zminilas-robotu-bankivskoj-sistemi-11964504.html>
5. Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України з питань виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану: Постанова від 03.12.2022 р., №238 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0238500-22#Text>.

Ярослав СКРИПКАР,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
кафедра адміністративного та конституційного права,
Запорізький національний університет

ВИКОНАВЧІ КОМІТЕТИ МІСЦЕВИХ РАД ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК СУБ'ЄКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Конституція України встановила якісно нову модель організації влади на місцевому рівні, закріпивши систему та правовий статус органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади, що згодом було деталізовано у галузевому законодавстві. Функціонування такої моделі протягом тридцяти років дозволило виявити її сильні та слабкі сторони, то ж наразі тривають науково-практичні розробки щодо інституційного оновлення системи влади на місцях [7, с. 40-45].

Протягом усього періоду становлення місцевого самоврядування в Україні незмінними залишились дві його глобальні проблеми, пов'язані з нечіткістю формування повноважень та відсутністю достатнього фінансування. І якщо остання проблема лежить у дещо іншій площині (стосується бюджетного прогнозування та планування), то перша для свого розв'язання потребує комплексного підходу та проведення інституційно-функціонального аналізу виконавчих комітетів місцевих рад [3, с. 156-163].

Вважаємо, що серед органів місцевого самоврядування в Україні одне з головних місць посідають виконавчі комітети місцевих рад об'єднаних територіальних громад (*далі – виконавчі комітети місцевих рад*). Вони вирішують переважну більшість питань, що виникають у процесі життєдіяльності населення, так званих «питань місцевого значення», а їх безпосередня діяльність спрямована на забезпечення таких сфер життя, які потребують постійної та професійної уваги – соціальне і побутове забезпечення, житлово-комунальне господарство, освіта й охорона здоров'я тощо. Існування в

системі місцевого самоврядування виконавчих комітетів створює умови життєздатності та ефективності діяльності територіальної громади, оскільки її проблеми набувають вирішення у власних інтересах шляхом використання своїх відповідальних виконавчих структур.

В сучасних умовах поглиблення в Україні демократичних основ суспільного життя важливого значення набуває підвищення ефективності фінансової політики місцевого самоврядування. Адже надання суспільних послуг громадянам з максимальним урахуванням їхніх потреб здійснюється саме на місцевому рівні [6, с. 109-117].

Активізація роботи, пов'язаної з підготовкою та впровадженням конституційної та адміністративної реформи, спрямованої на децентралізацію влади в Україні, обумовлює необхідність вибору оптимальної моделі територіальної організації влади. Результатом реформ є зокрема набуття місцевими ради об'єднаних територіальних громад нових повноваження, які вони здійснюють вперше, що не завжди є зрозумілим і прийнятним. Зокрема, об'єднані територіальні громади при формуванні своїх виконавчих комітетів стикаються з неузгодженостями законодавства щодо механізму їх утворення, правового статусу, персонального складу тощо [5, с. 14-20]. Тому однією із ключових проблем є модернізація системи виконавчих комітетів місцевих рад та удосконалення їх адміністративно-правового статусу.

Вважаємо, що нові соціальні реалії вимагають вдосконалених підходів до визначення особливостей організації діяльності виконавчих комітетів місцевих рад [8, с. 203-210]. При цьому варто відмітити, що проблема реформування правового статусу виконавчих комітетів місцевих рад не є новою для національної правової системи, адже з моменту здобуття незалежності в Україні неодноразово змінювалась система органів влади на місцях, у тому числі, виконавчих комітетів місцевих рад [7, с. 87-92].

Виконавчі комітети, займаючи центральне місце в системі виконавчих органів місцевої ради, в той же час є особливим органом колегіального вирішення питань, що віднесені до його компетенції. Виконавчий комітет є

інституційним утворенням місцевої ради, за допомогою якої забезпечується реалізація конкретних завдань, функцій та повноважень ради у сферу публічного адміністрування.

Основною метою створення таких органів є необхідність колегіального та професійного вирішення питань усіх галузей публічного адміністрування.

Дослідження сутності будь-якого органу публічної влади неможливе без з'ясування його функцій, яке допомагає розкрити місце та роль органу влади, а також його соціальне призначення. Організація місцевого самоврядування України передбачає здійснення виконавчими органами місцевих рад двох груп функцій: власних та функцій органів виконавчої влади [4, с. 18-23].

Водночас, виконавчі комітети місцевих рад здійснюють різні функції, які можна класифікувати на певні групи. Залежно від сфери діяльності виділяють, зокрема, політичну, економічну, соціальну, культурну, екологічну функції. Будучи органами загальної компетенції місцевих рад, вони забезпечують планування, прогнозування, облік і контроль певного напрямку діяльності.

Для виокремлення виконавчих комітетів серед інших організаційних структур об'єднаної територіальної громади в основу класифікації можна покласти і характер діяльності цих органів. Так, їх поділяють на:

- організаційні – діяльність, що безпосередньо спрямована на надання депутатам місцевої ради інформаційної та юридичної допомоги у здійсненні їхніх повноважень;
- виконавчі – діяльність, спрямована на реалізацію рішень ради, рішень, прийнятих іншими органами влади;
- розпорядчі – діяльність, що характеризується самостійним розглядом та вирішенням питань, віднесених законодавством до відання виконавчих органів [5, с. 14-20].

Під повноваженнями виконавчих комітетів місцевих рад слід розуміти встановлений законом обов'язок, що реалізується через можливість дій уповноваженого суб'єкта з виконання його завдань і функцій. З іншого боку, повноваження виконавчих органів місцевих рад – це права, надані цим органам

для вирішення питань місцевого значення. Вважається, що найважливішою функцією виконавчих комітетів місцевих рад є повсякденне вирішення питань місцевого значення і забезпечення нормальної життєдіяльності територіальної громади [3, с. 156-163].

Для виконання зазначеної функції виконавчі комітети місцевих рад наділені значними повноваженнями у сфері реалізації фінансово-економічної політики. Зокрема:

1) підготовка програм соціально-економічного та культурного розвитку сіл, селищ, міст;

2) забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

3) забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління соціально-економічним і культурним розвитком відповідної території;

4) складання, схвалення та подання на розгляд відповідної ради прогнозу місцевого бюджету, складання проекту місцевого бюджету, подання його на затвердження відповідної ради, забезпечення виконання бюджету;

5) здійснення фінансування видатків з місцевого бюджету;

6) об'єднання на договірних засадах коштів відповідного місцевого бюджету для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій;

7) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо встановлення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами;

та багато інших повноважень.

Таким чином, виконавчі комітети місцевих рад є важливими суб'єктами реалізації фінансової політики. Вони є вищими органом у системі виконавчих органів місцевого самоврядування на рівні об'єднаної територіальної громади, наділені виконавчими повноваженнями відносно всіх інших виконавчих органів

ради. Для ефективного виконання виконавчими комітетами місцевих рад свої своїх завдань та функцій необхідно забезпечити належний рівень фінансової незалежності, головною ознакою якої є володіння та самостійне розпорядження фінансовими ресурсами. Для вироблення і реалізації ефективної фінансової політики виконавчими комітетами місцевих рад необхідно забезпечити відповідний рівень фінансової незалежності місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Голос України від 13.07.1996 № 128*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
2. Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні». *Офіційний вісник України від 1997 № 25*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр/conv#n267> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Коваленко Н.О. Інституційно-функціональний аналіз виконавчих органів місцевих рад. *Теорія та практика державного управління. 2019. Вип. 3*. С. 156-163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2019_3_21 (дата звернення: 15.04.2024).
4. Кулешов О.О. Питання організації та діяльності виконавчих органів місцевих рад в системі державного управління. *Вісник Академії адвокатури України. 2011. Число 1*. С. 18-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2011_1_5 (дата звернення: 15.04.2024).
5. Ладиченко В.В. Формування виконавчих комітетів об'єднаних територіальних громад. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2018. № 5*. С. 14-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2018_5_4 (дата звернення: 15.04.2024).
6. Перевознюк В. Фінансова політика місцевого самоврядування: теоретичний аспект. *Світ фінансів. 2009. № 2*. С. 109-117. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/349> (дата звернення: 15.04.2024).

7. Сандул Я.М. До питання реформування виконавчих органів місцевих рад (адміністративно-правовий аспект). *Наше право*. 2014. № 6. С. 40-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2014_6_9 (дата звернення: 15.04.2024).

8. Таран В.В. Діяльність виконавчих органів місцевих рад у системі державного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 2. С. 203-210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2010_2_32 (дата звернення: 15.04.2024).

Оксана СЛАСТЬОНЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права,
Державний податковий університет

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Сьогодні важливим питанням є проведення ефективної державної митної політики саме для врегулювання зовнішньоекономічної діяльності та для можливості інтеграції України у світовий торговельний простір. Митна справа забезпечує порядок і контроль переміщення через митний кордон України товарів і послуг. Ці завдання відносяться до основних цілей реалізації державної митної політики. Також до завдань державної митної політики відносять: митне регулювання, що пов'язане із процедурою митного контролю та митного оформлення; боротьба із контрабандою та іншими порушеннями митних правил.

Державна митна політика являє собою систему принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світового простору. Однією із умов ефективного функціонування державної митної політики є швидкість реагування на зовнішні загрози та вміння швидко протидіяти можливим негативним наслідкам таких загроз у напрямі посилення забезпечення

економічних інтересів держави, а також максимального врахування в національній митній системі міжнародних правил та вимог [1].

Державна митна політика повинна врегульовувати питання захисту вітчизняного товаровиробника та зовнішньоекономічної торгівлі, а також забезпечувати реалізацію національних інтересів у напрямі стимулювання розвитку і структурної перебудови національної економіки. На сучасному етапі необхідно враховувати доцільність факторів впливу на державну митну політику. Важливо визначити слабкі сторони у сфері правового регулювання та виявити слабкі місця, які зумовлюють неефективність державної митної політики. Сьогодні державна митна політика покликана вирішувати такі завдання, як захист економічних інтересів України; забезпечення виконання зобов'язань, що випливають із міжнародних договорів України стосовно митної справи; встановлення правових норм, які б забезпечували захист інтересів споживачів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку; забезпечення організації та функціонування єдиної, узгодженої, стабільної митної системи, закріплення правових механізмів взаємодії всіх її елементів; визначення загальних принципів регулювання митних відносин; підвищення рівня організаційних і правових гарантій суб'єктів митних відносин, удосконалення системи їх відповідальності; створення умов для ефективної боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, контролю за валютними операціями [2, с. 198].

У процесі реалізації державної митної політики спостерігаються певні проблеми, які впливають на її ефективність. Значна частка у загальному обсязі товарообігу товарів переміщуються з приховуванням інформації від контролюючих органів або шляхом контрабанди. Також існує велика кількість правопорушень у сфері інтелектуальної власності; невідповідність існуючої системи митного контролю сучасним стандартам пропускнує спроможності; існує наявність певних шахрайських і корупційних схем у системі державного управління митною справою та великий обсяг тінізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств тощо. До об'єктивних чинників варто

віднести закономірності та тенденції розвитку міжнародних зв'язків і взаємовідносин між суб'єктами; тенденції, закономірності та умови соціально-економічного розвитку світової спільноти [3, с. 747].

Прискорення темпів глобальної трансформації в останні десятиліття спричинило постійно зростаючий обсяг і взаємозалежність міжнародної торгівлі. У зв'язку з цим, перед митними адміністраціями постали нові виклики: цифровізація торговельних та митних процесів; впровадження нових технологій і бізнес-моделей; оновлення національної безпеки та безпеки суспільства, а також оновлений протекціонізм. Крім того, у той час як складність торгових відносин зростає, митні адміністрації повинні реагувати на зростання торгової спільноти, на вимоги щодо сприяння торгівлі через спрощення, прозорість і передбачуваність митних процедур, а також скорочення часу та витрат [4, с. 6].

В результаті проведеного дослідження можемо зробити висновок, що сьогодні важливим питанням у сфері державної митної політики України є удосконалення митного контролю. Українська митниця відстає від сучасних потреб пропускну здатності та світових стандартів контролю товарів. Також, є необхідність підвищення рівня захисту національних інтересів держави з одночасним упровадженням міжнародних вимог та стандартів, спрощення митних процедур та підвищення ефективності виявлення та протидії негативним явищам у середовищі зовнішньої торгівлі. Пропонуємо визначити основні напрями вдосконалення державної митної політики: впровадження міжнародних стандартів та вимог у напрямі підвищення рівня захисту національних інтересів держави; спрощення митних процедур, яке покликане зменшити кількість зловживань у зазначеній сфері; підвищення ефективності виявлення та протидії негативним явищам у середовищі зовнішньої торгівлі; покращення здійснення зовнішньоекономічної діяльності та створення оптимальних умов для її учасників. Сьогодні можемо констатувати, що особливістю державної митної політики є те, що вона покликана сприяти економічній безпеці країни. Це гарантуватиме достатній рівень соціально-економічного існування, а також політичну незалежність її економічних інтересів по відношенню до можливих

зовнішніх та внутрішніх загроз і впливів шляхом впровадження міжнародних стандартів та вимог у напрямі підвищення рівня захисту національних інтересів держави та спрощення митних процедур.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Митного кодексу України. / За заг. ред. Додіна Є.В. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2020. – 664 с.
2. Мужев О.О. Сучасні аспекти становлення митної політики в Україні: *Вісник Одеського національного університету*. 2018. Том 23. Вип. 5(70). С.196–200.
3. Голинський Ю.О., Муляр В.В. Митна політика та її вплив на менеджмент зовнішньоекономічної діяльності. *Молодий вчений*. 2018. №10 (62). С. 745-748.
4. Azcarraga, P., Azael, A., Matsudaira, T., Montagnat-Rentier, G., Nagy Ja., & Clark, R. Ja. (2022). Customs issues : Strengthening Customs Administration in a Changing World 2022. *Customs Affairs: Strengthening Customs Administration in a Changing World*. Washington, DC: International Monetary Fund. 2022. 319 p.

Оксана СОЛДАТЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
Полтавський університет економіки і торгівлі

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДСЬКОГО БЮДЖЕТУ (на прикладі м. Ірпінь)

Громадський бюджет або бюджет участі / партиципаторний бюджет є одним із способів залучення жителів територіальних громад до прийняття рішень про розподіл коштів місцевих бюджетів.

В Україні правові проблеми громадського бюджету у різний час досліджували К. Токарева [1], Н. Маринів (у співавторстві) [2] та ін. Зокрема, аналіз наукових джерел дозволяє узагальнити такі підходи: а) партиципаторний

бюджет – це інноваційна форма бюджетування, спрямована на залучення громадян до вирішення проблем територіальних громад і розвитку місцевих ініціатив, включаючи обговорення територіальною громадою окремих напрямів використання бюджетних коштів; б) це процес взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, спрямований на включення жителів у процес прийняття рішень щодо розподілу частини місцевих бюджетів.

З метою забезпечення довіри до органів місцевого самоврядування через прозорість та відкритість ухвалення рішень з фінансових питань, керуючись вимогами Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», виконавчими комітетами місцевих рад майже в усіх областях затверджені (погоджені) Положення «Про партиципаторне бюджетування». До повномасштабного вторгнення північного сусіда в Україну все більше територіальних громад застосовували у своїй діяльності можливість участі громадян населених пунктів у розробленні та затвердженні рішень про спрямування фінансових ресурсів місцевих бюджетів на окремі проекти.

Під час воєнного стану в територіальних громадах виникли численні фінансові й організаційні труднощі, які ускладнюють продовження практики громадського бюджету. Це стосується і бюджету Ірпінської міської територіальної громади, що дозволяє проаналізувати його тільки за період 2016–2020 рр.

Правовою базою, на якій базується можливість розвитку громадського бюджету, є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР, Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо механізмів участі громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні» від 03.03.2020 р. № 94 та Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 р. № 996. Рішенням Ірпінської міської ради від 04.07.2016 р. затверджено Міську цільову програму «Громадський бюджет міста Ірпінь на 2016 – 2020 роки» [3].

За період з 2016 по 2020 рр. в м. Ірпінь було визначено переможцями такі окремі проєкти [4]: 2016 р. – «65. «Батл Патріотів» — 150 000 грн., «11. Радіємо життю разом» — 49 800 грн.; 2017 р. – «28. «Квіткове місто Носова» — 150 000, «6. «Арт – Вернісаж» — 10 000 грн.; 2018 р. (загальна сума фінансування склала 589 609 грн) – «35. «Вчимося відпочивати разом» Реконструкція зони здоров'я та відпочинку в парку «Дубки» — 148 000 грн., «1. «Спортивний турнір пам'яті «Небесної сотні та Героїв АТО» — 49 000 грн.; 2019 р. – «Фотозона «Я люблю Ірпінь»; 2020 р. (загальна сума — 2 416 793 грн) – «36. «Сучасне світло для активних людей» — 498 117 грн., «5. «Жива підлога» в ДНЗ №1 «Лісова пісня» — 127 000 грн.; «42. «Об'ємний мураля на асфальті» — 70 000 грн.

Із наведеного можна зробити декілька висновків. 1. Представники органів влади м. Ірпеня підтримують демократичні процеси участі мешканців територіальної громади в дискусії щодо прийняття фінансових рішень про міський бюджет. 2. В голосуванні за пропоновані проєкти щороку брала участь обмежена кількість мешканців, які фактично вирішили напрями використання відповідних коштів, незважаючи на відсутність участі у цьому процесі більшої частини жителів територіальної громади. 3. Багато проєктів-переможців вбачаються не першочерговими і навіть не вкрай важливими для того, щоб витратити на їх реалізацію і без того обмежені ресурси місцевого бюджету. Переважну більшість із них було б доцільно реалізувати за спонсорські кошти чи добровільні пожертви. 4. Негативним аспектом є неможливість відслідкувати факт реалізації усіх проєктів, оскільки на платформах для голосування «Громадського бюджету» не вказано ні конкретного місця їх розміщення, ні підтверджуючих фактів їх завершення, ні жодних інших орієнтирів/ідентифікаторів. 5. Відсутні будь-які дані про ефективність використання коштів місцевих бюджетів на такі проєкти. 6. Як зазначено у [5], окремі з них реалізовувались упродовж 4-5 років, при цьому неможливо відслідкувати, як на них виділялися кошти чи протягом усіх років, чи одноразово – це нівелює переваги застосування бюджету участі як прозорого механізму. 7. Невідомими залишаються результати Міської цільової програми «Громадський

бюджет міста Ірпінь на 2016 – 2020 роки». 8. На сьогодні в Україні відсутня кореляція бюджету участі та бюджетного процесу, оскільки у чинному бюджетному законодавстві, зокрема у Бюджетному кодексі України, не міститься жодних норм щодо бюджету участі, хоча за своєю сутністю він є невід’ємною складовою бюджетного процесу.

У цьому контексті пропонується узгодити нормативно-правові акти, якими урегульовано відносини щодо громадського бюджетування в Україні, з положеннями національного бюджетного законодавства, особливо в частині контролю за ефективністю використання коштів місцевих бюджетів як складової їх виконання за видатками. Упровадження громадського бюджету в умовах децентралізації має сприяти прозорості бюджетного процесу, мінімізації корупційних проявів під час витрачання бюджетних коштів, підвищенню громадської свідомості, зростанню обізнаності населення в питаннях місцевого самоврядування, забезпеченню довіри між владою та громадою для успішної реалізації спільних програм і проєктів розвитку територій. Бюджет участі має великий потенціал, водночас для його ефективного використання всі процеси, пов’язані з ним, мають бути чітко урегульовані на рівні бюджетного законодавства України, у т. ч. в частині підзвітності, щоб результати бюджетування відображали громадську волю через інформування громадськості про результати реалізованих проєктів та їх ефективність і корисність.

Список використаних джерел

1. Токарева К. Бюджет участі: сучасний стан та тенденції розвитку (досвід України та іноземних держав). URL: https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Tokarieva_10.pdf
2. Маринів Н. А., Баранова Л. О., Товстик А. О. Загальна характеристика бюджету участі. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/48.pdf
3. Рішення Ірпінської міської ради від 04.07.2016 р. № 1029-16-VII «Про запровадження громадського бюджету м. Ірпінь». *Ірпінська міська рада*. URL: <https://imr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/10-rishenya.pdf>

4. Громадський бюджет. *Ірпінська міська рада*. URL: <http://surl.li/stkam>
5. Громадський бюджет Ірпеня: по ту сторону відкритості. URL: https://www.checkregion-ua.info/wp-content/uploads/2019/11/Katsan_Irpin.pdf

Лариса ТРОФІМОВА,
кандидат юридичних наук, доцент, с.н.с,
суддя Черкаського ОАС

УРАХУВАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава (ст. 1 Конституції України). Україна є стороною Європейської соціальної хартії (переглянутої), де відповідно до п. 3 ст. 12 передбачено обов'язкове зобов'язання докладати зусилля для поступового піднесення системи соціального забезпечення на більш високий рівень. У визначенні поняття «державна політика» доцільно розрізняти державну політику як напрям (стан) розвитку держави і суспільства у визначений часовий проміжок функціонування держави, і різні види державної діяльності (процесу), що пов'язані з державною політикою, зокрема, формування державної політики (політичний процес) та її реалізація (виконавська діяльність) [1]. Пенсійна система України перебуває за крок від краху через хвилю судових рішень. За даними Мінсоцполітики, борги держави за програними в судах справами перед пенсіонерами перевищують 67 млрд грн [2]. 28.02.2024 Рада Європейського Союзу схвалила започаткування Інструменту Ukraine Facility загальним обсягом 50 млрд євро на 2024—2027 рр. В рамках Інструменту діє механізм перехідного фінансування (Bridge financing), що (після підписання відповідних міжнародних договорів) відкриє шлях до отримання необхідного фінансування у коротший термін до початку дії Facility.

Л. Білецька переконана, що судова практика працює у напрямку пошуку способу захисту, що здатний досягти мети, ради якої створено норму, тримаючи

курс на досягнення єдності судової практики. Немає відповіді на питання, як бути стороні, рішення у справі якої прийнято на підставі однієї судової практики, яка була проти цієї сторони. З часом судова практика змінюється на протилежну, але її справа розглянута, механізму відновлення порушеного права сторони немає. Чи відчує така сторона довіру до судової системи? [3].

Ухвалою Верховного Суду 26.03.2019 передано справу на розгляд палати на підставі ст. 346 та 347 КАС України у зв'язку з необхідністю відступити від висновку у застосуванні норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постановках від 6 та 13 березня 2019 р. у справах №522/11262/16-а та №522/7855/17 у частині відсутності підстав для включення до складу грошового забезпечення, з якого обчислюється пенсія, отриманої військовослужбовцем індексації грошового забезпечення. Висновок обґрунтований покликанням на постанову ВПВС від 6.02.2019 у справі № 522/2738/17, в якій здійснений відступ від правової позиції Верховного Суду України, висловленої у постанові від 10.03.2015 (справа №21-70а15) щодо застосування ч. 3 ст. 43 Закону № 2262-ХІІ.

Верховний Суд (ЄДРСР 80930914) у справі №638/9697/17 від 3.04.2019 (№ К/9901/30616/18) зазначив: незважаючи на наявність спеціального законодавства, зокрема Закону № 2262-ХІІ та наявність спеціального законодавства, зокрема Закону №2011-ХІІ, яким імперативно визначаються види (складові) ГЗ, які не врегульовують віднесення індексації грошового забезпечення до видів грошового забезпечення, з якого обчислюється пенсія, під час вирішення цього питання варто субсидіарно застосовувати положення спеціальних законів щодо механізму проведення індексації, її мети та правової природи (суті), зокрема Закону № 2017-ІІІ, Закону № 1282-ХІІ, та Порядку № 1078. Субсидіарне застосування зазначених норм права дає підстави для правового висновку, що індексація грошового забезпечення має систематичний (щомісячний) характер, а її правова природа полягає у підтриманні купівельної спроможності рівня заробітної плати (грошового забезпечення - ГЗ) унаслідок її знецінення через подорожчання споживчих товарів і послуг, а тому вона має бути врахована у складі грошового забезпечення військовослужбовців для

розрахунку пенсії за вислугу років. Такий висновок не суперечить правовій позиції ВПВС, висловленої в постанові від 6.02.2019 р. у справі № 522/2738/17, оскільки ВПВС відступила від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 10.03.2015 р. (справа №21-70a15) щодо наявності підстав для включення до складу грошового забезпечення, з якого обчислюється пенсія, грошової допомоги на оздоровлення та матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань та сформулювала критерії включення до нього саме тих складових, які передбачені Законом №2262-ХІІ. Включення до складу грошового забезпечення, з якого обчислюється пенсія, отриманої індексації ГЗ, не було предметом розгляду ВПВС у справі №522/2738/17.

У постанові ВС у складі судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав КАС від 30.01.2024 у справі № 580/1974/23 (№ К/990/30767/23) висновується: суд у постанові від 21.06.2023 у справі № 480/11090/21 дійшов висновку про наявність у особи, яка перебувала на службі в ОВС, та якій призначена пенсія відповідно до Закону № 2262-ХІІ, права на включення в довідку про розмір ГЗ, що враховується для перерахунку її пенсії у зв'язку із підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій осіб, сум індексації цього ГЗ. Судова палата розглянула доводи, наведені колегією суддів для обґрунтування підстав для відступу від висновків, викладених у наведеній вище постанові ВС, дійшла таких висновків. Суми індексації ГЗ поліцейських не віднесені до щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та не підлягають зазначенню у довідці про грошове забезпечення позивача для перерахунку його пенсії. Судова палата ВС, що висновки, викладені в раніше ухваленій постанові ВС у складі колегії суддів з цієї самої палати від 21.06.2023 у справі № 480/11090/21 про наявність у особи права на включення в довідку про розмір ГЗ, що враховується для перерахунку її пенсії у зв'язку з підвищенням сум індексації ГЗ, є такими, що не ґрунтуються на правильному правозастосуванні, а відтак вважає за необхідне відступити від таких висновків та сформулювати наступні висновки: (1) об'єктом здійснення індексації доходів особам, зокрема, які проходили службу в органах внутрішніх

справ, пенсія яким призначена згідно із Законом № 2262-ХІІ, є їх дохід у формі пенсії (у межах прожиткового мінімуму, встановленого для відповідної соціальної групи населення), а не розмір ГЗ діючого поліцейського за прирівняною посадою до тієї, яку вони обіймали на момент звільнення з відповідних органів; (2) суми індексації грошового забезпечення поліцейських не належать до щомісячних додаткових видів грошового забезпечення та не підлягають зазначенню у довідці про розмір грошового забезпечення, що враховується для перерахунку пенсій.

ВС у справі 160/3142/21 ЄДРСР 115685500 зазначив: для перерахунку пенсій грошове забезпечення враховується у розмірі, встановленому за відповідною посадою. Під час перерахунку пенсії не враховуються додаткові види грошового забезпечення та премії, що скасовані чи такі, що не виплачуються на момент виникнення права на перерахунок пенсії.

02.03.2023 р. № 10-1 до Постанови правління ПФУ 30 січня 2007 р. № 3-1 внесені зміни до Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій, де Додаток 8 до Порядку визначає: у формі довідки вказується, що на всі виплати нараховано страхові внески (єдиний внесок).

Переконані, що з огляду на солідарну пенсійну систему ситуація коли у довідку про грошове забезпечення включена індексація, на суму якої ЄСВ не нарахований, та здійснюється нарахування пенсії одним пенсіонером і не здійснюється іншим потребує невідкладного аналізу судової практики та вирішення питань ефективності використання коштів позабюджетного фонду у контексті формування і реалізації публічної фінансової політики.

Н. Слотвіцька в авторефераті дисертаційного дослідження зазначає, що судова практика дозволяє не тільки оперативно врегулювати спірні суспільні відносини і виробити рекомендації однакового застосування судами нормативних актів, а й своєчасно сигналізувати про неблагополуччя справ у зв'язку із застосуванням закону та безпосередньо впливати на законотворчу політику з метою формування правових норм [4].

Цінність і значення має саме висновок Верховного Суду про те, як варто застосовувати певні норми, а не висновок про результат застосування певних норм до конкретних обставин справи. Результат правозастосування не можна перенести на інші справи так, щоб вони були частиною права. Від такого другого типу висновку, тобто висновку про результат застосування норми у певній справі (наприклад про існування підстав для задоволення позову), не можна відступити в іншій справі, не здійснивши при цьому фактичного перегляду результатів першої справи і не порушивши при цьому принципу *res judicata* [5].

А. Барікова вважає, що неправомірно формувати практику правозастосування проти основоположних засад права. Процесуальна дискреція щодо впливу на адміністративну дискрецію суб'єкта владних повноважень обмежена в разі проведення публічної фінансової політики з метою вирішення складних політико-економічних питань. Здійснений у межах дискреції вибір є законним і не підлягає скасуванню судом [6].

На нашу думку, зважаючи на завдання адміністративного судочинства, під час формування публічної фінансової політики та забезпечення права на справедливий суд варто брати до уваги позицію ВС у справі №991/5572/22 (існування реальних загроз національній безпеці може виступати критерієм правомірності певного відступу держави від загальних правил (підходів), що стосуються дії закону в часі, дотримання принципу законності, принципів змагальності та рівності учасників судового процесу, обов'язковості виконання судового рішення, а також може обмежувати свободу суддівського розсуду/дискреції) та у справі №380/13558/21 (рішення, яке приймається суб'єктом владних повноважень у межах його дискреційних повноважень є правомірним лише за умови, що воно відповідає всім критеріям ч. 2 ст. 2 КАС України).

Правильним є підхід, висловлений ВПВС у постанові у справі № 755/10947/17, згідно якого суди під час вирішення тотожних спорів мають враховувати саме останню правову позицію Великої Палати Верховного Суду.

Оскільки відповідно до ч. 5 ст. 13 Закону України від 2.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах ВС, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права, то, на нашу думку, варто суб'єктам публічної адміністрації вчасно аналізувати судову практику, реагувати на виклики та зважати, що відповідно до ч. 4 ст. 68 Закону України 24.08.2023 р. № 3354-IX «Про правотворчу діяльність» джерелами інформації та даних, необхідних для оцінки нормативно-правових актів, серед іншого можуть бути: *судова практика*; наукові дослідження; звіти та інша інформація, опубліковані міжнародними організаціями, громадськими організаціями та політичними партіями; звіти, підготовлені за результатами проведених публічних консультацій; звернення громадян; інші джерела для здійснення правового моніторингу інформацію.

Список використаних джерел

1. Коліушко І., Кірмач А. Організаційно-правові аспекти формування державної політики. *Система розробки і здійснення публічних політик в Україні*: монографія / за ред. О. П. Дем'янчука. К.: Факт, 2004. 224 с. URL: <https://pravo.org.ua/organizatsijno> (дата звернення 13.04.2024).
2. За крок від колапсу. Держава програє пенсіонерам суди на мільярди, але заплатять всі. URL: <https://www.epravda.com.ua/> (дата звернення 13.04.2024).
3. Людмила Білецька. Чи сприяє єдності судової практики вирішення виключної правової проблеми? / URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/.html> (дата звернення 13.04.2024).
4. Слотвіцька Н. Д. Судова практика як джерела права (2017). URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/.pdf> (дата звернення 13.04.2024).
5. Пільков К. М. Висновки Верховного Суду: формула висновку, його обов'язковість та механізм відступу. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2023/46.pdf (дата звернення 13.04.2024).

6. Барікова А. А. Вплив публічної фінансової політики на реалізацію принципу стабільності. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/267903/263678> (дата звернення 13.04.2024).

Ярослав ФОКІН,
кандидат юридичних наук,
Державний податковий університет

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ

Після широкомасштабного вторгнення Росії в Україну відбулися значні зміни в державній економічній, фінансовій та інвестиційній політиці. Метою оцінки та аналізу цих зрушень є визначення правильних кроків та аспектів, які потребують удосконалення. Це дослідження має важливе значення для подальшого системного соціально-активного розвитку України, зокрема у фінансово-інвестиційній сфері.

Після збройної агресії в Україні виникли значні збитки. Прямі втрати сягнули понад 125 мільярдів доларів США, а непрямі досягли 1 трильйона доларів США. ВВП країни знизився на рекордні 31,4% у 2022 році, споживча інфляція зросла до 26,6%, а девальвація гривні становила майже 40 гривень за долар. Понад 50% енергетичної інфраструктури постраждали від обстрілів. На кінець 2022 року було зафіксовано 143,8 тисячі зруйнованих будинків від воєнних дій, найбільше на Донеччині та Київщині. Екологічні втрати також значні, з витратами на обстеження та розмінування земель понад 436 мільйонів доларів США та подальшу рекультивацію із затратами майже 40 мільйонів доларів США [1, с. 146].

Соціально-економічні умови України потребують стратегічно прорахованих стабілізуючих заходів для відновлення економічних процесів і залучення населення до активної участі в них. Державна фінансова політика

може допомогти у цьому процесі. У 2022 році залучено понад 32 мільярди доларів США макрофінансової допомоги, з них 14 мільярдів у формі грантів. У 2023 додатково залучили близько 3 мільярдів доларів США щомісячного фінансування від іноземних партнерів. Ці кошти спрямовані на соціальні трансферти та відновлення інфраструктури [2].

Звичайно, без сильної підтримки міжнародних фінансових інститутів та країн, що об'єдналися проти РФ, Україна не змогла би організувати опір та продовжувати протистояння агресору. Серед найбільших донорів, які надавали допомогу Україні з початку війни, можна відзначити Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Чорноморський банк торгівлі та розвитку, Європейський Союз, Європейська Комісія, а також США, Велика Британія, Канада, Литва, Нідерланди, Німеччина, Франція, Польща, Іспанія, Латвія, Північна Македонія. Згідно з фахівцями Національного банку України, "Міжнародна підтримка залишатиметься основою фінансування бюджету". До цього часу більше половини фінансування державного бюджету було забезпечено міжнародною допомогою. За період 2023 року вони надали фінансову та матеріальну допомогу для оборони України. Окрім того, МВФ ухвалив програму стабілізації державних фінансів, яка передбачає збільшення податкових надходжень, розвиток внутрішнього боргового ринку, зменшення емісійного фінансування Державного бюджету, стійкість фінансового сектору та ефективність діяльності державних підприємств та банків. Для підтримки бізнесу, зокрема малих і середніх підприємств, уряд упровадив ряд заходів, таких як програми фінансової підтримки, спрощення вимог до експортерів в українських банках та зменшення податків і зборів [3, с. 152].

На нашу думку, Україні слід діяти більш впевнено та практично на фінансовому фронті, залучаючи євроатлантичних партнерів до стабілізації валютно-фінансового ринку. Через МВФ, СБ, США, ЄС доцільно отримати тимчасову траншову допомогу для підтримки курсу в умовах війни. Ці заходи могли б істотно стабілізувати зростання цін, інфляційні очікування та курсові

коливання гривні порівняно з провідними валютами світу. Крім того, владі слід активніше залучати грантове фінансування від структур ООН та євроатлантичних партнерів для підтримки населення, відновлення житла, інфраструктури та фінансування мікро-, малого і середнього бізнесу. Такі заходи значно підвищують внутрішній попит і підтримають економічні процеси. Необхідно також значно знизити облікову ставку НБУ до рівня 6-8%, щоб стимулювати банківську систему України кредитувати бізнес і населення (депозитні сертифікати НБУ мають надавати банкам дохідність на рівні 0-5% і не більше). Розширення існуючих кредитних урядових програм, особливо підтримка експортерів з високою доданою вартістю, є важливим. Інвестування коштів у перепідготовку національних кадрів для відповідності сучасним вимогам економіки також має стати пріоритетом державної фінансової політики. Це в комплексі, на нашу думку, сприятиме зміцненню економіки України і її перемозі у війні на більш стійкій фінансовій основі [4, с. 291].

Отже, фінансова глобалізація, хоча має свої переваги, такі як сприяння розвитку фінансового сектору та підвищення якості інституцій та макроекономічної політики, одночасно змушує фінансову систему України працювати за стандартами, регуляторами, механізмами, нормами та правилами, розробленими без її участі. Це не завжди відповідає національним інтересам України. Прискорена євроінтеграція країни в умовах війни вимагає адаптації фінансової політики до вимог та стандартів Європейського Союзу. Фінансова інтеграція до ЄС часто призводить до обмеження доступних інструментів фінансової політики для макроекономічної стабілізації, що може негативно позначитися на ефективності заходів у воєнний період. Таким чином, необхідні окремі дослідження щодо формування та реалізації грошово-кредитної, фіскальної та валютної політики України в умовах війни та євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Редзюк В. Державна фінансова політика України і її вплив на вітчизняну економіку під час війни. *Наукові дослідження молоді з проблем європейської*

інтеграції: Зб. тез доп. XII Міжнар. науково-практ. конф. молодих уч. та студентів, м. Харків, 6 квіт. 2023 р. Харків, 2023. С. 146-148. URL: http://kbi.karazin.ua/wp-content/uploads/2023/06/Zbirnik_11.04.pdf#page=146 (дата звернення: 23.04.2024).

2. Горин В.П., Квасниця О.В., Романків А.А. Тенденції фінансування бюджетного дефіциту та пріоритети боргової політики України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. № 9. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.13> (дата звернення: 23.04.2024).

3. Подоляк О. Особливості фінансової політики України в умовах воєнного стану. *Актуальні питання фінансової теорії та практик*: Зб. матеріалів Десятої заоч.-дистанц. наук. конф. студентів і молодих вчен., м. Тернопіль, 26 квіт. 2023 р. Тернопіль, 2023. С. 152-153. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49340/1/Акт.%20питання%20фін.%20теорії.pdf#page=152> (дата звернення: 23.04.2024).

4. Падалка В., Шестак Л. Фінансова система України в умовах воєнного стану. *З нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини*: Зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Київ, 7 груд. 2023 р. Київ, 2024. С. 290–292. URL: <http://surl.li/tpnfq> (дата звернення: 23.04.2024).

Ярослав ХАРЧЕНКО,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD,
Державний податковий університет

ВИДИ КІБЕРЗАГРОЗ У ФІНАНСОВІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

У світі, насиченому комп'ютерними технологіями, високим рівнем діджиталізації, глобалізації, кіберзлочинність стає все більшою загрозою для фінансової стабільності країн. Україна, як і багато інших країн, стикається з постійними викликами щодо забезпечення безпеки в інформаційному просторі, зокрема в захисті фінансових інтересів фізичних й юридичних осіб. Наразі існують різноманітні схеми кіберзлочинності, включаючи крадіжки фінансових

даних, шахрайство, атаки на банківські системи, віруси. У цьому контексті В. Тімашов виділяє такі типи кіберзлочинності:

1. Фішинг – вид інтернет-шахрайства, за допомогою якого злочинцям вдається отримати дані клієнтів банку: викрадення паролів, номерів, даних кредитних карток, банківських рахунків та іншої конфіденційної інформації.

2. Вішинг – вид шахрайства за допомогою мобільного телефону. Шахраї телефонують на певний номер, і абонент повідомляє конфіденційні дані на банківських рахунках.

3. Фітинг – дублікат сайту як дзеркало реального сайту. Під час онлайн-покупки за допомогою банківської картки клієнт вводить свої дані, і в цей час зловмисники знімають з неї кошти. Запобігти входу на такий сайт можна, якщо дотримуватися таких заходів: ввести адресу сайту вручну; не відвідувати рекламні сайти; перевіряти, чи цей сайт має безпечне з'єднання [1].

І. Гончаренко у своїй дослідження [2] крім вищезгаданих типів кіберзлочинності, виділяє ще й такі види кіберзагроз фінансового сектора, зокрема:

- розповсюдження шкідливих програм, тобто використання шкідливих програм, які можуть пошкодити комп'ютерні системи фінансових інституцій та отримати доступ до конфіденційної інформації;

- DDoS-атаки – атаки, коли зловмисники здійснюють спробу перенести веб-сайт фінансової установи за допомогою хакерських серверів, щоб перевантажити сервери та зробити сайт недоступним;

- розвідка – зловмисники збирають конфіденційну інформацію про фінансову установу та її клієнтів з метою використання цієї інформації для кібератак;

- перехоплення інформації – зловмисники використовують шпигунське програмне забезпечення для перехоплення інформації, яка передається через мережу;

- скімінг – встановлення пристроїв на банкоматах або терміналах для оплати, які крадуть інформацію, введену користувачем (наприклад, номер кредитної картки, PIN-код тощо);

- кібершпигунство – отримують доступ до конфіденційної інформації про бізнес, фінансові операції, інтелектуальну власність і т.д.

- шахрайство з кредитними картками – зловмисники використовують крадені кредитні картки або отримують конфіденційну інформацію про карти, щоб здійснювати транзакції без дозволу власника карти.

- обман інтернет-аукціонів – зловмисники розміщують підроблені оголошення про продаж товарів на аукціонних сайтах та надають невірну інформацію про товар або не постачається товар після оплати

- програми-вимагачі – тип зловмисного програмного забезпечення, яке перешкоджає або обмежує користувачам доступ до їхньої системи чи даних і загрожує опублікувати або продати викрадені дані, доки жертва не сплатить викуп зловмисникові.

Погоджуючись з думкою вчених про класифікацію кіберзлочинності у фінансовій сфері, ми виділяємо кілька основних видів кіберзлочинності, що становлять серйозну загрозу фінансовій стабільності. Основні кіберзагрози фінансового сектора представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Види кіберзагроз у фінансовій політиці України

№ п/п	Вид кіберзагрози	Пояснення
1.	фішинг та спілкування з соціальною інженерією	ці методи використовуються для шахрайства й отримання конфіденційної інформації, такої як паролі, пін-коди та інші особисті дані, що можуть бути використані для несанкціонованого доступу до фінансових ресурсів
2.	віруси-вимагачі та розширені загрози	ці програми шифрують або блокують доступ до даних користувача та вимагають викуп за їх розблокування. Вони можуть атакувати як індивідуальних користувачів, так і фінансові установи, спричиняючи серйозні фінансові втрати.
3.	відмивання грошей та фінансові маніпуляції	кіберзлочинці можуть використовувати онлайн-платформи для відмивання грошей, пересилання коштів або здійснення маніпуляцій на фінансових ринках з метою отримання неправомірного доходу
4.	крадіжки банківських даних	атаки на банківські системи або індивідуальні банківські рахунки для отримання особистих даних та доступу до фінансових ресурсів
5.	корупція та шахрайство у фінансових установах	використання технологій для сприяння корупції або шахрайства у фінансових установах, таких як відмивання грошей, фінансове шахрайство тощо.

Джерело: розроблено автором

Варто зазначити, що названі види кіберзлочинності представляють серйозну загрозу фінансовій стабільності та вимагають комплексного підходу до їх запобігання та боротьби.

У 2020 році в Україні зафіксовано близько мільйона випадків, пов'язаних з кіберзагрозами, сформовано достатньо сприятливі умови для «відмивання» брудних грошей (67 позиція з поміж 141 країни світу за даними Базельського індексу протидії легалізації), що має значущий дестабілізаційний ефект на функціонування фінансового сектору та враховуючи кроссекторальність фінансових відносин виступає загрозою для національної безпеки держави. Наприклад, у 2017 році в Україні відбулася масштабна атака вірусом Petya: були вражені енергетичні компанії, українські банки, аеропорти в Києві та Харкові,

Чорнобильська АЕС, урядові сайти, київський метрополітен і т. д. За даними експертів Міжнародного валютного фонду, економічні втрати від атаки вірусу Petya склали близько 850 млн. доларів [4].

Вивчення та аналіз кіберзагроз у фінансовій політиці України показує, що країна стикається з різноманітними видами кіберзлочинності, що становлять серйозну загрозу фінансовій стабільності та безпеці громадян. Для ефективного запобігання та протидії цим загрозам необхідно приймати комплексні заходи, включаючи прийняття та посилення законодавства, створення спеціалізованих підрозділів в правоохоронних органах, підвищення кваліфікації персоналу, співпрацю з міжнародними партнерами та підтримку кібербезпеки в громадському секторі та бізнесі.

Тільки через спільні зусилля уряду, бізнесу та громадськості Україна зможе ефективно забезпечити безпеку своєї фінансової системи та захистити фінансові інтереси фізичних й юридичних осіб у цифровому світі.

Список використаних джерел

1. Тімашов В.О., Корольова О.А., Юрченко Д.Г. Правові засади забезпечення кібербезпеки у банківській сфері. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/60.pdf (дата звернення: 22.04.2024).

2. Гончаренко І. Кіберзагрози фінансового сектора в умовах війни. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-82> (дата звернення: 22.04.2024).

3. Харченко Я. П. Сучасний стан кіберзлочинності у фінансовій сфері. Економічні, фінансові та правові процеси в умовах цифровізації : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. здоб. вищої освіти і молод. вчених. Ірпінь, 2023. С. 233-236.

4. Формалізація та оцінка якісних і кількісних параметрів визначення передумов та детермінантів здійснення злочинної діяльності у фінансовому секторі економіки України: Звіт про науково-дослідну роботу. URL: https://sumdu.edu.ua/images/content/science/research/2021_Kuzmenko-min.pdf (дата звернення: 22.04.2024).

Анатолій ЦИМБАЛЮК,
кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет

РЕГУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОДАТКІВ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В ФІНАНСОВІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ

Інструментарій (регулятори, важелі), за допомогою якого держава здійснює фінансову політику, надзвичайно різноманітний. Серед економічних регуляторів особлива роль належить податкам. Для виявлення потенціалу податків як регуляторів необхідно визначитися, які ж суттєві ознаки для них характерні.

У фінансовій термінології застосовуються п'ять термінів, що відображають державні податкові платежі: плата, відрахування, внески, податок, збір. Якщо плата передбачає певну еквівалентність відносин платника з державою, відрахування і внески – цільове призначення платежів, то податки встановлюються для утримання державних структур і фінансового забезпечення виконання ними функцій держави. Збори розглядаються як особлива форма податкових платежів, які є платежами разового, випадкового і незначного за розмірами характеру, тоді як податки мають характер регулярних поточних надходжень до бюджетів держави і місцевого самоврядування.

Отже, податки є одним із найважливіших видів доходів, а це біля 70 % дохідної частини бюджету, що одержує держава на підставі своїх владних повноважень. Вилучення державою на користь суспільства певної частини валового внутрішнього продукту у вигляді обов'язкового платежу і є сутністю податку.

Найповніше сутність податків характеризують функції, що виконуються ними. Ряд авторів - науковців акцентують увагу на двох функціях: фіскальній і регулятивній; інші – на розподільчій, контрольній, фіскальній та регулятивній, виділяючи в ній такі підфункції, як стимулююча, дестимулююча та підфункцію

відтворювального призначення. Тобто, стимулююча роль податків визнається, але у складі регулюючої функції, як її компонент і ознака.

Найповніше сутність податків характеризуються фіскальною і регулюючою функціями. Роль фіскальної політики полягає у тому, що податки забезпечують фінансування державних витрат і тим самим впливають на реалізацію фінансової політики держави. Призначення регулюючої – у тому, що за допомогою податків здійснюється регулювання економічної кон'юнктури, секторної, галузевої та регіональної структури економіки, інвестиційної активності, зовнішньоекономічних зв'язків, охорони навколишнього середовища та інших об'єктів, фінансування оборони, правоохоронних органів, рівня життя населення, рівня споживання певних товарів, тощо, тобто задіяно регулятивний потенціал податків у фінансовій політиці держави.

Протягом останніх десятиліть використання регулюючої функції податків в економічній діяльності розвинених держав набуло значного розвитку. Сутність даної функції полягає у впливі податків на різні аспекти діяльності їх платників. Ця функція заснована на тому, що, вилучаючи за допомогою податків певну частку доходів економічних суб'єктів, можна стимулювати або стримувати їх діяльність у відповідних напрямках, а також, регулювати соціально-економічні процеси в країні.

Для розуміння регулятивної, стимулюючої функції прямих податків, зокрема податку на прибуток підприємств, дуже важливо визначити, коли податок стає стимулом. Суб'єктом регулювання, або тим, хто регулює (стимулює), є держава в особі її органів. Об'єктом регулювання (стимулювання) виступають підприємства, організації, фізичні та юридичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю. У будь-якому стимулі завжди виявляється зв'язок між об'єктом стимулювання і певною винагородою. Якщо ці два полюси відсутні, то стимулу фактично немає. Крім цього, повинні чітко визначатися форми матеріального заохочення. У процесі оподаткування необхідно визначити оптимальну пропорцію між податком і тією частиною вартості продукту, яка залишається у розпорядженні платника податку. Дана

пропорція є основою стимулюючої функції податку і це підтверджується кривою Лаффера. Вона концентрує увагу на з'ясуванні сутності критичного рівня розміру податкових ставок.

У практиці оподаткування застосовуються в більшості випадків три форми матеріального заохочення:

- встановлення різних ставок податку;
- звільнення деяких суб'єктів від сплати податку;
- зменшення бази оподаткування.

Диференціюючи податкові ставки і впроваджуючи податкові пільги для окремих галузей, регіонів і підприємств, держава зможе забезпечити структурні зміни в економіці. Окрім податкових пільг повинні бути задіяні податкові санкції. Оптимальне сполучення цих підсистем забезпечує гнучкість оподаткування і у кінцевому рахунку – гнучкість податкової політики. Необхідно зазначити, що мінімально необхідними умовами для формування і реалізації регуляторного потенціалу податків виступають економічне, правове та інформаційне середовища. Безперечно, фундамент регуляторного потенціалу податків закладає чинна законодавча база з питань оподаткування, яке визначає базові принципи побудови податкової системи та її елементи, регламентує кількість і види податків, які застосовуються в Україні.

Окрім законодавчої бази, важливим чинником формування регуляторного потенціалу податків є система органів, які здійснюють контроль за нарахуванням і сплатою податків, проводять моніторинг динаміки податкових платежів.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що регуляторний потенціал оподаткування – це сукупність можливостей впливу податкової політики на перебіг соціально-економічних процесів в країні, які можуть бути реалізовані за допомогою податкових важелів. Формування і розвиток регуляторного потенціалу відбувається під впливом умов зовнішнього середовища, найвагомішими з яких є правові та економічні.

Список використаних джерел

1. Ларина Т. Ф., Городецька Т. Е., Степаненко С. В. Регуляторний потенціал фіскальної системи України: зміст та особливості реалізації в умовах економічної нестабільності. *Економічний простір*. 2023. № 187. С. 62-68.

2. Регуляторний потенціал податкової системи України : монографія / за заг. ред. докт. екон. наук, професора Ю. Б. Іванова. Харків : ХНЕУ, 2009. 400 с. URL: <http://surl.li/stdif>

Олена ЧЕРНЕЦЬКА,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права
та права Європейського Союзу,
Державний податковий університет

АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ ЯК КЛЮЧОВИЙ НАПРЯМ УЧАСТІ УКРАЇНИ У ПРОГРАМІ ЄС «FISCALIS»

Головна мета гармонізації податкової політики країн-членів Європейського Союзу полягає в забезпеченні ефективного функціонування спільного внутрішнього ринку [3]. 9 червня 2023 року Верховна Рада України ратифікувала Угоду між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі ЄС для співробітництва в галузі оподаткування «Fiscalis».

Програма «Fiscalis» спрямована на сприяння співпраці між податковими органами країн-членів ЄС для гармонізації податкових систем, обміну досвідом та покращення адміністрування податків. Дослідження цього напрямку допоможе Україні зрозуміти вимоги та стандарти ЄС і адаптувати національне законодавство відповідно до європейських практик.

Участь у програмі «Fiscalis» дозволяє Україні отримувати досвід і ресурси для посилення боротьби з податковими зловживаннями та шахрайством та сприяє обміну інформацією та співпраці між податковими органами різних країн.

Це особливо актуально для України, яка прагне інтегруватися в європейське економічне співтовариство.

Ця угода надає правову основу для приєднання України до програми ЄС «Fiscalis», яка спрямована на співпрацю між податковими адміністраціями країн-учасниць з метою боротьби з податковим шахрайством, ухиленням від сплати податків та агресивним податковим плануванням. Участь України у цій програмі сприятиме кільком ключовим напрямкам:

- підтримці розроблення заходів податкової політики та імплементації законодавства ЄС у сфері оподаткування;

- стимулюванню співпраці між податковими органами України та країн ЄС, включаючи обмін податковою інформацією, розвиток інституційного потенціалу, підвищення кваліфікації персоналу та впровадження інформаційних і електронних систем;

- боротьбі з ухиленням від сплати податків та покращенню податкового адміністрування в Україні.

Очікується, що участь України у програмі «Fiscalis» матиме загальний позитивний вплив на стан справ у сфері реалізації державної податкової політики та стане додатковим інструментом для інтенсифікації реформ у цій сфері [1].

На сьогодні не існує єдиного підходу до розуміння терміну «податкове адміністрування», проте, відповідно до п. 14.1.1-1 ст. 14 Податкового кодексу України, адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, охоплює сукупність рішень і процедур, здійснюваних контролюючими органами та їх посадовими особами. Ці дії визначають інституційну структуру взаємин у сфері податків та митних операцій, включають в себе ідентифікацію та облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, надають сервісне обслуговування платникам податків та організовують і здійснюють контроль за сплатою податків, зборів та платежів відповідно до нормативів, визначених законом [2]. Отже, метою податкового

адміністрування має бути вдосконалення податкового контролю, упорядкування податкових перевірок та документообігу в податковій сфері, обліку платежів і платників, покращення умов для самостійного сумлінного виконання платниками конституційного обов'язку зі сплати встановлених чинним законодавством України податків і зборів, розширення законодавчо закріплених гарантій дотримання прав та законних інтересів платників податків [4, с. 61]. Тому комплекс заходів, спрямованих на поліпшення податкового адміністрування, не може обмежуватися лише змінами в процедурі проведення податкового контролю. Цю ініціативу слід розглядати в більш широкому контексті. Наприклад, податкове адміністрування може включати в себе правове регулювання діяльності податкових органів з управління податковим контролем, встановлюючи чіткі норми процедур проведення податкових перевірок та інших заходів податкового контролю; норми, що детально регламентуватимуть не лише дії посадових та службових осіб при проведенні податкового контролю, а й обов'язки та відповідальність платників податків при проведенні останнього; виключення нормативних правил, що суперечать один одному та призводять до неоднозначного їх розуміння та тлумачення, що відповідатиме принципу правової визначеності [4, с. 62].

Особливістю податкової системи країн ЄС є те, що, з одного боку, діюча податкова система повинна бути достатньою для забезпечення необхідними коштами дохідної частини національного бюджету кожної країни, а з іншого – уникнути диспропорцій у рівні податкових надходжень між окремими країнами ЄС [5, с. 40].

Країни, що входять до Європейського Союзу, не мають спільної податкової системи, але докладають зусиль для гармонізації податкової політики, особливо у сфері непрямих податків, а також зближення законів, коли мова йде про прямі податки. У податковій політиці ЄС виділяються два основні напрямки: по-перше, підтримка податкової конкуренції, яка полягає у використанні урядом країни низьких ефективних податкових ставок та створенні привабливих умов оподаткування для залучення інвестицій і стимулювання

ділової активності; по-друге, гармонізація податкових систем. Однак повна гармонізація податкової політики не завжди є вигідною для всіх країн-членів ЄС. Деякі країни ЄС, які історично мають високі податкові ставки, у разі гармонізації могли б втратити значну частину доходів своїх бюджетів, що призвело б до зниження державних витрат. Водночас, податкова конкуренція сприяє зниженню податкових ставок і лібералізації економіки. Варто зазначити, що зниження податкових ставок не завжди призводить до скорочення податкових надходжень. Навпаки, воно може навіть підвищити бюджетні доходи, стимулюючи економічну активність та інвестиції [5, с. 44].

Підвищення ефективності податкового законодавства є позитивним кроком в економічному розвитку країни. Так, спрощення податкового законодавства та процедур може допомогти підприємствам і громадянам значно зменшити витрати, пов'язані з оподаткуванням. Це сприятиме підприємництву, підтримці малого і середнього бізнесу, а із збільшенням бізнес-активності очікується зростання податкових надходжень до державного бюджету.

Здорова податкова система повинна враховувати прозорість, справедливість і рівність перед законом для всіх громадян і підприємств. Вдосконалення податкового законодавства сприятиме дотриманню цих принципів. Звісно, важливо мати на увазі, що впровадження змін в податковому законодавстві може бути складним завданням і вимагати виважених рішень, щоб уникнути негативних наслідків. Також важливо забезпечити відкритий діалог між урядом, бізнесом і громадськістю для врахування різних точок зору та максимальної підтримки реформи.

Таким чином, податкове адміністрування має охоплювати не лише організацію податкового контролю, але й включати повний набір заходів, спрямованих на покращення системи оподаткування. Це передбачає розвиток інституту захисту прав і свобод платників податків, забезпечення податкових органів необхідними функціями та повноваженнями, які передбачені чинним законодавством, а також впровадження ефективної податкової політики [4, с. 62]. Податкова політика має встановлювати чіткі правила, що регламентують дії

економічних суб'єктів і визначають механізми їх підтримки та примусу. Інститути адміністрування податків – це форми взаємовідносин між державою і платниками податків, включно з правом держави визначати форми, інструменти та засоби справляння податків, розподіляти податкові надходження, а також право платників податків на захист від протиправних дій. Серед таких інститутів можна виділити:

- 1) Правила та норми поведінки, визначені законом або традиціями.
- 2) Законодавство та регуляторні вимоги, що захищають інтереси як економічних суб'єктів, так і держави.
- 3) Адміністративні структури, які забезпечують задоволення економічних потреб суспільства, такі як уряд, державні фінансові органи, комерційні банки і товарні біржі.

У сфері оподаткування важливо враховувати розвиток усіх цих структур, які разом формують інституційне оточення соціально-економічної системи країни. Це означає, що ефективна податкова політика повинна не лише забезпечувати прозорість і справедливість, але також сприяти розвитку інституцій, які підтримують економічну стабільність і ріст [6, с. 19-20].

Отже, ефективне адміністрування податків є ключовим для забезпечення стабільних податкових надходжень, належного функціонування економіки та важливим фактором для створення сприятливого інвестиційного клімату, а також для зміцнення співпраці з Європейським Союзом і сприяння економічному розвитку України.

Податкова політика повинна бути заснована на чітких і справедливих правилах, які регламентують дії економічних суб'єктів, а також визначають механізми їх підтримки і примусу. Інститути адміністрування податків грають ключову роль у встановленні ефективної взаємодії між державою і платниками податків. Вони повинні включати правила поведінки, законодавство, адміністративні структури, а також ширші інститути, такі як ринкова культура і менталітет.

Щоб податкова система була ефективною та справедливою, необхідно враховувати розвиток усіх цих компонентів, що разом формують інституційне оточення соціально-економічної системи країни. Важливо, щоб податкова політика сприяла не лише ефективному збиранню податків, але й захисту прав платників, забезпеченню економічної стабільності та стимулюванню економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Верховна Рада України ратифікувала Угоду про участь України в програмі ЄС “Fiscalis” для співробітництва в податковій сфері. Комунікаційна команда Офісу Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. 29.06.2023. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/verhovna-rada-ukrayiny-ratyfikovala-ugodu-pro-uchast-ukrayiny-v-programi-yes-fiscalis-dlya-spivrobitnytstva-v-podatkovij-sferi/> (дата звернення: 02.05.2024).
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n1446> (дата звернення: 02.05.2024).
3. Трансфертному ціноутворенню в Україні 10 років. Державна податкова служба України. Офіційний портал. 2023. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/print-704650.html> (дата звернення: 02.05.2024).
4. Куц М.О. Удосконалення правового регулювання контролю в Україні. Правові новели: Науковий юридичний журнал. 2020. № 10. Т. II. С. 56-64.
5. Податкове право країн ЄС : посібник / М. Г. Волощук, О. О. Петріченко, О. В. Білаш, Т. О. Карабін, М. В. Менджул. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 144 с.
6. Крисоватий А.І., Томнюк Т.Л. Адміністрування податків в Україні: організація та напрями трансформації: моногр. Тернопіль : ВПЦ, «Економічна думка ТНЕУ», 2012. 212 с.

Ірина ЧЕХОВСЬКА,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу,
Державний податковий університет
Юлія МОРОЗ,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу,
Державний податковий університет

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВЕТЕРАНІВ В УКРАЇНІ

В Україні, яка перебуває у стані війни, актуальними є питання формування ефективних механізмів адаптації ветеранів війни та їх подальша інтеграція у суспільство. Згідно зі статтею 4 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» ветеранами війни є «особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав» [1]. До ветеранів війни, законодавець відносить учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни та учасників війни [1].

За даними Міністерства у справах ветеранів, станом на початок IV кварталу 2023 року кількість учасників війни складає понад 176 тис. осіб, учасників бойових дій (УБД) понад 493 тис. осіб, осіб з інвалідністю внаслідок війни понад 68 тис. осіб [2].

Станом на 1 вересня 2023 р., у Державному центрі зайнятості зареєстровано 103,3 тис. осіб, 1 лютого 2024 р. – 101,4 тис. осіб. З них УБД – 1,7 тис. осіб. З початку поточного року кількість безробітних УБД збільшилась на 700 осіб. Водночас чисельність безробітних УБД, які отримували послуги Державної служби зайнятості в період січень – вересень 2023 р., склала 4,2 тис. осіб, з них, зареєстровані як безробітні – 4,1 тис.; працевлаштовані – 672 особи; відвідували профнавчання – 92 особи, отримали ваучер на навчання – 71 особа [3].

Досліджуючи питання працевлаштування ветеранів аналітики Українського ветеранського фонду повідомляють, що серед опитаних ветеранів

та військових до державних центрів зайнятості за державними послугами з працевлаштування зверталось лише 41,6 % респондентів та ще 1,4 % – планувало звернутися, більшість (57,1 %) опитаних такої практики не мали. Серед тих, хто прагнув працевлаштуватися, 31,7 % респондентів мали перешкоди при працевлаштуванні після військової служби; 26,7 % вважають, що швидше мали такі перешкоди, і лише 13,3 % повідомили про їх відсутність. Серед найпоширеніших перешкод респонденти назвали: проблеми з фізичним здоров'ям (28,3 %), власний психоемоційний стан (25,8 %), втрату навичок за час служби (17,5 %) та високу конкуренцію (15 %). Проблемами при працевлаштуванні ветеранів також є брак досвіду та знань, обмежена мобільність [4].

Повномасштабна війна, негативно вплинула і на вітчизняний ринок праці – збільшилась кількість безробітних, розширився тіньовий ринок праці, зменшилась оплата праці. Окрім того затяжний характер російської збройної агресії зумовлює подальше збільшення українських захисників, які у найближчій перспективі матимуть статус «ветеран війни». За прогнозами Міністерства у справах ветеранів чисельність ветеранів, членів їхніх сімей та сімей загиблих воїнів після перемоги становитиме близько 10 % від загальної чисельності населення України [5]. Наразі є потреба у працевлаштуванні ветеранів війни, які з підстав, визначених частиною четвертою статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [6], уже звільнені (деоблізовані) з військової служби і потребують працевлаштування вже сьогодні.

Відтак питання подальшої адаптації ветеранів війни, значна частина яких є особами працездатного віку, їх економічна активність потребують уваги з боку держави, громадянського суспільства і бізнесу.

Виокремимо основні форми державної допомоги ветеранам:

Залучення до розвитку ветеранського підприємництва.

З 2022 року запроваджено програму «Робота на порталі Дія». Ця програма дає можливість отримати безповоротний грант від держави на започаткування або розвиток вже діючого бізнесу. Грантові кошти призначені для створення або

розвитку власного бізнесу. Обов'язковою умовою отримання грантових коштів є створення нових робочих місць. За програмою «Власна справа» учасник, чий бізнес-проект отримав схвалення, може отримати від 50 тисяч до 250 тисяч гривень [7].

У 2023 році було розширено програму шляхом додавання трьох нових напрямів для ветеранів, членів їх родин, а також для осіб з інвалідністю внаслідок війни. Програма передбачає надання грантів на суми, які не можуть перевищувати 250 тисяч гривень, 500 тисяч гривень та 1 мільйон гривень [8].

Професійна підготовка, перепідготовка або підвищення кваліфікації (ваучери).

З жовтня 2023 року ветерани та люди з інвалідністю внаслідок війни можуть безкоштовно пройти професійну підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації в центрах профтехосвіти Державної служби зайнятості [9]. З цією метою було затверджено постанову Кабінету Міністрів України, якою затверджено Порядок реалізації експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості [9]. На сьогодні в структурі служби повноцінно діють 8 таких центрів (Дніпропетровський, Полтавський, Харківський, Одеський, Львівський, Рівненський, Сумський та Івано-Франківський). Для вибору – 95 сучасних професій та 365 освітніх програм. Навчання може здійснюватися як заочною (денною, вечірньою), так і дистанційною, дуальною формами, або їх поєднанням. Строк навчання - до 6 місяців. Фінансування такого професійного навчання та пов'язаних із ним витрат здійснюється за рахунок коштів Фонду професійного навчання здобувачів освіти та пов'язаних із ним витрат в межах видатків, передбачених на зазначені цілі у бюджеті Фонду на відповідний рік [9].

У 2023 році також затверджено Порядок видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян на ринку праці [11]. Відтак для ветеранів, які бажають пройти перепідготовку за робітничими професіями або здобути наступний освітній рівень з'явилась можливість безоплатно

отримати ваучер на навчання. Завдяки ваучеру можливе навчання за 124 професіями та спеціальностями [10]. Вартість ваучера встановлюється в межах вартості навчання і не може перевищувати десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, визначеного законом на момент прийняття рішення про його видачу. У разі коли вартість навчання в закладі освіти перевищує максимальну вартість ваучера, особа або роботодавець можуть здійснити оплату різниці вартості навчання (п.5) [11].

Преференції роботодавцям, які створюють робочі місця для ветеранів України.

Наразі для роботодавців діють компенсаційні програми за працевлаштування ветеранів війни. Компенсація надається з урахуванням положень Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [12].

Одна з них – компенсація 50% фактичних витрат на оплату праці, але не більше розміру мінімальної заробітної плати (7100 грн.), за працевлаштування строком не менше ніж на 1 рік, саме учасників бойових дій. Загальна тривалість виплати такої компенсації становить 6 місяців впродовж року з дня працевлаштування.

Також передбачено компенсацію роботодавцю за облаштування робочого місця для ветеранів з інвалідністю [13]. Відтак, роботодавець, може отримати грошову компенсацію у сумі, що не перебільшує 106,5 тис. грн – за облаштування робочого місця для людини з інвалідністю I групи та до 71 тис. грн – для людей з інвалідністю II групи [13].

Ураховуючи наведене вище доцільним видається подальша підтримка ветеранського підприємництва. Пропонуємо вести зміни до Податкового кодексу України звільнивши від оподаткування прибуток підприємства, засновником яких є ветеран(и) війни. Кількість працюючих на такому підприємстві повинна становити не менше 4-х робочих місць і не більше 15. Для цього слід вести зміни у Податковий кодекс України, додати ст. 142.1-1, яку викласти у такій редакції: «Звільняється від оподаткування прибуток підприємств, засновником яких є ветеран(и) війни і є їх повною власністю,

отриманий від продажу (постачання) товарів, виконання робіт і надання послуг, крім підакцизних товарів, послуг із поставки підакцизних товарів, отриманих у межах договорів комісії (консигнації), поруки, доручення, довірчого управління, інших цивільно-правових договорів, що уповноважують такого платника податку здійснювати постачання товарів від імені та за дорученням іншої особи без передачі права власності на такі товари, де протягом попереднього звітного (податкового) періоду кількість осіб становить не менше 4-х і не більше 15, які мають там основне місце роботи.

Зазначені підприємства мають право застосовувати цю пільгу за наявності дозволу на право користування такою пільгою, який видається уповноваженим органом відповідно до Законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Підприємства, на які поширюється дія цього пункту, реєструються у відповідному контролюючому органі в порядку, передбаченому для платників цього податку».

Встановити нульову ставку податку на доходи фізичних осіб для ветеранів, які відкрили власний бізнес. Для цього слід внести зміни у статтю 167 Податкового кодексу України, п. 167.6, яку викласти у такій редакції: «Ставка податку, який утримується з доходу у вигляді заробітної плати та інших винагород і виплат, пов'язаних з оплатою праці, становить 0 відсотків бази оподаткування для платників податку - ветеранів війни, визначених у пунктах 162.1.1 та 162.1.2».

Звільнити від сплати єдиного податку платників другої - четвертої груп, які є ветеранами війни. Для цього слід внести зміни у ст. 239 «Ставки єдиного податку» Податкового кодексу України додавши п. 239.10. який викласти у такій редакції: «Звільняються від сплати єдиного податку платники другої - четвертої груп, ветерани війни, у яких протягом звітного (податкового) періоду кількість працівників становить не менше 4-х і не більше 15 осіб, які мають там основне місце роботи».

Список використаних джерел

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993. № 3551-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України» Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо гарантій працевлаштування ветеранів війни». URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/3919a1dd-e1d6-4dea-b8d0-0ca5c95fd07a>
3. Проблеми працевлаштування ветеранів війни: ризики для держави та суспільства. Сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-pratsevlashtuvannya-veteraniv-viyny-ryzyku-dlya-derzhavy>
4. Український ветеранський фонд за підтримки Lobby X та Work.ua. Потреби та перешкоди ветеранів при працевлаштуванні. Соціологічне дослідження. Червень – липень 2023 року. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/07/Zvit_pereshkodi_p...
5. Погорілов С. Після війни ветерани та їхні родичі складуть 10 % населення України. *Українська правда*. 2022. 22 груд. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/12/22/7381862/>
6. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992. № 2232-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
7. Послуги для ветеранів війни від служби зайнятості. Сайт Хмельницької обласної ради. URL: <https://km-oblrada.gov.ua/poslugy-dlya-veteraniv-vijny-vid-sluzhby-zajnyatosti/>
8. Нові бізнес-можливості для українських ветеранів: уряд розширює грантову програму Єробота. URL: <https://www.dcz.gov.ua/novyna/novi-biznes-mozhlyvosti-dlya-ukrayinskyh-veteraniv-uryad-rozshyruye-grantovu-programu>
9. Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості:

постанова Кабінету міністрів України від 15.09.2023 р. № 984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-%D0%BF#Text>

10. Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 07.09.2020. № 1716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-20#Text>

11. Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян на ринку праці: постанова Кабінету міністрів України від 20.03.2013. № 207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2013-%D0%BF#Text>

12. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 р. № 1555-VII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t141555?an=&ed=2022_06_19&dtm=

13. Деякі питання надання роботодавцям компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць працевлаштованих осіб з інвалідністю: постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2023 р. № 893. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KP230893?an=1>

Анатолій ШЕВЧЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
Державний податковий університет
Валерій САНЖАРОВ,
кандидат історичних наук, старший викладач,
Державний податковий університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА БАНКІВСЬКО- ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ: ВПЛИВ НА МАЙБУТНЄ ФІНАНСОВОГО ПРАВА ЄС

Цифрові технології (соціальні медіа, економіка платформ, великі дані, штучний інтелект, фінтех, блокчейн, Інтернет речей), безсумнівно, змінили

контури організації сучасного суспільства загалом і фінансової сфери зокрема. Це свідчить про появу нової ери управління та ставить питання про придатність поточної законодавчої бази регулювати цифрове суспільство, яке характеризується високим рівнем гнучкості та непередбачуваністю результатів [1]. Загальні принципи права ЄС завжди вирізнялися своєю здатністю швидко реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві, наразі вони повинні підтвердити дієвість управлінням технологічними змінами за допомогою правових механізмів.

Раніше правила для фінансових ринків переважно містилися у директивах ЄС. Вони, у свою чергу, мали бути перенесені до національного законодавства, що призвело до відмінностей у реалізації, що підривало уявлення про рівні умови в Європі. В останні роки багато європейських правил для фінансових ринків були прийняті як регламенти ЄС, їх не потрібно переносити до національного законодавства, що, на думку законодавців, мало сприяти гармонізації загальноєвропейської фінансової сфери [2]. Проблема в тому, що нагляд за дотриманням цих загальноєвропейських правил, як і раніше, значною мірою перебуває в руках національних органів фінансового нагляду. Орган нагляду в одній державі-члені ЄС може бути більш гнучким, ніж орган нагляду в іншій. Тобто, єдині європейські правила для фінансових ринків є, а по-справжньому інтегрованих фінансових ринків немає.

Для централізації нагляду за європейськими фінансовими ринками у 2017 та 2018 роках Єврокомісія зробила спробу призначити передати наглядові функції: 1) за певними типами інвестиційних установ та постачальників краудфандингових послуг Європейському управлінню з цінних паперів та ринків (ESMA); 2) за постачальниками загальноєвропейських персональних пенсійних продуктів Європейському управлінню зі страхування та професійним пенсіям (EIOPA). Жоден із цих планів не було реалізовано через позицію окремих країн. Проте Європейська комісія не відмовилася від планів щодо посилення координації нагляду чи прямого нагляду з боку європейських наглядових органів, у тому числі через доопрацювання правової бази ЄС.

На сьогодні Європейське управління з цінних паперів та ринків (ESMA) безпосередньо контролює рейтингові агенції (CRA) та торгові репозиторії (TR). Рейтингові агенції (CRA) публікують оцінки кредитоспроможності компанії чи уряду. Торгові репозиторії (TR) надають регулюючим та наглядовим органам інформацію про ринок деривативів. З 1 січня 2022 р. ESMA безпосередньо контролює постачальників послуг з надання звітів про операції з фінансовими інструментами, (такими як зареєстровані на біржі акції та облігації) та адміністраторів ключових еталонних показників. Але по суті нагляд за європейськими фінансовими ринками, як і раніше, здійснюється на національному рівні. Національні наглядові структури не повністю позбавилися упередження, що міжнародне економічне право та судові рішення можуть негативно вплинути на автономію державного регулювання у важливих сферах, пов'язаних з державною політикою, і навіть запобігати регулюванню в сфері фінансового управління і контролю. Деякі вчені стверджують, що глобальні інституції зайшли занадто далеко в розмиванні національного суверенітету [3], вважають, що міжнародній правовій системі загалом і міжнародному економічному управлінню не вистачає легітимності, тобто розумної ефективності [4].

Інша ситуація у банківському секторі. Із заснуванням Європейського банківського союзу (EBS) «значні» банки в державах-членах ЄС перебувають під безпосереднім пруденційним наглядом Європейського центрального банку (ЄЦБ) у Франкфурті, а у разі банкрутства цих банків проблеми врегулюються на європейському рівні Єдиною радою з врегулювання суперечок (SRB) у Брюсселі.

Поки існує Євросоюз, для практиків фінансового права в будь-яких його аспектах та проявах, чи то боротьба з відмиванням грошей чи фінансуванням тероризму [5], поліси, пов'язані з інвестиціями чи лізингом акцій, схеми страхування депозитів чи прострочені кредити, кризи подібні до коронавірусу неможливо не звертатися до законодавства ЄС. У вересні 2015 року Європейська комісія в галузі регулювання схвалила План дій Союзу ринків капіталу (CMU), покликаний забезпечити, щоб ті, хто потребує та ті, хто надає капітал, могли

легше знаходити один одного в Європі за посередництвом 1) банків; 2) ринків капіталу; альтернативних джерел (краудфандинг). Наступний крок був зроблений у вересні 2020 (План дій СМУ 2020), він передбачає введення в законодавче поле ЄС правил, що полегшують інвестиції та усувають бар'єри, що передбачають збільшення небанківського фінансування. Очевидна складність у тому, що фінансові ринки дуже динамічні і, отже, перебувають у стані постійної зміни.

Оскільки Європа — це не федерація, а об'єднання суверенних держав, продовжують існувати різні національні і, отже, потенційно обструктивні юридичні норми і правила. Як і раніше переважно національний характер носять податкове право, договірне право, речове право, право неспроможності і корпоративне право.

Значний тягар, пов'язаний з оподаткуванням, викликаний неоднаковими, обтяжливими, тривалими та схильними до шахрайства процедурами повернення податку, утриманого у разі транскордонних інвестицій. Таким чином, у сфері оподаткування необхідні: 1) стандартизована загальноєвропейська система процедур звільнення від сплати податків (мета: знизити витрати для іноземних інвесторів та запобігти податковому шахрайству); 2) гармонізація – або хоча б посилення конвергенції – законодавства про небанківську неспроможність (мета: адекватна оцінка ризиків, можливість інвесторам передбачати тривалість та результат процедур відшкодування вартості у випадках банкрутства). Втручання ЄС у національне податкове право та приватне право було і залишиться делікатним питанням.

Ринок зростання малого та середнього бізнесу (МСБ) залежить від більш широкого доступу до джерел фінансування, при тому, що звернення до ринків капіталу, очевидно, як і раніше, залишається непривабливим і неприродним шляхом для МСБ. Криза, викликана коронавірусом, радикально змінила європейський економічний ландшафт, підвищила необхідність фінансування невеликих компаній та розширення масштабів інноваційної діяльності перед усім в секторах, що мають стратегічне значення для ЄС.

Планується створення загальноєвропейської платформи (Європейська єдина точка доступу/ESAP) для надання інвесторам безперешкодного доступу до фінансової інформації та інформації про компанії, пов'язану зі стійкістю (мета: спонукати інвесторів інвестувати в МСБ). Втім не існує загальноєвропейського стандарту для інформації такого роду про компанії малого та середнього бізнесу та стартапи, насамперед зарубіжні. Він має бути розроблений або як частина законодавства ЄС, або за допомогою «м'якого права» (наприклад, розробленого самими МСБ та стартап-спільнотою).

Нові європейські правила та законодавчі пропозиції в царині фінансового права мають на меті створення повністю інтегрованого, сталого та цифрового Європейського союзу ринків капіталу, а також повноцінного та безперебійного функціонування Європейського банківського союзу.

Список використаних джерел

1. Groussot X., Zemskova A., Gill-Pedro E. Towards General Principles 2.0: the Application of General Principles of EU Law in the Digital Society // *General Principles of EU Law and the Digital Legal Order* / eds. U. Bernitz, X. Groussot, J. Raju, S.A. de Vries. Kluwer, 2020. P.1–32.

2. Шевченко А., Мацелик М., Санжаров В. Проблема цілісності, функціонування, репутації та стабільності сучасних фінансових систем на прикладі міста-держави Ватикан // *Право в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Тернопіль, 12 травня 2023 року. Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. С. 175–179.

3. Arcuri A. International Economic Law and Disintegration: Beware the Schmittean Moment // *Journal of International Economic Law*. 2020. Vol. 23. Issue 2. P. 323–345. DOI: <https://doi.org/10.1093/jiel/jgaa012>.

4. *The Legitimacy of International Trade Courts and Tribunals* / eds. R. Howse, H. Ruiz-Fabri, G. Ulfstein, M.Q. Zang. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108335690>.

5. Шевченко А.Є., Санжаров В.А., Санжарова Г.Ф. Правові відносини Європейського Союзу з містом-державою Ватикан: протидія відмиванню грошей, отриманих злочинною діяльністю // Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кропивницький: ДонДУВС, 2023. С.351–355.

Анатолій ШЕВЧЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та
історії держави і права,
Державний податковий університет
Алла СТАРОСТЮК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та
історії держави і права,
Державний податковий університет

ДО ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СЬОГОДЕННЯ

Дієвим інструментом регулювання соціальних та економічних процесів в Україні є фінансова політика держави, яка спрямована на вирішення завдань пов'язаних із забезпеченням фінансової стабільності, підвищення якості рівня життя населення, створення сприятливих умов для здійснення підприємницької діяльності, зростання темпів економічного розвитку країни.

Структурно фінансова політика держави включає такі основні елементи: концепцію розвитку фінансів; головні напрями використання фінансових ресурсів; здійснення практичних дій щодо державного регулювання фінансових ресурсів з метою підвищення реального рівня життя громадян. Фінансова політика спрямована на пошук балансу щодо функціонування національної економіки на відповідному етапі розвитку країни та вибір найбільш ефективних

методів і механізмів досягнення бажаного результату. Вона не є незмінною на різних етапах соціально-економічного розвитку країни. Це припускає періодичне введення в фінансову політику нових елементів, корекцію або скасування попередніх. Фінансова політика має комплексний характер та здійснює прямий вплив на економіку країни, забезпечення економічної безпеки держави.

Важлива роль у здійсненні фінансової політики належить праву як найбільш ефективному регулятору суспільних відносин. Це підтверджує той факт, що «фінансова політика реалізується за двома напрямками: регламентування фінансових відносин у суспільстві та здійснення поточної фінансової діяльності. Регламентування фінансових відносин характеризує стратегію фінансової політики, а поточна фінансова діяльність – її тактику. Базовим елементом є регламентування фінансових відносин, яке може здійснюватися державою у законодавчій та адміністративній формах» [1, с.100].

Варто зазначити, що тривалий історичний період часу мала місце державоцентристська спрямованість щодо розуміння і розвитку права та здійснення фінансової політики держави. «Фінансова політика радянської влади в Україні була спрямована на негайну побудову безкласового суспільства та безринкової економіки. Продовжувалася вона і після закінчення Громадянської війни й привела до повного розвалу економіки, зuboжіння населення та голоду 1921-1923 років. Лише масові повстання і параліч господарського життя країни змусили більшовиків тимчасово відмовитися від згубної для народу політики «воєнного комунізму» [2, с.100].

Реалізація положень щодо побудови безкласового суспільства підсилювалась діяльністю радянського карального апарату та радянських органів державної безпеки, які були наділені партійно-державним керівництвом правом застосування до осіб позасудових репресій, що у подальшому призвело до створення розгалуженої системи позасудових неконституційних органів, а саме: Особливої комісії з адміністративної висилки при НКВС УСРР (1922-1924 рр.), Особливої наради при Колегії ДПУ УСРР (1924-1934 рр.), Судової трійки при Колегії ДПУ УСРР (1929-1934 рр.), трійки при місцевих органах ДПУ УСРР

для проведення примусової колективізації та виселення українського селянства, трійки та особливі трійки при місцевих управліннях НКВС УРСР (1935-1938 рр.). [3].

Цілеспрямована державна політика щодо прищеплення комуністичних цінностей не могла не відобразитися і на формуванні характерних рис жителів УРСР, серед яких можна виокремити наступні: «майже повна відсутність усвідомлення себе суб'єктом історії, господарем власної долі; політичний нігілізм; меншовартість; конформізм; маргінальність; байдуже ставлення до своїх громадсько-політичних прав; амбівалентність (розщеплення особистості, двоїстість); безапеляційний послух владі і начальству; життя за принципами «моя хата скраю...», «тихіше їдеш - далі будеш» і т.п.; патерналізм; скептично-недовірливе ставлення до авторитетів і лідерів; низький рівень політичної культури, політична обмеженість. Значній частині населення були властиві соціальна апатія, пасивність, пристосуванство, ставлення до політичних дій як до формальних ритуалів, правовий нігілізм» [4, с.12].

За умов нехтувального ставлення до прав і свобод людини радянська держава розпочала небаченими темпами здійснювати індустріальні перетворення, що передбачалося першим п'ятирічним планом розвитку народного господарства (1928-1932 рр.). Це потребувало великої кількості грошових ресурсів та пошуку фінансових джерел проведення індустріалізації економіки країни. Вирішення цього питання було пов'язано із залученням іноземного капіталу, який забезпечив розвиток промисловості в довоєнні роки.

На рівні фінансової науки, яка розвивалася за активної участі вчених Харківського та Київського інститутів народного господарства домінувала думка про залежність фінансової системи від системи господарства в цілому,

Визначалися засади фінансового централізму, підпорядкування фінансів завданням соціалістичного будівництва і розвитку пріоритетних галузей економіки. Відомі вчені-фінансисти (А. Раєвський, П. Хайцер, М. Голобородько, В. Лобода та ін.) розглядали радянську фінансову науку як науку про акумуляцію

та розподіл крштів для індустріалізації країни та розвитку пролетарської культури з метою будівництва соціалізму [5].

Однак навіть за умов панування фінансового централізму деякі вчені-фінансисти виступали проти існуючої політики партії щодо активного використання фінансових і природних ресурсів України в інтересах СРСР, наголошуючи, що значна частина прибутку України витрачається без врахування її інтересів. Так, наприклад, наукові погляди М. Волобуєва щодо проблем української економіки не знайшли підтримки із сторони владних структур, а сам вчений був заарештований і звинувачений у «контрреволюційній» діяльності та засуджений на п'ять років позбавлення волі.

Процеси історичного розвитку України свідчать про те, що здійснення фінансової політики держави відбувалося в надзвичайно складних умовах та супроводжувалося впливом різних чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Особливістю сучасного етапу здійснення фінансової політики держави є її обумовленість потребами та умовами військового стану, переорієнтацією сектору державної економіки та її спрямуванням на забезпечення потреб ведення війни, а також змінами у сфері як зовнішньополітичних, так і внутрішньополітичних відносин. Потребують свого вирішення питання, які пов'язані з проблемами існування великого зовнішнього боргу України та його збільшенням, існуванням значних соціальних видатків для переселенців зі Сходу. Існуючі проблеми ще більш посилюються зменшенням надходжень до державного бюджету через зупинку значної кількості промислових підприємств. Це потребує консолідації сил всього українського суспільства, владних структур, допомоги міжнародної спільноти з метою втілення в життя принципу верховенства права, збереження України як суверенної держави.

Список використаних джерел

1. Сіташ Т.Д. Фінансова політика держави: прагматика та проблематика. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/stories/files/2015/6.pdf> (дата звернення: 20.04.24).
2. Реvegук В.Я. Фінансові системи України в 1917-1921 роках: історичний контекст. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1886/1/Reveguk.pdf> (дата звернення: 20.04.24).
3. Окіпнюк В. Т. Права людини і діяльність радянських спецслужб в Україні: історико-правовий аналіз. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e3f2c4aa-65e7-444c-b828-adc645335480/content> (дата звернення: 20.04.24).
4. Землюк В. П. Політична ідентичність в Україні в період кризи «розвинутого соціалізму» і здобуття державної незалежності: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2007, с.12.
5. Фінансово-економічні інститути України: навчальні плани і програми на 1930/31 навчальний рік. Харків. Книгоспілка. 1930. 53с.

Ольга МАЩЕНКО

доктор юридичних наук, професор,
перший проректор Класичного приватного університету

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ У ВИГЛЯДІ ВАРТОСТІ УСПАДКОВАНОГО ЧИ ОТРИМАНОГО У ДАРУНОК МАЙНА У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до пп. 164.2.10, п. 164.2, ст.164 Податкового кодексу України (далі – ПК України) дохід у вигляді вартості успадкованого чи отриманого у дарунок майна належить до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку.

За часів оголошення воєнного стану на території України було прийнято ряд нормативно-правових актів, які внесли певні корективи стосовно виконання податкового обов'язку, зокрема й щодо податку на доходи фізичних осіб: деякі норми пом'якшували умови оподаткування платникам податків, зокрема зменшуючи, або зовсім звільняючи від виконання податкового обов'язку окремих категорій осіб.

Стосовно податку на доходи фізичних осіб, законодавцем доповнено п.69.1, ст. 69, підрозділу 10 розділу XX „Перехідні положення” ПК України окремою нормою, яка передбачала, що за умови сплати платником податків не пізніше 31 грудня 2022 року за 2021 рік в повному обсязі податку на доходи фізичних осіб та/або військового збору із сум доходів, зазначених у податковій звітності, штрафні санкції та пеня за несплату або несвоєчасну сплату не застосовуються [1]. Ця норма стосується й доходу у вигляді вартості успадкованого чи отриманого у дарунок майна.

Стосовно отримання рухомого чи нерухомого майна у спадщину або дарунок, дохід у вигляді їх вартості підлягає оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб за ставкою 5 % (пп.174.2.2, п. 174.2, ст. 174 та п. 167.2, ст. 167 ПК України), проте ця норма не стосується отримання спадщини чи дарунку від членів сім'ї спадкодавця (дарувальника) першого та/чи другого ступенів споріднення, у цьому випадку відбувається оподаткування за нульовою ставкою. Проте, якщо спадкування або ж отримання у дарунок відбувається від сторони, яка є нерезидентом, то оподаткування здійснюється за ставкою 18 % (пп.174.2.3, п. 174.2, ст. 174 та п. 167.1, ст. 167 ПК України [1]).

На сьогодні, існують деякі питання стосовно оподаткування цих видів доходів враховуючи внесення змін до підпункту до п.26.3 підрозділу 10 розділу XX „Перехідні положення” ПК України, відповідно до якого будь-які доходи з джерелом походження з іншої території України, що нараховуються (виплачуються) на користь осіб, які мають податкову адресу на тимчасово окупованій території, оподатковуються за правилами, встановленими для їх виплати як за кордон України [1]. Тобто, якщо особа має податкову адресу на

тимчасово окупованій території, то можна зробити висновок, що такі виплати були здійсненні нерезиденту.

За ставкою 5% відбувається оподаткування доходів у вигляді вартості успадкованого майна або отриманого у дарунок, але для будь-якого об'єкта спадщини, що успадковується спадкоємцем від спадкодавця-нерезидента, та для будь-якого об'єкта спадщини, що успадковується спадкоємцем-нерезидентом від спадкодавця-резидента має бути застосована ставка 18%. (пп. 174.2.3, п.174.2, ст.174 ПК України [1]). То ж можна зробити висновки, що у разі отримання майна у спадщину чи дарунок від особи – спадкодавця першого та другого ступенів споріднення, особою має податкову адресу на тимчасово окупованій території до її доходу не може бути застосовано нульову ставку.

Але згідно пп. 14.1.213, п. 14.1, ст. 14 Податкового Кодексу України резидентом – вважається фізична особа, яка має місце проживання в Україні. У разі якщо фізична особа має місце проживання також в іноземній державі, вона вважається резидентом, якщо: особа має тісні особисті чи економічні зв'язки (центр життєвих інтересів) в Україні. Достатньою умовою визначення місця знаходження центру життєвих інтересів фізичної особи є місце постійного проживання членів її сім'ї або її реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності [2]. Отже, якщо особа, що має податкову адресу на окупованій території має родинні зв'язки на території України, то вона вже вважається резидентом країни, та її доходи підлягають оподаткуванню на умовах, встановлених для резидентів.

Виявлено неоднозначність трактування норми щодо покладання обов'язку на нотаріуса стосовно надання інформації (у вигляді розрахунку) про видачу свідоцтв про право на спадщину (у вигляді розрахунку), яку вони зобов'язанні щокварталу подавати до контролюючих органів за місцем відкриття спадщини (п.174.4, ст.174 ПК України). У такому податковому розрахунку обов'язково зазначається сума доходу у вигляді вартості успадкованого майна, отриманого платником податку.

Проте, із введенням воєнного стану в Україні було внесено зміни й у

порядок спадкування. Так, у Наказі Міністерства юстиції України „Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату”, вказано, що в умовах воєнного або надзвичайного стану спадкова справа заводиться за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України, незалежно від місця відкриття спадщини [3]. Тобто, будь-який нотаріус може завести спадкову справу, що не буде прив'язане до місця відкриття спадщини.

При цьому, одержавши заяву, нотаріус зобов'язаний завести спадкову справу незалежно від останнього місця проживання спадкодавця або незалежно від місцезнаходження спадкового майна. Й нотаріус, який одержав таку заяву, вчиняє всі дії, як і у разі заведення спадкової справи за місцем відкриття спадщини [4].

Видача свідоцтва про право на спадщину у спадковій справі, заведеній без використання Спадкового реєстру, до її реєстрації у Спадковому реєстрі – забороняється [3]. Але в умовах воєнного або надзвичайного стану за відсутності доступу до Спадкового реєстру нотаріус заводить спадкову справу без використання цього реєстру та перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту протягом п'яти робочих днів з дня відновлення такого доступу. Далі реєструє справу у книзі обліку і реєстрації спадкових справ, алфавітній книзі обліку спадкових справ та у Спадковому реєстрі; присвоює їй номер, який складається з порядкового номера, за яким вона зареєстрована в книзі обліку і реєстрації спадкових справ, та зазначається рік, у якому вона заведена [9]. І якщо за результатами перевірки відомостей Спадкового реєстру встановлено наявність раніше заведеної спадкової справи, то така справа передається до нотаріуса, яким раніше заведено [3].

І у такому випадку інформацію про видачу свідоцтв про право на спадщину, яку зобов'язанні щокварталу нотаріуси до контролюючих органів вже будуть надавати ті нотаріуси, якими вперше внесено зміни до Спадкового реєстру незалежно від місця відкриття спадщини, навіть, не дивлячись на те, що нотаріус, який одержав заяву від спадкоємця (не за місцем відкриття спадщини), вчиняє всі дії, як і у разі заведення спадкової справи за місцем відкриття

спадщини.

Документом, який засвідчує перехід права власності на майно спадкодавця до спадкоємців – є свідоцтво про право на спадщину, то можна зробити висновок, що саме цей документ свідчить про отримання фізичною особою доходу у вигляді успадкованого майна.

Але у ст. 66 ЗУ „Про нотаріат” вказано, що свідоцтво про право на спадщину видається лише за місцем відкриття спадщини [5]. Тобто, якщо особа в умовах воєнного стану звернулася до нотаріуса незалежно від місця відкриття спадщини, то такий нотаріус не зможе надати їй свідоцтво про право на спадщину. Про це у своєму Інформаційному Листі „Щодо провадження по спадкових справах, заведених не за місцем відкриття спадщини в умовах воєнного стану” говорить Нотаріальна палата України.

Можна і висновок зробити, що у того нотаріуса, до якого вперше звернулася особа незалежно від місця відкриття спадщини не виникає обов’язок із надання розрахунку контролюючим органам із зазначенням суми доходу у вигляді вартості успадкованого майна, отриманого платником податку бо такий обов’язок може виникнути лише у нотаріуса яким раніше заведено спадкову справу.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України (зі змінами та доповненнями) : Закон від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. Дарницька районна в місті Києві державна адміністрація: офіційний веб-портал КМДА. URL: <https://darn.kyivcity.gov.ua/news/22275.html>

3. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату: Наказ від 11 березня 2022 р., № 1118/5 / Міністерство юстиції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text>

4. Щодо провадження по спадкових справах, заведених не за місцем відкриття спадщини в умовах воєнного стану: Інформаційний Лист від

29.08.2022 р. / Нотаріальна палата України. URL: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/https://npu.ua/wp-content/uploads/2022/08/2908spadk.pdf>

5. Про нотаріат: Закон від 2 вересня 1993 р., № 3425-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

Олег КИРІЙ,
здобувач третього освітньо-наукового рівня PhD
кафедри фінансового та податкового права,
Державний податковий університет

ВИЗНАЧЕННЯ ВИМОГ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ

Врегулювання правових спорів в досудовому порядку як вид медіативних примирювальних процедур визначається як найперспективніший напрям дослідження серед інших альтернативних судочинству методів врегулювання спорів. Однак впровадження цієї процедури у сферу публічного управління виявляється надзвичайно складним завданням, і тому питання визначення процесуальної форми позасудового вирішення публічно-правових спорів стає надзвичайно важливим на сучасному етапі радикальних змін у державі [1, с. 139]. З огляду на це, актуальним є дослідження вимог, що впливають на можливість застосування процедури досудового врегулювання публічно-правових спорів.

Досліджуючи вимоги застосування процедури досудового врегулювання публічно-правового спору, маємо на увазі комплекс факторів, які визначають межі її використання. Тобто тільки за визначених обставин сторонам публічного спору надається можливість врегулювати спір без звернення до суду.

Станом на сьогодні, процедура досудового врегулювання публічно-правових спорів проводиться в рамках експериментального проекту і

опосередковано врегульована нормами Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС), Закону України «Про медіацію» та внутрішніми Положеннями окружних адміністративних судів про порядок проведення досудового врегулювання спорів конкретним судом. Отже, перш за все суддя-медіатор проводить процедуру досудового врегулювання публічно-правового спору, керуючись нормами КАС, і сама процедура безпосередньо пов'язана з адміністративним судовим процесом [2]. У цьому випадку, саме цей взаємозв'язок з адміністративним процесом є ключовим при формуванні вимог до застосування досліджуваної процедури. Вважаємо, що комплекс вимог, за допомогою яких можна окреслити умови застосування процедури досудового врегулювання публічно-правових спорів, можна поділити на три групи: організаційні, процесуальні та фільтруючі.

Виділення організаційних вимог пов'язане з тим, що можливість врегулювання конфлікту за допомогою процедури досудового врегулювання сьогодні функціонує лише за участі суду. Наприклад, у Регламенті порядку проведення досудового врегулювання спорів Одеським окружним адміністративним судом (далі – Регламент) визначено, що суддя, що має право здійснювати досудове врегулювання адміністративно - правового спору це професійний суддя Одеського окружного адміністративного суду, що входить до складу відповідної спеціалізації [3]. Поміж іншого, у Положенні про порядок проведення досудового врегулювання спорів Івано-Франківським окружним адміністративним судом (далі – Положення) встановлено, що суддя, який буде сприяти сторонам у проведенні переговорів, визначається серед відповідного списку суддів шляхом автоматизованого розподілу справ [4].

Також необхідною передумовою для застосування процедури досудового врегулювання публічно-правових спорів є ефективна інформаційна кампанія про переваги процедури альтернативної адміністративному процесу та роз'яснення потенційним учасникам порядку проведення вказаної процедури [5].

Отже, нині до організаційних вимог проведення процедури досудового врегулювання публічно-правових спорів доцільно відносити: 1) безпосередню

участь суду в процедурі досудового врегулювання публічно- правового спору; 2) наявність необхідної кількості суддів у штаті суду відповідної спеціалізації, які компетентні здійснювати досудове врегулювання спору; 3) проведення належної інформаційної кампанії щодо переваг проведення досудового врегулювання спору.

Так, ще одну групу вимог до застосування процедури досудового врегулювання публічно-правових спорів складають процесуальні вимоги. Так, згідно з нормами КАС сторони спору мають можливість скористатися процедурою досудового врегулювання спору, якщо справу прийнято до розгляду адміністративним судом. Так, відповідно до статті 184 КАС України врегулювання спору за участю судді може проводитися за погодженням із сторонами до початку судового розгляду по суті. З огляду на це, однією з процесуальних вимог для застосування процедури є наявність ухвали суду про відкриття провадження по адміністративній справі [2].

Так, порядок використання права на звернення до адміністративного суду взаємопов'язане із умовами та передумовами, які визначають право на звернення до суду із адміністративним позовом. Водночас, передумовами для реалізації права особи на звернення до адміністративного суду є обставини, які визначають умови для кожного конкретного випадку, зокрема: 1) наявність відповідної юрисдикції адміністративного суду; 2) відсутність або наявність ідентичного позову в адміністративному суді або відповідного рішення відносно такого позову; 3) наявність на момент, коли вирішується питання щодо можливості відкриття провадження по справі осіб, у яких є спірні права або обов'язки. Поміж іншого, умовами здійснення права на звернення за захистом порушеного права до адміністративного суду встановлюються обставини процесуального характеру, з якими безпосередньо пов'язується належна реалізація права особи на адміністративний позов. Вказаними умовами визначено: підсудність справи конкретному суду; відповідність позову встановленій законом формі і змісту; наявність процесуальної правосуб'єктності у суб'єкта звернення; наявність

необхідних повноважень на розгляд справи; наявність доказів про сплату судового збору [6, с. 11].

Поміж іншого, Н. В. Боженко визначає наступні процесуальні вимоги для застосування процедури досудового врегулювання адміністративно - правових спорів: 1) належність спору до юрисдикції та територіальної підсудності адміністративних судів; 2) належне оформлення згоди учасників спору на проведення досудового врегулювання адміністративно-правових спорів; 3) сплата судового збору [7, с. 8].

Також до вимог допустимості проведення процедур врегулювання адміністративно-правових спорів в досудовому порядку З. В. Красіловська відносить: 1) відсутність у нормативно-правових актах заборони на вчинення дій, передбачених мировою угодою; 2) відповідність змісту мирової угоди законам; 3) наявність добровільної згоди сторін; 4) наявність у сторони права визначати предмет мирової угоди; 5) відповідність процедури суспільним інтересам та не порушення прав та інтересів третіх осіб; 6) обов'язки посередника проводити примирні процедури повинні входити в його компетенцію, визначатися нормативними актами і реалізовуватися відповідно до правових норм; 7) при укладенні мирової угоди посередник не може виходити за межі свої компетенції; 8) неприпустимість проведення процедури у спрах про законність нормативно-правових актів [8, с. 201].

Отже, сторонам конфлікту необхідно відповідати вимогам, встановленим КАС України для відкриття адміністративної справи.

Третя категорія вимог включає фільтруючі вимоги, які обумовлені специфікою галузі публічного управління. Так, виникає питання про чітке визначення переліку спорів, до яких може бути застосована процедура досудового врегулювання адміністративних спорів.

Розглядаючи можливість використання досудового врегулювання спору як методу вирішення правового спору, К. С. Токарева зазначає, що система критеріїв медіабельності спорів включає як об'єктивні, так і суб'єктивні вимоги. Об'єктивні вимоги дозволяють оцінити придатність справи для проведення

процедури досудового врегулювання, зокрема: відсутність прямої заборони на проведення процедури, відповідність предмету та змісту спору моральним нормам та публічному порядку, відсутність впливу спору на інтереси третіх осіб, наявність законної можливості укладення мирової угоди в обраній категорії справ. Суб'єктивні вимоги підтверджують можливість проводити досудове врегулювання спору в конкретному спорі. До них вчена відносить: бажання сторін проводити переговори; відносини учасників спору повинні мати довготривалий характер [9, с. 193].

Погоджуємось, що медіабельність спору доцільно розглядати у вузькому та широкому значенні. У вузькому значенні медіабельність спору необхідно тлумачити як придатність конкретного спору для використання процедури досудового врегулювання спору, рівень якої оцінює посередник/медіатор. В широкому значенні медіабельність потрібно визначати як придатність певної категорії спорів для використання процедури досудового врегулювання спору, рівень якої встановлюється правовою культурою певного суспільства або чинними законами [10, с. 168].

Висновки. Отже, з огляду на вищевикладене, можна зазначити, що вимогами до застосування процедури досудового врегулювання адміністративно-правових спорів є об'єктивні й конкретні обставини, які мають враховуватися при визначенні можливості врегулювання спору поза межами судового процесу за участі судді-посередника. Вважаємо за необхідне, вимоги до застосування процедури досудового врегулювання публічно-правових спорів виокремити у три групи: організаційні, процесуальні та фільтруючі. Важливо наголосити, що вимоги до застосування процедури досудового врегулювання публічно - правових спорів стосуються поточної процедури, яка в подальшому може бути суттєво модифікована, і вимоги до її застосування можуть бути переглянуті. Дослідження вимог до застосування вказаної процедури дозволить оптимізувати роботу судів, що беруть участь у пілотному проекті із впровадження альтернативних позасудових методів вирішення

адміністративних спорів, а також значно прискорить процес формування її моделі в Україні.

Список використаних джерел

1. Самсін І. Професійна підготовка суддів в Україні. *Слово Національної школи суддів України*. 2014. № 1. С.138-142.

2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 року №2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2747-15>. (дата звернення: 11.07.2024).

3. Регламент порядку проведення досудового врегулювання спорів Одеським окружним адміністративним судом (в редакції, затвердженій рішенням зборів суддів Одеського окружного адміністративного суду від 04.05.2013 р.) URL: <http://adm.od.court.gov.ua/sud1570/menu3/dewewewe/test1/> (дата звернення: 11.07.2024).

4. Положення про порядок проведення досудового врегулювання спорів Івано-Франківським окружним адміністративним судом (в редакції, затвердженій рішенням зборів суддів Івано-Франківського окружного адміністративного суду від 09.07.2013 року) URL: <http://adm.if.court.gov.ua/sud0970/dosudove/pologenna/> (дата звернення: 11.07.2024)

5. Досудове врегулювання спорів – шлях відновлення довіри до суду. URL: <https://adm.od.court.gov.ua/sud1570/pres-centr/news/137879/> (дата звернення: 11.07.2024).

6. Ківалов С. В. Право на звернення до адміністративного суду із адміністративним позовом. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. №59. С. 7–21.

7. Боженко Н. В. Адміністративно-правове забезпечення медіації як способу вирішення адміністративних спорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. 18 с.

8. Красіловська З. В. Умови застосування медіації для врегулювання

спорів із органами публічної влади: вітчизняний та зарубіжний аспект. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 4. С. 200-207.

9. Токарєва К. С. Адміністративно-правове регулювання медіації: сучасний стан та тенденції розвитку: ди. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. НАУ. Київ, 2021, 468 с.

10. Токарєва К. С. Критерії медіабельності спорів. *Актуальні питання юридичної науки та практики: тези доп. учасників I Наук.-практ. онлайн- конф.* (Київ, 23 квіт. 2020 р.). Київ: НДІ ППСН, 2020. С. 166-168.